

POŠTNINA PLAČANA PRI POŠTI 61102 LJUBLJANA

Planinski vestnik 10

glasilo Planinske zveze Slovenije

oktober 1993

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

oktober 1993

10

letnik XCIII izhaja od leta 1895

vsebina

	Še dva moža kažeta pot v Alpe	417
M. R.	Tisoč želja	419
	Anapurna, Š. Pangma, Kumbakarna	422
Janez Duhovnik	Zgled iz stabilne Švice	426
Pavle Kozjek	Chacararaju, drugič in tretjič	428
	Jadranje nad Julijci	430
Viki Grošelj	K2 leta 1954	433
Bine Vengust	Umrli je Janez Milčinski	435
Gojmir Mlakar	Geodezija in planinstvo - 1	437
Božo Jordan	Kolesarska steza - pot - steza	441
	Med platnicami skrite gore	442
Majda Senica	Moj Korotan	443
Igor Maher	Kopališče ob Krnskem jezeru	444
Marjan Bradeško	Pozabljene poti iz mračnih časov	445
Igor Maher	Kolovrat	446
Iztok Tomazin	Čo Oju - turkizna boginja	447
Marjan Bradeško	Strma divjina nad Trebušo	450
Rafko Terpin	Poletna noč	452
Franci Horvat	Sonči zahod na Matterhornu	453
	Odmevi	457
	Iz planinske literature	460
	Društvene novice	462
B. J.	Kompas	464 a
Dario Cortese	Le rože ostanejo	464 a

Slika na naslovni strani: **Avstrijski spomenik iz 1. svetovne vojne na Vrhju pod Peski, v ozadju Batognica** Foto: Marjan Bradeško

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvořakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marien Premšak, Tone Strojín, Tone Škarja in Franček Vogelínik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta Tomaž Banovec. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046. Naročnina za četrto trimesečje leta 1993 znaša 500 SIT, posamezna številka stane 170 SIT. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odpovedi do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani.

Glasilo spada med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3 Zakona o prometnem davku (Ur. list RS, št. 4/92) in Mnenja Ministrstva za informiranje Republike Slovenije, št. 23/117-92 z dne 24. 2. 1992, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5%.

KONČANA SO LETOŠNJA SLAVJA OB 100-LETNICI SPD-PZS

ŠE DVA MOŽA KAŽETA POT V ALPE

Z dnevom planincev v nedeljo, 12. septembra, v Kamniški Bistrici, ki ga je organiziralo Planinsko društvo Kamnik, ter z odkritjem spomenika prvemu predsedniku Savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva **Franu Kocbeku** in njegovemu sodobniku ter velikemu prijatelju Slovencev, graškemu univerzitetnemu profesorju **dr. Johannesu Frischaufu** dan prej v Logarski dolini se je sklenilo letošnje trojno praznovanje stoletnice v slovenski planinski organizaciji: februarja 1893 je bilo v Ljubljani ustanovljeno Slovensko planinsko društvo (SPD), ki - zdaj z drugim imenom - nepretrgoma še vedno deluje, istega leta 1893 pa sta bili ustanovljeni tudi Kamniška in Savinjska podružnica SPD.

SPOMENIK V LOGARSKI DOLINI

Od sobote, 11. septembra letos, stoji tudi na savinjski strani slovenskih Alp spomenik, ki kaže na stoletno tradicijo slovenskega planinstva: v Trenti že dolgo stoji spomenik poetu Julijskih Alp **dr. Juliusu Kugyju**, v Bohinju spomenik štirim srčnim možem, ki so »kot prvi, odkar svet stoji« stopili na vrh Triglava, ob glavni cesti pri Dovjem in Mojstrani stoji spomenik župniku **Jakobu Aljažu**, ki je že v prejšnjem

stoletju in le kakšno leto po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva na lastne stroške postavil na »strehu Slovenije« Aljažev stolp, od letošnje druge septembrske sobote pa stoji na uravnavi pri Domu planincev v Logarski dolini dva in pol metra visok spomenik pionirjema planinstva pod Savinjskimi Alpami Franu Kocbeku in dr. Johannesu Frischaufu, realistična podoba obeh mož, ki ga je odkril predsednik Republike Slovenije **Milan Kučan**.

Le kakšnih 300 planincev, največ iz Celja, se je zbralo pred spomenikom, delom akademskega kiparja **Franca Purga** iz Celja. O zgodovini Savinjske podružnice SPD je govoril častni predsednik PD Celje **Dušan Gradišnik**, **Adi Vrečar**, predsednik tega društva, ki se smatra za naslednika Savinjske podružnice, ustanovljene avgusta leta 1893, je pozdravil Kocbekove in Frischaufove sorodnike, ki so se udeležili slavlja, in vse druge prisotne ter opozoril na transparent pred planinsko kočo, na katerem je bilo zapisano: »Le stopajmo ponosno tod, kjer stopal je naš rod stoletja že pred nami«. Govoril je tudi **Edi Stepišnik**, ki je vodil celjski odbor za postavitev spomenika, pa **dr. Otokar Blazek** v imenu Akademske sekcije Avstrijskega planinskega društva, ki je čestital za stoletni jubilej tako Planinski zvezi Slovenije kot Planinskemu društvu Celje v imenu Akademske sekcije in Avstrijskega Alpenvereina, in seveda predsednik Slovenije Milan Kučan, ki je ob čestitkah za

Predsednik Republike Slovenije Milan Kučan čestita Ediju Stepišniku, potem ko je odkril spomenik Kocbeku in Frischaufu

Foto: Slavko Šetina

jubilej, 100-letnico slovenske planinske organizacije izrazil upanje, da je slovenstvo teh planin zdaj dokončno zavarovano in da bodo te planine dom miru, dostopne vsem ne glede na narodno in politično pripadnost ter premoženjski status in status v družbi. Poudaril je, da sta se Kocbek in Frischauf, pripadnika različnih narodov, eden slovenski učitelj in drugi avstrijski univerzitetni profesor, trudila za iste ideale, nas učila kulture v gorah in spoštovanja do gorske narave, ki smo jo dolžni nepoškodovano ohraniti zanamcem.

SLAVJE V KAMNIŠKI BISTRICI

Otvoritveno slavlje pod Krofičko so popestrili pevci **okteta Studenček** iz Celja, citrar **Karli Gradišnik** in šolski otroci z recitacijami, program pa je uglajeno povezoval **Tone Vrabl**.

Predsednik Kučan je takoj zatem, ko je spomenik odkril in ko je bila proslava končana, odšel s prizorišča. V zelo nestalnem vremenu s slabo vremensko napovedjo je iz Logarske doline odšel na Okrešelj ter prek Savinjskega sedla na Ledine, do Češke kočice in od tod v dolino. Bil je moker, kajti kmalu po končanem odkritju spomenika je začelo deževati in ni nehalo do sredine popoldneva.

Lepše je bilo dan pozneje, v nedeljo, ko je bil v Kamniški Bistrici po nekaj letih spet dan slovenskih planincev, ki ga je pripravil drugi jubilar, Planinsko društvo Kamnik, naslednik Kamniške podružnice SPD, ustanovljene pred sto leti, leta 1893. Praznovanja v Kamniški Bistrici se je sicer udeležilo nekaj več planincev in simpatizerjev planinskega gibanja kot v Logarski dolini, pa vendar ne toliko, kolikor so pričakovali organizatorji. Slavnostna govornika sta bila predsednika Planinske zveze Slovenije in PD Kamnik **Andrej Brvar** in **Slavko Rajh**, na slavlju pa so sodelovale tudi narodne noše, planšarji, pevci in muzikanti.

Pri *Domu planincev v Logarski dolini* je letošnjega 11. septembra o zgodovini Savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva, ustanovljenega istega leta 1893 kot je bilo Slovensko planinsko društvo, podrobneje spregovoril častni predsednik PD Celje **Dušan Gradišnik**.

V daljšem govoru je predstavil zgodovino Savinjske podružnice Slovenskega planinskega društva in med drugim dejal, da sta bila Kocbek in Frischauf v zgodovini slovenskega planinstva odrinjena na rob spričo zvečenih imen **Aljaža, Kugyja, Orožna** in še nekaterih. Dejtal je, da v slovenskem planinskem raju poznamo tri spomeniške simbole, in sicer Aljažev spomenik med Dovjem in Mojstrano ter njegov stolp na vrhu Triglava, Kugyjev spomenik v Trenti in spomenik štirim srčnim možem v Bo-

hinju, ki so kot prvi, odkar svet stoji, stopili na vrh Triglava. Rekel je, da so planinci, ki delujejo na območju Savinjskih Alp, že dolga leta načrtovali postavitvev spomenika možema, s katerim bi hkrati počastili tudi vse druge, ki so bili dejavni v tem delu naših gora, kar se zdaj uresničuje: »Danes odkrivamo,« je dejal, »spomenik dr. Johannesu Frischaufu, profesorju matematike na univerzi v Gradcu, humanistu, raziskovalcu naših planin, zlasti Savinjskih, prijatelju Slovencev, častnemu članu SPD, HPD in primorskega planinskega društva, častnemu članu Savinjske podružnice in častnemu občanu takratnih občin Jezersko, Ljubno, Luče in Solčava, in Franu Kocbeku, nadučitelju iz Gornjega grada, ustanovitelju Savinjske podružnice, ki ji je načeloval celih 34 let, častnemu članu SPD in Savinjske podružnice in prvega planinskemu pisatelju.«

ODKRIVANJE SAVINJSKIH ALP

Potem je nadaljeval:

»Raziskovanje gorskega sveta se je povsod po Evropi in tako tudi v Savinjskih Alpah pričelo ob koncu 18. stoletja. V Savinjskih Alpah so bile prometne zveze čez gorovje le redke - čez Jezersko, Černivec in Pastirkov vrh. **Valvasor** je poznal le ime Grintovci za več gorski svet med Jezerskim in Černivcem. Šele s Scopolijevim pristopom na Grintovec se začenja raziskovanje in odkrivanje. Po sedemdesetih letih, ko je pričel dr. Frischauf sistematično raziskovati in odkrivati Savinjske Alpe, smo dobili prvo podobo tega gorovja. Šele po njem moremo po pisanih virih zasledovati razvoj planinstva in turizma, ki ga je zapisal v nekaj geografskih knjigah in v nemškem planinskem časopisu, pozneje pa razni avtorji v Planinskem vestniku in češkem Alpskem vestniku. Dobrih petnajst let pred ustanovitvijo Savinjske podružnice je dr. Frischauf že odkrival in opisoval lepote Julijcev, dolino Sedmerih jezer, posredoval pri gradnji koč, opisoval je Plitvička jezera, Plešivico, Liko in Velebit in bil soustanovitelj Hrvaškega planinskega društva v letu, ko je bila ustanovljena zagrebška Univerza. Za Savinjske Alpe je Frischaufa zainteresiral domačin - Solčavan **Franc Štifter**, ki se je rodil na Martinčevem pod Olševo, izredno nadarjen dečko, ki se je prebil do univerze v Gradcu, kjer je študiral klasično filologijo pri profesorju **dr. Gregorju Kreku**. Ta je seznanil Štifterja s kolegom dr. Frischaufom in zbudil v njem zanimanje za ta takrat skoraj neznan slovenski gorski svet, ki se mu je tako priljubil, da je odtlej svojo ljubezen in svoje delo posvečal planinam in krajem ob Savinji.

Dr. Frischauf je v silnem poletu pričel odkrivati in osvajati vrhove in prelaze Savinjskih Alp od

Jezerske Kočne do Logarske doline in prek Ojstrice do Bistriške doline in Kamnika. Najdlje se mu je upirala Mrzla gora, ki jo je osvojil šele v tretjem poskusu (in to iz Matkovega kota mimo Škafa in Latvice) z domačinoma **Piskernikom** in **Matkom**. Zgradil je tri zasilne kočice, in sicer na Suhadolnikovi planini pod Kokrskim sedlom, na Korošici in na Okrešlju. Trasiral, gradil in nadziral je gradnjo planinskih poti, ki jih še danes uporabljamo. Tako je po treh letih trdega dela v monografiji Avstrijskega turističnega kluba predal domačemu prebivalstvu Savinjske gore v nadaljnjo turistično in planinsko izgradnjo. V tem delu ni skrival svojega navdušenja nad lepotami savinjskega planinskega sveta in prebivalcev v njem. Svoja odkritja in znanstvena dognanja je opisal v mnogih spisih in planinskih knjigah. Približno 72 jih je bilo in od teh 40 s predvsem geografsko tematiko iz Savinjskih in Julijskih Alp ter primorskega hribovja. S pridom je uporabljal tudi svoje matematično in fizikalno znanje v planinskem in turističnem smislu, in to še posebno v kartografiji. Zelo delaven je bil zlasti pri slikanju panoram - sodeloval je pri Zoffovi panorami Grintovca in panorami Učice.

NENAVADNO POZNAVSTVO

Ko je prišel v Gornji Grad Franc Kocbek, je kmalu pokazal svoje napredne nazore. Najprej je bil soustanovitelj Posojilnice v Gornjem Gradu, ki se je takoj vključila v Vošnjakovo Združeno zvezo. Pospesoval je ustanavljanje posojilnic in hranilnic, bil je tudi soustanovitelj pašniške skupnosti. Končno se je navdušil za planinstvo, ko je opazil, kako hitro napredujejo nemški planinci z označevanjem poti in z gradnjo koč.

Kocbek se je seznanil z dr. Frischaufo in nenavaden način. V počastitev ustanovitve Osrednjega planinskega društva je želel zaznamovati pot na Ojstrico in Raduho, kar pa je hotelo preprečiti Nemško-avstrijsko planinsko društvo. Kocbek je o tem pisal Frischaufu, ki je ostro protestiral. Kmalu zatem sta se v Mozirju sestala in se seznanila. Sprijateljica sta se moža različnih narodnosti, ki sta našla v sebi moč upreti se tedanjim razmeram in s planinsko organizacijo prispevati k slovenskemu značaju Savinjskih planin.

V Mozirju je bila ustanovljena Savinjska podružnica, druga za Kamniško, katere glavni na-

namesto komentarja TISOČ ŽELJÁ

V slovenski planinski organizaciji je čutili, da ni več tako, kot je bilo doslej. Medtem ko je prej trda organizacijska roka držala skupaj planinska društva, katerih člani so trdo delali za skupno dobro, sta sedanja demokratizacija in privatizacija odprli nove ventile razmišljanja.

Čemu bi, pravijo nekateri, planinske kočice samo upravljali, ko pa smo doslej vanje vložili ogromno denarja in dela in so torej v resnici naše? Čemu bi, pravijo drugi, vljudno molčali, ko drugi z večjim vplivom v organizaciji odločajo o planinskih (in alpinističnih) usmeritvah? Čemu bi, pravijo nekateri, sodelovali v nekakšnih meddruštvenih odborih, v katerih smo vedno preglasovani? Čemu bi se, pravijo spet drugi, ukvarjali s splošnimi planinskimi zadevami, če nas zanima izključno plezanje po domačih in tujih gorah? Čemu bi, pravijo naslednji, podpirali drage alpinistične odprave v tuja gorstva, ko imamo komajda kakšnega alpinista, veliko pa klasičnih planincev, ki jih zanima samo hoja po zaznamovanih planinskih poteh? Čemu bi, pravijo spet drugi, vlagali

toliko denarja za markiranje poti in gradnjo planinskih koč, če se zavzemamo za prvobitno gorništvó, hodimo po svojih gorskih smereh, prespimo v gorski naravi in koč sploh ne potrebujemo? Čemu bi, pravijo spet naslednji, hodili na sestanke in se dogovarjali o nekakšni planinski politiki, če naše planinske skupine in skupinice dobro poznajo svojo planinsko problematiko in upoštevajo vsa pravila lepega obnašanja v gorskem svetu? Čemu bi, pravijo kakšni, podpirali nekakšno športno plezanje, ki z gorami sploh nima nobene povezave več, saj se vse dogaja na umetnih stenah v telovadnicah ali na športnih igriščih? Čemu bi, pravijo spet nekateri, sploh plačevali planinsko članarino in bili člani organizacije, od katere tako rekoč nimamo nič, niti znižane vožnje na javnih prevoznih sredstvih, na enodnevnih planinskih izletih pa storitev planinskih koč skoraj ne potrebujemo?

In tako, kot se zdi, skoraj nihče nikogar ne potrebuje. Marsikateri sestanek planinske organizacije je môra, ko vsak goni svojo, marsikdo si ne da dopovedati, da bi bilo treba v organizaciji vendarle iskati stične točke in želje prilagajati skupni organizaciji. Toda če vse te želje vendarle ne bodo šle več skupaj, bodo šli nekateri pač na svoje, kot so, na primer, njega dni šli iz planinske organizacije smučarji in jamarji.

M. R.

Fran
Kocbek

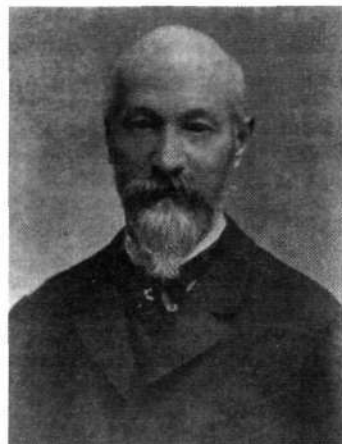
men je bil zbuditi in vzgojiti tudi v naših ljudeh smisel za gore, jih odpreti čim širšim množicam in jim s slovenskimi deli dati slovenski značaj. Nadaljnja zgodovinska pot podružnice je več ali manj znana, poudaril bi le nekaj zgodovinskih trenutkov iz te dobe.

Podružničarji so hoteli graditi slovenske kočice in nadelavati poti. V nekaj letih so zgradili kar sedem koč: na Molički peči, na Golteh, Lučko kočico, kapelico na Golički peči, Gornjegrajsko kočico in kočico na Boču, Hausenbichlerjevo na Mrzlici in Frischaufov dom na Okrešlju.

DRUGA SLOVENSKA PLANINSKA STAVBA

Za Orožnovo kočico na Črni prsti se je rodila druga slovenska planinska stavba - kočica na Molički planini, pozneje imenovana Kocbekova kočica, prva slovenska trdnjava v Savinjskih Alpah, ki je nastala v veliki nacionalni borbi proti potujčevanju. Na predvečer tega zgodovinskega dne so se v Gornjem Gradu in Mozirju zbrali planinci iz vse Slovenije, ki so jim domači pevski zbori pripravili sprejem. Naslednjega dne so odšli v Luče, kjer jih je ponovno čakal slavnostni sprejem. Na mostu prek Savinje je bil razpet slavolok z napisom: »Dobrodošli! Slava vam, ki ste našli!« Z vseh hiš so se vile slovenske zastave. Slovenske planince so pričakali slavnostni odbor, šolska mladina s slovenskimi zastavami in skoraj celotno prebivalstvo Luč in okolice. Večina je odšla prek Planice, kjer so jih pričakali s streli iz možnarjev in slavolokom z napisom: »Dobrodošli! Bog živi Slovence!«. Prav lahko bi ta zgodovinski dan imenovali prvi dan slovenskih planincev.

Z dleti in kladivi so sistematično nadelovali stare in trasirali nove poti. **Janez Piskernik** je vodil Kocbeka, ki ga je za to turo nagovoril Frischauf, z Jezerškega sedla po grebenu na Križ. Ta tura je bila v tedanjem času najtežavnejša v Savinjskih Alpah. Žal je pot danes opuščena, pa bi jo kazalo zaradi atraktivnosti

dr. Johannes
Frischauf

obnoviti. Planinskima pionirjema se je z jezerške strani kmalu pridružil univerzitetni profesor iz Prage **dr. Karel Chodounski** s svojimi sodelavci Čehi in Jezerjani, ki so na severni strani pričeli samostojno razvijati planinstvo in turizem. Po idejah Frischaufa in Kocbeka pa planinski delavci v tem razdobju niso samo omogočili prijateljem planin obiskovanje gorskega sveta, temveč je bil že v tej dobi izdelan program za izgradnjo Gornje Savinjske doline, ki je ostal osnova in tudi program do današnjih dni:

1. Graditev in ureditev cestnih zvez (Luče-Logarska dolina-Pastirkovo sedlo; Podvolovjek-Kamnik); pridobitev pošte in telefona, izdelani so bili celo podrobni načrti za izgradnjo železniške proge Rečica ob Paki-Mozirje-Radmirje-Gornji Grad.

2. Ustanovljena je bila zadruga »Rinka« z namenom, da bi v Logarski dolini zgradili hotel, kar pa je zavrla prepočasna gradnja ceste Ljubno-Luč-Solčava-Logarska dolina. Tudi celjska sekcija Nemškega alpskega kluba je hotela tekmovali s Savinjsko podružnico z izgradnjo večjega hotela in je v ta namen od Janeza Plesnika kupila zemljišče, na katerem je današnja slavnost; to je po prvi svetovni vojni prešlo v last Savinjske podružnice. Odbor za izgradnjo Gornje Savinjske doline je imel na tem zemljišču v svojem programu tudi izgradnjo večjega hotela, kar ni čudno, saj je to eden od najlepših koticov v tej dolini. Sedaj stoji tu skromen dom Planinskega društva Celje.

RAZZALJENI PROFESOR

Dne 2. avgusta 1908 je bila slavnostna otvoritev kočice na Okrešlju, za tiste čase veličastne stavbe, simbola narodnih časti, simbola Kocbekovega in Frischaufovega planinskega dela za poslovenjenje Savinjskih Alp. Med gosti so bili predsednik Osrednjega društva, predsedniki podružnic in državni poslanci. Kocbek

je pričakoval Frischaufa, toda namesto njega je prejel le njegovo pismo, v katerem piše o napadu nanj v liberalnem Slovenskem narodu zaradi spora s **prof. Richtarjem**, ki je sramotil njegovo osebnost. Med drugim Frischauf piše: »Česar si do sedaj nobeden meni nasproten nemški list ni drznil trdit, to je storil Slovenski narod. Zaradi sramotenja moje osebe se v veliko obžalovanje slavnostne otvoritve ne morem udeležiti. Navzlic temu bodem skušal še v naprej pospeševati smoter slovenskega planinskega društva na način kakor poprej.«

Vzrok za spor je bil poleg strokovnega nesoglasja med graškimi univerzitetnimi profesorji nastop Frischaufa na proslavi njegove šestdesetletnice v Mozirju. Pred zbranimi uglednimi možmi iz vodstva SPD in številnimi narodnimi možmi je imel Frischauf velik govor in je med drugim dejal: »Vrli ljudje, planinstvo ne sme poznati narodnosti, vere in politike in naj se povsod spoštuje nazore in običaje domačega prebivalstva.«

Poudaril je še popolno enakopravnost Slovencev z drugimi kulturnimi narodi. Nemški nacionalisti so pričeli nezaslišano gonjo proti njemu in ko je iskal zaščito pri slovenskih deželnih in državnih poslancih, so ti imeli zaradi liberalno-klerikalnih igric vezane roke. Zaščite in podpore ni dobil, bil je odpuščen iz službe in kasneje predčasno upokojen. Dolgoletno nesebično delovanje v korist Slovencev mu je bilo tako poplačano s sramotnim ponižanjem, saj so slovenski poslanci z omalovaževanjem šli mimo njegove osebne tragedije.

ZAKAJ JE KOCBEK ODPSTOPIJL?

Po prvi svetovni vojni je Savinjska podružnica nadaljevala svojo načrtano pot in pridobila nekaj nemškega premoženja: Kočo na Korošici in Piskernikovo zavetišče v Logarski dolini, posrečilo pa se ji je kupiti tudi svet, na katerem to zavetišče stoji. Razumljivo je, da je posvetila vso pozornost povečavi koč na Korošici. Z nabiranjem prostovoljnih prispevkov in prirejanjem planinskega sejma so zgradili Tillerjevo koč na Logarski dolini. Ustanovili so cestni odsek pod vodstvom **Robleka** iz Žalca, ki se mu je posrečilo s pomočjo avtomobilistov in domačinov napraviti cesto od Solčave v Logarsko dolino. Delo Savinjske podružnice se je vedno bolj in bolj osredotočilo v Celje in pokazala se je potreba za premestitev sedeža podružnice v Celje. Kocbek je odstopil, posle pa je prevzel **Fran Tiller**.

Kaj je pripeljalo Kocbeka do odstopa, do danes ni razjasnjeno. Mogoče osebna tragedija, podobna Frischaufovi? Kočo na Korošici so temeljito prezidali in jo dvignili za eno nadstropje. Tako je iz prvotne bajtice nastala visokogorska postojanka in dobila ime Kocbekova koč. Otvoritve Kocbek ni več doživel.

V Logarski dolini je zaradi cestne povezave začel naraščati obisk, tako da je odbor sklenil zgraditi večji hotel, ki je bil že naslednje leto gotov, malo prej pa je podružnica od Plesnika kupila še nadaljnje štiri orale gozda in zgradila majhen bazen. S trudom so pričeli ustanavljati tudi druge dejavnosti: najprej zimsko-športni odsek, kasneje GRS, najdlje pa se je odbor upiral ustanovitvi alpinističnega odseka. Za Tillerjem je prišel na načelniško mesto **dr. Milko Hrašovec** in je podružnici načeloval do druge svetovne vojne.

KONEC SAVINJSKE PODRUŽNICE

Po vojni je bilo ustanovljeno Planinsko društvo Slovenije (PDS). Na prvi redni letni skupščini je bilo sklenjeno, da celotno premoženje društev

Neverjetna je bila vna prvih slovenskih organiziranih planincev, ko so hoteli slovenskim goram vrniti slovensko lice: za tiste čase je bila mojstrovina takole nadelati in zavarovati pot skozi Turski žleb

Daljši zgodovinski prikaz Savinjske podružnice SPD je postal častni predsednik PD Celje Dušan Gradišnik

pripada PDS, PDS v Celju pa je dobilo v upravljanje celotno premoženje Savinjske podružnice. S tem je bilo priznано nasledstvo po Savinjski podružnici. Ustanovljena je bila Planinska zveza in Planinsko društvo Celje, katerega prvi predsednik je bil **prof. Tine Orel**. Tako se je končala slavna zgodovina Savinjske podružnice, katere izročilo nadaljuje PD Celje, njen pravni dedič.

Spomenik, pred katerim stojimo, je namenjen tudi vsem, ki so jim bile prizadejane krivice, ki jih v teh stotih letih prav gotovo ni bilo malo. Tudi Frischauf in Kocbek sta svoje življenje končala v globokem razočaranju. Na Kocbekovi zadnji poti v skromni grob na pokopališču pod Menino je marsikdo, ki so ga nekoč slavili, manjkal. Pepel pokojnega Frischaufa je bil raztrosen na Scheichenspitze, markantnem vrhu Dachsteinskega pogorja, v veter. Mogoče je ta veter prinesel kakšen delček pepela na to njegovo ljubljeno slovensko zemljo.

Spomin na Kocbeka in Frischaufa je pomenil in naj pomeni nadaljnje povezovanje med našimi gorniki in onimi prek meja, ki so jim gore skupna domovina,« je končal Dušan Gradišnik.

TA ČAS SO V HIMALAJI KAR TRI SLOVENSKE ALPINISTIČNE ODPRAVE

ANAPURNA, Š. PANGMA, KUMBAKARNA

Na strmo pot v Tibet bi moralo oditi sedem slovenskih alpinističnih smučarjev, pa so 13. septembra odpotovali le štirje: vodja odprave »Ski 8000« **Matej Kranjc** iz Šenčurja pri Kranju, član Alpinističnega odseka Kranj, ter člani **dr. Iztok Tomazin** iz Križ, član AO Trzič, **Drejc Karničar** z Jezerskega in član tamkajšnjega AO in **Urban Golob** iz Ljubljane, član AO Ljubljana Matica. Njihov cilj je smučanje z vrha 8046 metrov visoke Šiše Pangme, najbolj severnega himalajskega osemtisočaka in edinega, ki je v celoti v Tibetu, torej na Kitajskem. Če jim bo to uspelo, bo to seveda slovenski višinski smučarski rekord in nasploh eno od redkih smučanj z vrha kakšnega osemtisočaka, ki so se ga doslej lotili alpinistični smučarji.

POSEBNE SMUČI IZ ELANA

»Na vrh nameravamo plezati po normalni smeri,« je na tiskovni konferenci pred odhodom dejal vodja odprave Matej Kranjc, »vendar tudi v tej smeri pričakujemo ozebne in velike strmine do 50 stopinj. Če vemo, da je največja strmina na planinskih smučarskih skalnicah 42 stopinj, si lahko predstavljamo, za kakšne strmine gre tam. Seveda je treba računati tudi s skalnimi razčlembami, ki bodo še otežile smučanje, pa tudi refleksi in reakcije so tam zaradi

izredne višine počasnejši, ker primanjkuje kisika, zato je tveganje še večje.«

Do višine 5000 metrov se bodo slovenski alpinisti z vso opremo pripeljali s kamioni, na višini 5300 metrov bodo postavili bazni tabor in od tam začeli prodirati proti vrhu. Plezali bodo v alpskem slogu. Sredi oktobra nameravajo v štirih do petih dneh z vso osebno opremo, tudi s smučmi na ramah, priplezati na vrh, naslednja dva dni pa se bodo smučali z vrha do baznega tabora: prvi dan do vstopa v steno, naslednji dan po skoraj 40 kilometrov dolgem ledeniku do baznega tabora.

Posebej za to odpravo so v begunjski tovarni Elan izdelali prototip posebnih turnih smuč, ki so jih naši alpinisti seveda že preizkusili; so razširjene in ustrezno okrepljene za zahtevno turno smučanje. Na teh smučeh je okovje »silvretta« za turno smučanje, na nogah pa bodo imeli Koflachove čevlje, ki so kompromis med čevlji za hojo in smučanje, so pa po mnenju članov odprave ta čas najboljši taki čevlji, ki jih je mogoče kupiti. Smuč z okovjem so težke približno pet kilogramov, čevlji tri kilograme, kar bo dodatna teža, kakršne drugim alpinistom v Himalaji ni treba nositi. Višinska razlika, ki jo bodo premagali med spustom na smučeh, bo več kot 2000 metrov.

ODPRAVA BREZ ZDRAVNIKA

Poleg tega glavnega cilja ima odprava »Ski 8000« še dva dodatna cilja: Iztok Tomazin namerava opraviti prvenstveni solo vzpon v severni steni Šiše Pangme - v steni, v kateri sta doslej potegnjeni le dve smeri. Plezal bo seveda v alpskem slogu. Poleg tega nameravajo fantje še smučati po ozebniku severne stene te gore, če bodo seveda vremenske razmere primerne, če bodo opravili svojo prvenstveno nalogo in če jim bo ostalo še dovolj moči. Dr. Tomazin namerava prvenstveno smer plezati eno noč in pol dneva, sestopiti pa namerava po smeri, po kateri bodo fantje smučali z vrha.

Predračun odprave je 40.000 ameriških dolarjev; če bi šli na pot vsi, ki so bili prvotno predvideni, bi se stroški še bistveno povečali. Zaradi hudih denarnih težav so člani odprave tako rekoč do zadnjega trenutka prodajali posebne razglednice s fotografijo Šiše Pangme in s podobo alpinističnega smučarja, ki drvi z gore, da bi nabrali potrebna sredstva. To pot je bil namreč delež Komisije za odprave v tuja gorstva izredno skromen, komaj 4000 do 5000 dolarjev, »ker ni nihče od članov kategoriziran in ker KOTG zaradi znanih dogodkov v slovenskem alpinizmu nima sredstev, zato pa sedanji odpravi nudi organizacijsko pomoč«, kot je bilo rečeno na tiskovni konferenci pred odhodom odprave v Himalajo. Toda če s seboj ne bi imeli dovolj denarja, bi moral eden od članov ostati pred kitajsko mejo v Nepalju...

Četverica alpinističnih smučarjev se bo v Slovenijo predvidoma vrnila 10. novembra. Že na odpravi bodo fantje pripravljali knjigo o eks-

Razglednica, ki so jo člani odprave »Ski 8000« do zadnjega trenutka prodajali po Sloveniji, da so zbrali preostali denar: Šiša Pangma

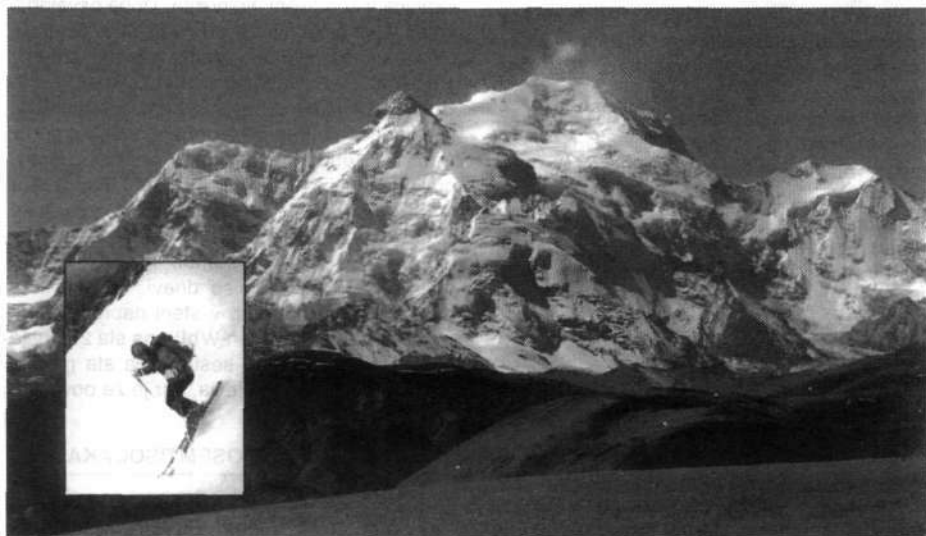
pediciji, na kateri se bo gotovo marsikaj dogajalo, »marsikaj pa se je že pred odhodom, tudi kar zadeva finance«, kot je dejal Iztok Tomazin.

VZPON NA DEVIŠKO GORO

Sicer pa sta hkrati s to odpravo v himalajskih gorah še dve slovenski alpinistični odpravi, čeprav vsaka na drugem koncu in na drugi gori. Dne 1. septembra je odšla na dolgo in visoko pot v vzhodni Nepal trojica mladih gornikov Alpinističnega odseka Železar iz Štor, ki namerava dokončati plezanje po več kot 2000 metrov visoki steni na vrh 7468 metrov visoke himalajske gore Vzhodna Kumbakarna. Če bo fantom podvig uspel, bodo prvi, ki bodo preplezali to steno in ki bodo stopili na vrh te še vedno deviške ene od najvišjih še neosvojenih gorá na svetu. Vodja odprave je **Dušan Debelak**, člana pa **Avgust Robnik** in **Tomaž Žerovnik**.

Ta gora in ta stena sta tako divji, da so na Vzhodno Kumbakarno doslej nasploh poskusili plezati samo enkrat Angleži pred kakšnimi 15 leti in doslej kar trikrat slovenski plezalci: leta 1991 in lani **Bojan Počkar** in **Vanja Furlan**, ki sta priplezala do višine 7050 metrov, prav tako lani pa alpinisti iz Štor, ki pravzaprav sploh niso prišli do stene, kajti med potjo je na dostopnem maršu v divji reki Kabeli Kola utonil njihov alpinistični kolega **Damjan Vidmar**, drugi člani odprave pa so se takoj po neuspelem iskanju umrlega kolege vrnili domov.

»Zdaj smo odlično pripravljeni,« nam je na tiskovni konferenci v prostorih Planinske zveze Slovenije v Ljubljani pred odhodom dejal vodja odprave Dušan Debelak. »Od začetka letošnjega leta smo trenirali v francoskih in slovenskih Alpah, tako da zdaj ob kolikor toliko ugodnih vremenskih razmerah upamo na uspeh.«

Trije alpinisti so z ljubljanskega letališča odpotovali v nepalsko prestolnico Katmandu, od koder so se s kakšnimi 600 kilogrami opreme in hrane tri dni vozili s kamionom do konca ceste (če je hudourni reke niso že odnesle), tam najeli 20 nosačev in nekako 14 dni skupaj z njimi hodili do vznožja stene in gore, kjer so na nadmorski višini 5300 metrov postavili bazni tabor. Največ 10 dni naj bi trajala aklimatizacija na višino, potem pa bodo slovenski plezalci sedem do deset dni v alpinističnem slogu, torej brez poprejšnjega postavljanja šotorov in napečenja fiksnih vrvi, plezali po 2000-metrski navpični iz ledu in skal, ki je doslej še ni nihče zmožgal, ter se po isti smeri vrnili v bazni tabor. Z odprave, ki bo stala približno 30.000 ameriških dolarjev, od tega 3000 dolarjev taksa za vrh, ki jo morajo plačati nepalskemu ministrstvu za turizem, se bodo vrnili v Slovenijo najpozneje novembra, odvisno pač od vremena na gori.

Na pot so odšli brez zdravnika, ker za njegove potne stroške preprosto ni bilo denarja. Trojna naveza, pravijo trije alpinisti, je po njihovih izkušnjah varnejša od dvojne naveze, izguba časa pa ni večja kot pri navezi dveh.

PRVI PREPLEZAN OSEMTISOČAK

Tretja slovenska odprava, ki je ta čas, ko to poročamo, v Himalaji, je odprava na Anapurno I, edini osemtisočak, na katerem Slovenci še niso bili. Slovenska alpinista **Franček Knez** in **Slavko Svetičič** sta moža, ki bosta poskusila priplezati po doslej še nepreplezani južni steni te gore po prvenstveni smeri (drugače pravzaprav sploh ne znata več).

Doslej so slovenski alpinisti poskušali že šestkrat priti na vrh te gore (8091 m), pogosti pa so bili tudi poskusi drugih, da bi prišli na ta vrh, ki je doslej zahteval približno toliko žrtev, kolikor je bilo zmagovalcev.

Anapurna je bila nasploh prvi osemtisočak, na katerega je stopila človeška noga. Predvsem po zaslugi diplomatskih dogovorov se je leta 1950 Francozom posrečilo, da so kljub velikanškemu političnim zapletom dobili dovoljenje za vzpon; dovoljenje se je takrat nanašalo na Anapurno ali Daulagiri, saj sploh ni bilo jasno, na katerega od teh dveh osemtisočakov bo odprava plezala. Celotna pokrajina okrog teh dveh vrhov je bila namreč takrat še precejšnja neznanka, tako da je francoska odprava leta 1950 združevala alpinizem z zemljepisnim raziskovanjem. Takrat še ni bilo zanesljivih zemljevidov, člani odprave pa tudi niso nič vedeli o dostopnih poteh.

Odprava, ki je prišla v Nepal 5. aprila 1950 pod vodstvom **Maurice Herzoga**, v njej pa so bile naveze **Jean Couzy-Marcel Schatz**, **Luis Lachenal-Lionel Terray**, ob Herzogu še **Gaston Rebuffat**, snemalec **Marcel Ichac** in zdravnik

Jacques Oudut, spremljal pa jih je še diplomat in kartograf **Francois de Noyelle**, je imela s seboj okrog šest ton ali 50.000 kosov opreme, potrebovala pa je ves mesec, da se je dokopala do baznega tabora pod Anapurno, za katero so se odločili, ker se jim je Daulagiri zdel tehnično preveč problematičen. Le dva meseca pozneje, 3. junija 1950, pa sta Herzog in Lachenal že stala na 8091 metrov visokem vrhu, in sicer ne da bi dihala dodatni kisik iz jeklenk. Čarobna meja 8000 metrov, ki pa angleških alpinistov ni nikoli posebej obremenjevala, saj so navajeni meriti višine v čevljih in ne v metrih, je bila tako prebita.

PRVA SMER ČEZ HIMALAJSKO STENO

Od francoskega vzpona po severni steni Anapurne leta 1950 se je marsikaj spremenilo. Zdaj je pokrajina okrog Anapurne med najbolj obiskanimi deli Nepala, kajti odkar so ta predel leta 1977 odprli za trekingški turizem, se je obisk tujcev v dolinah pod Anapurnami (vrhov s tem imenom je namreč več, najvišji pa je Anapurna I) tako razmahnil, da že predstavlja resen ekološki in tudi sociološki problem. Da bi te predele vsaj deloma zavarovali, so ustanovili posebno nevladno fondacijo pod pokroviteljstvom nepalskega kralja **Birendre**.

Za alpiniste je Anapurna še vedno velik izziv. Med vsemi nepalskimi osemtisočaki se je drži najbolj mračen sloves: terjala je domala toliko žrtev, kolikor je bilo uspešnih vzponov na njen vrh. Že Herzogova odprava je svoj uspeh drago plačala s hudimi poškodbami zaradi ozeblin in svezne slepote, ki so vrnitev domov spremenile v pravo mōro.

Vzpon po južni steni Anapurne, ki ga je leta 1970, 20 let po prvem vzponu na goro, opravil Britanec **Chris Bonnington**, je bil nova prelomnica v zgodovini alpinizma. Doba osvajanja vrhov, tudi himalajskih, po najlažjih smereh je minila, napočil je čas plezanja težavnih smeri v zahtevnih stenah osemtisočakov.

Bonnington je o južni steni Anapurne izjavil, da je ni mogoče primerjati z nobeno drugo steno v Himalaji. Vendar se je je lotil z ekipo plezalcev, od katerih ni bil nihče višje od Mont Blanca, kar je bila vsekakor tvegana odločitev za tako zahteven himalajski načrt. Podvig se je posrečil, čeprav s skrajnimi napori in s štirimi kilometri fiksnih vrvi. Bili so dnevi, ko so vsem prizadevanjem navkljub v steni napredovali le za 20 metrov. **Haston in Whillans** sta 27. maja 1970 dosegla vrh, pri sestopu pa sta menda srečala legendarnega jetija, kar je že povečalo senzacijo ob vzponu.

PRVO SMUČANJE Z OSEMTISOČAKA

Leta 1981 sta bila v južni steni opravljena dva vzpona po novih smereh. Poljaki so preplezali

Mogočna južna stena Anapurne, po kateri nameravata plezati Franček Knez in Slavko Svetičič

desni steber in smer posvetili **Karolu Wojtyli - papežu Janezu Pavlu II.** ter brez nosačev in dodatnega kisika dosegli Srednji vrh (8051 m). Jeseni istega leta je po levem pobočju južne stene splezala novo smer japonska naveza in dosegla glavni vrh Anapurne.

Septembra leta 1984 sta južno steno v šestih dneh splezala Katalonca **Enric Lucas** in **Nil Bohegas**. Dokončala sta smer, ki sta jo dve leti prej začela **Ghilini** in **McIntyre**, vendar sta odnehala, ker je McIntyre ubilo padajoče kamenje. Za tisti čas je bil to bliskovit vzpon, čeprav sta iz baze do vrha porabila šest dni in pol ter poldrugi dan za sestop, vzpon pa sta opravila z več kot 20 kilogrami težkima nahrbtnikoma, saj sta vso opremo nosila sama s seboj.

Lachenal, ki je leta 1950 s Herzogom kot prvi stal na vrhu Anapurne, je bil tudi prvi, ki je omenjal možnost, da bi se z vrha tega osemitisočaka lahko smučali; tiste čase je bil namreč znan po ekstremnih smučarskih podvigih v Alpah. Dne 1. maja 1979 sta na vrh brez dodatnega kisika priplezala Francoza **Yves Morin** in **Henry Sigayret**, ki sta se nameravala z vrha smučati po severnih pobočjih gore. Yves se je zares prismočal do četrtega višinskega tabora, potem pa se je na višini 6700 metrov ubil.

Leta 1985 bi Anapurna skoraj strla znamenitega **Reinholda Messnerja**. Vzpon po severozahodni steni, ki je trajal dobrih pet dni, je potekal v strahovitem viharju in v tako dramatičnih

okolščinah, da je Messner pozneje priznal: »Če se ne bi zavedal, da nisem sam, če me ne bi opogumila bližina drugih, zadnjih dvesto metrov ne bi zmoget; prepustil bi se obupu in skočil v belo praznino.«

Zelo podobne so bile težave, s katerimi sta se leta 1984 srečevala Švicarja **Norbert Joos** in **Erhard Loretan**, ki sta v vsega treh dneh v alpskem slogu preplezala vzhodno steno.

Lani je vzpon po Britanski smeri poskušala tudi slovenska odprava, istočasno pa sta nameravala v južni steni novo prvenstveno smer Francoza **Beghin** in **Lafaille**. Zaradi slabega vremena in neugodnih snežnih razmer sta morala vzpon prekiniti. Med sestopom se je sloviti Beghin ubil, ker se mu je izdril zatič, Lafaille pa so po večdnevem napornem sestopu z zdrobljeno desno roko rešili slovenski alpinisti. Ko je zvedel, da gredo letos v to steno slovenski plezalci, je dejal: »Zelo, zelo težavno bo!«

PLEZALCA STA MISLILA NA VSE

Franček Knez in Slavko Svetičič sta pod Anapurno odpotovala že 23. avgusta, da sta se kolikor je le mogoče dobro aklimatizirala. »Na vzpon sva se pripravljala na podlagi literature in pogovorov z ljudmi, ki so steno Anapurne že okusili,« je pred odhodom dejal Franček Knez, član AO Impol iz Slovenske Bistrice. »Odločila sva se za odhod v monsunu, da bi se čim bolje in čimprej aklimatizirala. Ob morebitnem slabem vremenu med prvim poskusom lahko tako poskusiva še enkrat.«

»Anapura je nenavaden hrib, kar zadeva vreme. Največji problem je veter, ki je jeseni še najbolj ugoden. Bazo bomo postavili še v monsunu, potem pa upamo na lepo vreme,« je dejal Slavko Svetičič iz AO Idrija.

Skupaj s smučarsko odpravo na Šišo Pangmo je 13. septembra odpotoval še vodja odprave

na Anapurno **Matjaž Pečovnik**, z njim pa še tričlanska ekipa slovenske televizije, pravzaprav oddaje Gore in ljudje, v kateri so redaktorka **Marjeta Keršič Svetel**, snemalec **Janez Hrovat** in njegov asistent **Klavdij Mlekuž**, znani alpinist in gorski reševalec iz Mojstrane, ki je stalni sodelavec te oddaje.

ČIGAVE SO PLANINSKE KOČE IN OD KOD DENAR ZA NJIHOVO OBNOVO?

ZGLED IZ STABILNE ŠVICE

JANEZ DUHOVNIK

Prav zanimivo bi bilo vedeti, kako bi **Jakob Aljaž**, eden izmed prvih, ki se je zavzemal za pridobitev slovenskega planinskega premoženja, ukrepal ob sedanjih razprtijah o tem, čigava je ena ali druga koča. Najbrž ne bi skliceval posebnih planinskih forumov. Prejkone bi vse najbolj glasne lepo po vrsti poklical k spovedi, jim naložil primerne duhovne pokore in jih po vrsti nagnal, naj tudi na tem svetu bolj skrbje za tisto, kar so dobili od prednikov ali ustvarili sami.

V Aljaževih časih je bilo stanje seveda bistveno bolj enostavno kot danes. SPD se ni ukvarjalo z množico objektov, med katerimi je danes vse od planinske gostilne na nekem griču sredi vasi do Doma na Kredarici. Zato se moramo najprej odločiti, katere koče so pomembne za celotno slovensko planinstvo in katere imajo le krajevni pomen. Za zadnje je treba tako kot sedaj vso skrb prepustiti planinskemu društvu, za prve pa je treba najti način, ki bo zadovoljil lastnike, upravjalce in uporabnike. Le o teh bom pisal v nadaljevanju. O tem, katere koče so to, smo se delno že dogovorili, ko smo na PZS kategorizirali vse planinske postojanke.

ZAMOTANO UGOTAVLJANJE LASTNIŠTVA

Ob sedanjih prepirih mnogi pozabljajo, kaj je pravzaprav namen planinskih koč. Ne poslovati z dobičkom, ampak nuditi zavetje in preprosto prehrano tistim, ki zahajajo v gore. Razume se, da ta dejavnost ne sme prinašati izgube tistemu, ki oskrbuje kočo. Zelo jasno je, da se s planinskim gospodarjenjem lahko pridobi le toliko denarja, kolikor ga zahteva enostavno vzdrževanje koč, ni pa mogoče računati na to, da bi s tako pridobljenim denarjem zastarele koče temeljito obnavljali ali gradili na novo. Za take namene je potrebno najti dodaten denar drugod. Torej v večini sporov glede lastnine planinskih koč ne gre za to, kdo bo razpolagal z dobičkom, ampak najbrž le za čast in za to, da ne bi eni ukazovali vsem drugim, ali pa da malo

bolj spodnji dolinci ne bi imeli več besede kot tisti, ki živijo bolj pod hribi. Dejstvo je, da prav nihče iz planinske družine nikogar v njej ne ovira pri gospodarjenju s planinskimi objekti in nihče ne odvzame nikomur ničesar, kar pri tem pridobi. Vsako PD lahko po svoji presoji razporeja pri upravljanju neke koče pridobljen denar. Ne poznam primera, da bi ta denar šel za čisto neplaninske namene. Da ga imajo eni več kot drugi, pri čemer nimajo zaslug le sami, pa se je treba tudi zavedati.

Lastništva planinskega premoženja ni mogoče enostavno ugotoviti. Pomislimo samo na neurejenost zemljiškoknjižnih vpisov za velik del planinskih objektov! Vse skupaj je tako nepregledno in zapleteno, da bi natančno ugotavljanje lastnikov zahtevalo delo vojske cenilcev in pravnikov. Ustvarjanje nekega planinskega objekta je bilo večinoma postopno. Medtem so se spreminjali upravjalci in lastniki. Veliko je bilo tudi vmešavanja države, žal ne čisto doslednega. Kaj je nekdo vložil v zidove, bi se morda še dogovorili, o tem, koliko je vredno mesto, kjer stoji neka koča, pa bi bilo razprav brez konca in kraja. Največkrat pa je prav kraj, kjer stoji neka koča, tisto, kar ji daje pomen in omogoča njeno uspešno delovanje.

ZAKON IZ DRŽAVNEGA ZBORA

Ker je lastnina brez lastnika nekaj, kar slej ko prej premine, mora tudi planinsko premoženje imeti jasno določenega lastnika. Idealno je, če ta zanj tudi neposredno skrbi. Zato bi bilo najbolje, da bi vse planinske objekte dobila v last planinska društva, ki sedaj skrbijo zanje. Zato, da bi ureditev lastništva poenostavili, bi bilo primerno, da bi Državni zbor sprejel poseben zakon o ureditvi tega vprašanja. Ta zakon bi moral določiti glavne postopke pri ureditvi lastništva in pri bodočem ravnanju s premoženjem. Razlog za to, da se to vprašanje uredi z zakonom, je tudi pomen planinstva in z njim povezanih dejavnosti za državo Slovenijo. Zato naj bi, na primer, morebitne odškodnine prejšnjim lastnikom plačala država. V zakonu bi moralo biti tudi določeno, da premoženje brez

soglasja skupščine PZS ne more dobiti lastnika zunaj planinskih društev in da se sredstva, pridobljena ob morebitni prodaji, vlagajo v druge planinske objekte. Soglasje skupščine PZS je nujno, saj bo tako zagotovljeno, da planinsko premoženje ne bo prehajalo v roke lastnikov, ki s planinstvom nimajo nič opraviti. Razume se, da bi vsebino zakona pripravili v PZS in ga nato kot volilci ali kako drugače predlagali v sprejem Državnemu zboru. Tudi v tem primeru pa se ne bomo mogli izogniti delu pri določanju premoženja, ki ga upravljamo.

V zvezi z lastništvom planinskih koč je treba urediti še eno vprašanje. Še ne dolgo tega je pri PZS obstajal Sklad za visokogorske planinske postojanke (PVP), v katerega se je dolga leta stekal 4-odstotni delež od prodaje alkoholnih pijač v vseh planinskih kočah. Pred leti je bil vir zaradi stalnih razprtij spremenjen in predviden kot del članarine. Letos ga v proračunu PZS ni, ker tega ob obravnavi proračuna menda nihče ni zahteval. Edini vir za obnovo planinskih objektov je sedaj proračun in lastni denar planinskih društev. Možnost za pridobitev dotacije iz proračuna imajo samo visokogorske postojanke in izhodiščne postojanke v visokogorju.

Nekatere med temi postojankami so v preteklosti pridobile velika družbena sredstva, kar jim je omogočilo, da tudi sedaj poslujejo v mnogo boljših razmerah kot tiste, ki še niso obnovljene. Na drugi strani pa so sredstva države za visokogorske postojanke vedno bolj skromna in ker je PVP propadel, so manjša tudi lastna sredstva PZS in PD, kamor smo šli tudi PVP. Bistveno so se zmanjšale tudi dotacije gospodarstva. Možnosti za obnovo PP so se torej precej poslabšale.

ŠVICARSKA PD SO LASTNIKI KOČ

Pri rešitvi tega problema se lahko zgledujemo pri Švicarjih. Njihova planinska društva imajo veliko koč in pri vseh (razen pri koči Solvay na Hoernlijevem grebenu Matterhorna) so PD tudi formalni lastniki. Toda le nekatere med njimi so take, ki nosijo table Švicarske planinske zveze (SAC). Vse druge so v celoti prepuščene skrbi posameznih društev. Koče SAC imajo poseben status in so skrb vseh članov zveze. Ta skrb je udeležena v Osrednjem skladu, v katerem se od vsake prenočnine v kočah SAC zbira kakih 20 odstotkov denarja. Tako švicarski planinci zberejo vsako leto lep kupček denarja, ki ga drugim sponzorjem kažejo kot svoj prispevek. Ta vsota bi bila pri nas primerljiva z nekdanjim PVP, sklad pa ima tudi bolj zdravo osnovo. Delitev denarja poteka tako, da praviloma v nekaj letih vsaka kočica v primeru potrebe dobi nazaj vse tisto, kar je v sklad prispevala. V Švici deli denar sklada Komisija za kočice in pota, v kateri so zastopani vsi prizadeti in ki skrbi za

smotno porabo denarja. PD morajo predvsem upoštevati določena načela, ki jih sprejema njihova skupščina, nad uresničevanjem pa bedi komisija za kočice in pota. Tako Švicarji uresničujejo solidarnost, eno izmed načel, ki ga imajo vse planinske organizacije zapisane v svojih statutih.

Težnje v naši planinski organizaciji trenutno niso preveč enotne. Eni bi radi PZS bolj centralizirali, drugi trdijo, da se že pri sedanjem načinu dela preveč odloča v Ljubljani. Pri tem ne bi smeli pozabiti, da nas je trikrat manj kot Švicarjev, visokogorja pa imamo še nekajkrat manj kot oni. Kljub tem razlikam so se oni sporazumeli o enotnem načinu gospodarjenja s svojimi številnimi kočami. Ni treba posebej ugotavljati, kdo je pri tem bolj uspešen in kdo ima več izkušenj. Če bomo smiselno uporabili njihove zamisli, smo že na pol poti do uspeha. Zagotovilo, da je tak sistem primeren, imamo v državi, ki se lahko pohvali z izredno stabilnostjo. Te pa si želimo tudi mi.

SKLAD ZA KOČE

Tistih PD, ki so svoje postojanke v celoti zgradila sama, seveda ni mogoče brezpogojno prisiliti, da pristopijo k skladu. V to naj bi jih prepričale ugodnosti, ki jih bodo imela kot člani sklada. Drugače pa je s tistimi PD, ki so za svoje kočice dobila izdatno družbeno pomoč. Ta bi morala obvezno pristopiti k skladu. Isto bi veljalo za tista PD, ki upravljajo splošno pomembne kočice, ki so v zemljiški knjigi vpisane na PZS. Prenos lastnine na PD bi bil

Vsestransko uporabne teleskopske palice

Kong Bonaiti sodi med vodilne izdelovalce kovinskih in plastičnih predmetov za gorske športe. Izdelke konstruirajo in pilijo v Monte Marenzu ob Comskem jezeru, prodajajo pa po vsem svetu. Zdaj so Italijani skupaj z avstrijsko firmo Kohla na področju teleskopskih palic razvili nov sistem za menjavo konic in krpic. Zimske krpice imajo premer deset centimetrov, poletne pa le pet. Tako zdaj gorski popotnik potrebuje le en par popotniških ali smučarskih palic, kajti »poletno garnituro« je mogoče v le nekaj sekundah spremeniti v »zimsko«. Tako se to napravi: s ključem, ki ga kupec kupi skupaj s palicami, odvija konice palic, zamenja krpice in pritrdi druge. Par palic z eno velikostjo krpic in konic stane 99,50 marke, samo drugi komplet krpic in konic pa 24,90 marke.

mogoč le ob pristopu v sklad. Dobra spodbuda za pristop k skladu pa bi bila nedvomno to, da bi le člani dobili podporo iz državnega proračuna.

Vse to je Gospodarska komisija PZS v skoraj enaki obliki predlagala že na posvetu gospo-

darjev in drugih društvenih funkcionarjev 23. maja 1992 v Ljubljani. Maloštevilni udeleženci takrat niso kazali niti najmanjšega navdušenja za podobne rešitve. Vsa vprašanja pa so od takrat ostala nerešena. Morda je sedaj razpoloženje kaj drugačno.

NEBEŠKO LEPO IN HUDIČEVO TEŽAVNO PLEZANJE

CHACRARAJU, DRUGIČ IN TRETJIČ

PAVLE KOZJEK

Tri leta je minilo, odkar sem prvič poblize spoznal Chacararaju, eno od najlepših andskih gora. Ko sem po solo vzponu v ameriški smeri kar najhitreje bežal izpod grozečih majavih serakov in previsnih ledenih gob, sem sam pri sebi sklenil: nikoli več v to goro. Marsikateri plezalec se bo strinjal z mano, da take vrste sklepi niso kaj prida vredni: čas odnese strahove in neljube spomine, lepši del pa na srečo ostane zapisan bolj globoko.

Tako sem letos sredi julija spet gazil sneg in iskal prehode čez razbit ledenik pod steno. Po odločitvi, da greva z Gregom ravno v Chacararaju, so se mi včasih motale po glavi misli, kot: ve morda gora za takšne prelomljene obljube? - Zakaj se vedno znova vračaš in iščeš nekaj novega v steni, v kateri si v enem dnevu doživel dovolj za nekaj let umirjenega vsakdanjega življenja? V mislih sem se pogovarjal z goro in

zdelo se mi je, da sva sklenila nekakšen tih dogovor: ona mi v steni ne bo pošiljala preveč skal in ledu za vrat, jaz pa ne bom rinil z glavo skozi zid.

HITRO MINE DAN V ANDIH

Chacararaju nama prvi dan plezanja ni bil videti preveč naklonjen. Grega je najprej prestregel kamen, ki je pribrenčal čez previs nad nama. Nato pa je po strmem kamnitem žlebu, edinem prehodu čez prvo bariero, prirohnel leden plaz, tik preden sva vstopila vanj. Potem se je stena umirila; kot da naju je prej hotela le opozoriti, da naj bo najin obisk čim krajši.

Zatopljena v plezanje previsnih poči in plošč druge skalne pregrade sva pozabila, kako hitro mine dan v Andih. Z mrakom je prišel mraz in zeblo je mene na visečem stojišču sredi zmešnjave vrvi, klinov in lestvic, še bolj pa Grego, ki se je v polmraku prebijal čez zadnje metre previsne plošče. Tesni plezalniki niso prijetni za uporabo pri desetih stopinjah pod ničlo,

Stena Chacararaja skoraj od vrha do tal

Chacararaju, mogočno lepa gora

Foto: Pavle Kozjek

prav tako ne majčkeni granitni zobci na gladki plošči, ki bi sicer morda lahko bili oprimki. Klini pa so se krivili in odletavali iz nakazanih, slepih počí.

Nazadnje mu je le uspelo. Toda medtem se je zgostila trda tema in kot zanalašč baterije tokrat niso bile v gornjem žepu nahrbtnika. »Grega, greva do!« sem končno slišal samega sebe, kot da bi govoril nekdo drug. Nisem bil čisto prepričan, da ravnam prav.

BIVAKI V LEDENIH STENAH

Teško se je bilo vračati po težko priborjenih metrih stene, čeprav velike izbire pravzaprav nisva imela. Edino vsaj za silo primerno mesto za bivak je bila majhna niša s poševnim dnom kakih sto metrov pod nama.

Dodobra izdelana sva se po dolgih pripravah nekako položila v napol viseče spalne vreče in šele takrat so pritegnile mojo pozornost lučke v dolini. Colcabamba bo tole, sem sklepal, vasica na vzhodni strani Cordillere Blance.

Kje sem že takole célo noč opazoval migljanje lučk v dolini? Seveda, bilo je v zimski Čihulovi v Široki peči. Trinajst let je že tega, moj prvi zimski bivak je bil to in zlepa ga ne bom pozabil: viseli smo sredi nekakšnih plošč, vso noč je snežilo in slapovi pršiča so se nam vsipali za vrat... Pa dve leti kasneje, nova smer v Ailefroide: sredi noči sem se zbudil z občutkom, da je nekaj narobe. Res ni bilo vse prav, z Zvoncem sva visela na vrvi vsak na svoji strani grebena... Pa El Cap z netopirskimi gnezdi namesto bivakov in Patagonija z ledenimi luknjami, kjer diha vlaga iz tebe še potem, ko že uživaš tropsko sonce na Copacabani. In tisti najhujši, osamljena decembrska noč tik pod vrhom Daulagirija v plitvi ledeni razpoki, brez bivak opreme in z občutkom, da vse skupaj ni res in da se je treba samo zbuditi...

Kakšna bo noč v steni Chacararaja? Upam, da ne prehuda, saj plezanje jutrišnjega dne ne bo nič lažje.

Grega že drema, naslonjen na svoj del ograjice iz vrvi. Jaz pa še kar gledam zatemnjene obrise

oddaljenih hribov in migljajoče lučke v dolini. Kdaj že je bilo to!

JAPONSKA SMER

Samo še trideset metrov imava do vrha. Toda zelo zanimivih trideset metrov: leden žleb, ki sva mu ves čas sledila, izgine v ozkem žrelu navpičnega kamina iz modrega ledu, ta pa se nenadoma konča med fantazijskimi snežnimi skulpturami grebena, ki povezuje oba vrhova Chacararaja. Igra megle in sonca naredi prizor skoraj neresničen. Je to svet za plezalca? Prej za umetnika, kiparja ali slikarja...

Ledeni kamin je lažji, kot je bil videti od spodaj. Dva metra pod vrhom pa je vse navpično, mehko in negotovo in le prusik, ki gleda iz opasti, priča, da je bil nekoč nekdo že tukaj.

Tvegam in pogledam čez, v severno steno: ničesar ni, le precej daleč spodaj megleno vidim ledene sklade. Hitro skočim nazaj. Cepec! Opasti so tukaj velike kot strehe...

Grega je hitro za mano in potem se oba reživa in delava utrgane posnetke najinih izdelanih in kosmatih obrazov. Saj zdaj pa res ne greva več v Chacararaju, kajne? Ja, kot pribito, v letošnjem letu naju zagotovo ne bo več videl!

Čas je potekel in treba se bo posloviti od Cordillere Blance. Le v Tambu bomo še zaplesali huayno, indijanski ples, da pomirimo bogove, ki čuvajo med belimi vrhovi skrito inkovsko bogastvo. Saj smo ga vendar vsak en delček odnesli s seboj...

* * *

Chacararaju, vzhodna stena - odprava AO Ljubljana Matica; Slovenska smer: ED+ (VII A2. 80°/V-VI 65-70°), 700 m, 21 ur Pervenstvena, Pavle Kozjek, Grega Kresal, 18. in 19. 7. 1993

Chacararaju, južna stena
Japonska smer (Okabe-Magara 1979) TD+ (90°/60-75°) 900 m, 7 ur, P. Kozjek, G. Kresal, 29. 7. 1993

Prečenje Južnih Alp

Novozelandski alpinizem je letos zabeležil pomemben dogodek: švicarskemu alpinistu in glaciologu, 26-letnemu **Martinu Laternserju**, je v 8-mesečnem alpinističnem maratonu uspelo skoraj v celoti prečiti »Južne Alpe« od severa proti jugu, pri tem pa je splezal na 77 najvišjih vrhov Nove Zelandije. Plezalno turo je začel 20. oktobra lani na Cape Farewellu na skrajnem severozahodu Južnega otoka. Sredi decembra je na prelazu Arthur, ki se spusti na 900 metrov, srečal sonarodnjaka in študijskega kolega **Christopa Ruegga**. Takrat je prekinil potovanje na jug, da sta se lahko skupaj podala na osvajanje najvišjih novozelandskih vrhov, med drugimi tudi Mount Cooka (3754 m), ki ga je prvi preplezal njun sorojak **Matthias Zurbriggen** pred 98 leti.

Kljub poslabšanju vremena sta nadaljevala veliko prečenje otoka proti jugu, se vzpela po severozahodnem pobočju na 3036 metrov visoki Mount Aspiring in začela prečiti Fiordland. V začetku maja je moral Ruegg prekiniti potovanje, ki ga je Laternser nato skušal nadaljevati sam, vendar zaradi slabega vremena svojega načrta ni mogel do konca izpeljati.

Kljub temu je to največji alpinistični podvig v novozelandski zgodovini. Podobnih prečenj otoka so se doslej lotili **Jilli Tremaine** in **Graham Dingle** leta 1972 in **Mike Abott** leta 1990. Natančnejši opis Laternserjeve poti bo objavljen v New Zealand Alpine Journal prihodnje leto.

Józef Nyka

ŠEST UR ZA 68,3 KM Z JADRANIM PADALOM NAD TNP

JADRANJE NAD JULIJCI

Marku Novaku, članu kluba jadralnega padalstva Nowa iz Ljubljane, je letošnjega 15. avgusta uspel podvig, kakršen doslej še ni nikomur: z jadrlnim padalom je v šestih urah opravil rekorden polet prek malone celotnih Julijskih Alp, dolg več kot 68 kilometrov zračne črte. To je bil slikovit, vendar izredno zahteven polet nad verigo Julijcev, tudi nad Triglavom.

Na planini Vogar približno 430 metrov nad Bohinjskim jezerom in na nadmorski višini 980 metrov, od koder je prelep razgled na Bohinjsko jezero in celotne Bohinjske gore, je letošnjega 15. avgusta skupina jadrlnih padalcev čakala na start. Vreme je bilo ugodno, termika je bila dobra, baza oblakov je bila na višini približno 3100 metrov, nekoliko je motil le precej močan zahodni veter.

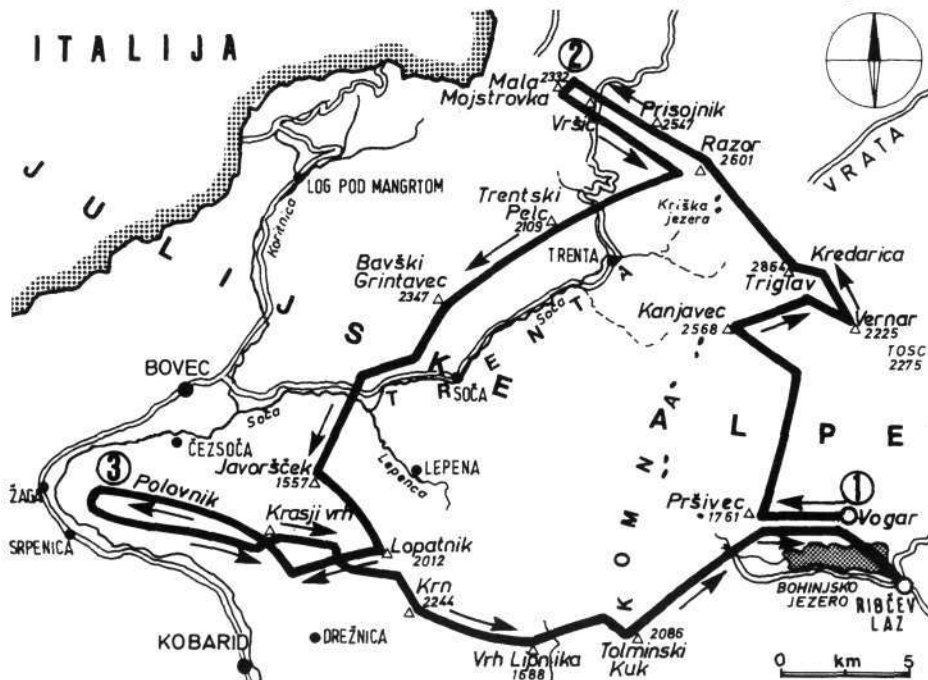
IZNAD BOHINJA NAD TRIGLAV

»Za start sem se odločil ob pol enih popoldne,« pripoveduje Marko Novak, ki že pet let tekmuje v slovenski ligi jadrlnega padalstva in tudi v svetovnem pokalu. »Ob drugačnih pogojih sicer dokaj nezahteven let proti Pršivcu je bil tokrat zaradi močnega zahodnega vetra precej

težaven, zato sem z velikim trudom in razmeroma zelo počasi priletel nad to goro. Toda kljub neobetavnemu začetku poleta sem se na višini 2300 metrov odločil za polet proti Triglavu.« Iznad Pršivca je letel proti planini Jezero, jo preletel in počasi pridobival višino. Takrat je opazil, da se je nekje nad Kanjavcem nad Dolino Sedmerih triglavskih jezer začel oblikovati oblak, kar je znamenje termičnega dviganja. Prek Ogradov in Mišeljkega Konca, dveh dvatisočakov, je takoj poletel tja in videl, da so bila njegova predvidevanja pravilna: kmalu je dosegel višino več kot 3000 metrov. S te višine se mu je pri teh pogojih zdel polet nad Triglavom dokaj preprost, pa se je uštel: izgubljati je začel višino in je priletel le do planinske kočice Planika pod Triglavom. »Ker niti tam ni bilo nobenega dviganja,« pravi naš jadrlni padalec, »sem polet nadaljeval proti Tošcu, kajti od tod bi se še vedno lahko po zraku vrnil v Bohinj. Toda ob skalnatih vršičkih dvatisočaka Vernarja se mi je z višine 2000 metrov naposled le uspelo dvigniti proti Triglavskemu domu na Kredarici, dobrega pol kilometra višje, in od tam sem poletel nad Triglav, kjer je pred tednom dni kraljeval jadrlni padalec **Roman Lotrič**.«

Višinomer je kazal 3150 metrov - tako visoko je Marko jadrln nad orjaško slovensko goro. Fo-

Z debelo črto je označen rekordni polet Marka Novaka nad Julijskimi Alpami

Z jadrlnim padalom nad Triglavom, na vrhu katerega mu ob Aljaževem stolpu mahajo planinci

tografiral je, odzdravljaj planincem, ki so bili tisti trenutek na najvišji točki svoje domovine, do katere se je mogoče povzpeli peš, pogled na ljudi, ki so stali ob Aljaževem stolpu in mu mahali, se je zil s čudovitim pogledom na Julijce, ki so ležali pod njim. Vendar v zraku ni bil sam: nepozaben pogled na očaka Triglava je delil s piloti jadrlnih letal, ki so enako kot on krožili nad tem delom Triglavskega narodnega parka.

POLET NA SEVER, ZAHOD IN VZHOD

Tam se je moral odločiti, ali naj polet nadaljuje ali naj se vrne v Bohinj. Odločil se je tako rekoč v trenutku: vreme je bilo tako zapeljivo lepo, da se je odločil za prvo in po radijski zvezi sporočil prijateljem, kam je namenjen in naj ne skrbijo, če se isti dan ne bi vrnil, kajti zgodilo bi se lahko, da bi bil prisiljen zasilno pristati kje v Trenti, od koder bi bila pot nazaj dolga in zamudna.

Iznad Triglava je tako zajadral proti severozahodu, kjer je sprva sicer izgubil precej višine, toda nad Razorjem se je spet dvignil na 3000 metrov. Do Prisojnika, Razorjevega soseda, je sicer spet izgubil nekaj višine, vendar je tam lahko nekajkrat zakrožil, pridobil kakšnih sto metrov višine in z višine 2900 metrov prek Vršiča odletel proti naslednjemu dvatisočaku, proti Mali Mojstrovki. Nad to goro se je že skoraj odločil, da bi si za naslednjo točko izbral Vitranc nad Kranjsko Goro, vendar je te zamisli takoj izbrisal močan zahodni veter, ki bi mu zanesljivo preprečil vrnitev na Vršič. Namesto na sever je tako usmeril padalo proti jugoza-

hodu, proti Jalovcu, pa niti iz tega ni bilo nič, kajti zaradi čelnega vetra je izgubljal višino, prišel pa ni nikamor. Tako se je hočeš-nočeš obrnil in odplul, od koder je bil prišel, nad vršiško cesto proti Razorju, saj nad dolino Zadnje Trente ni bilo pričakovati nikakršnega dviganja, ampak kvečjemu kakšne močne zračne vrtince. Nad Razorjem je naposled po dolgem času spet dosegel višino 3000 metrov.

Tedaj je mimo priletel zmajar **Roman Tomat** (nad Triglavskim pogorjem je bil tisti dan kar močan zračni promet, čeprav ne motorni), s katerim se je Marko nekaj časa pogovarjal, potem pa se je odločil poleteti proti jugozahodu, proti Trentskemu Pelcu, dvatisočaku med Zadnjo in Spodnjo Trento, od tod v isti smeri proti Bavškemu Grintavcu in naprej proti Svinjaku nad Bovcem. To je bil izjemno naporen polet, kajti čelni dolinski veter, pomešan s splošnim zahodnikom, je letalca prisilil, da je letel tik ob gorskih pobočjih, kar je zahtevalo dodatno koncentracijo. Malo pred Svinjakom se je vendarle lahko dvignil s 1600 na več kot 3000 metrov, zadnjih sto metrov pa je bil že v oblakih.

Tam nekje za Javorščkom se je obrnil proti jugu in odletel proti Krnu, pri Lopatniku, 2012 metrov visoki gori, pa se je spet obrnil čisto na zahod, jadral proti Polovniku nad Srpenico in Čezsočo, nad Polovnikom ostro zavil in ob jugozahodnem pobočju tega grebena priletel do podrtje trdnjave na planini Polovnik, od koder ga je »pot« nesla nazaj, od koder je priletel. Nad Krasjim vrhom sta se mu pri poletu pridružila dva orla, v njuni družbi si je nabral višino in na 2400 metrih poletel dobrih 150 metrov nad Krnom. Polet je od tod nadaljeval v glavnem

Poleg instrumentov za varno letenje ima jadralni padalec na rekordnih poletih vedno s seboj fotografski aparat, da lahko pozneje dokazuje, kje je letel

Foto: Marko Novak

proti vzhodu, nad Vrhom Lipnika in planino Dobrenjščico, kjer je zaradi slabe termike potreboval precej časa za dvig nad Tolminski Kuk in mimo 2000-metrške Podrte gore, od koder je v drsnem letu, tokrat z vetrom v hrbet, hitro preletel Komno in ob pobočju Pršivca priletel nad Vogar; od tam je pred šestimi urami startal. Seveda ni pristal na gori, ampak je poletel v Ribčev Laz, kjer se je utrujen in izčrpan po dolgem času spet dotaknil trdnih tal.

ZAHTEVEN IN NEVAREN POLET

»Polet je bil vsekakor zelo zahteven,« je dejal Marko Novak, ki je to trditve podkrepil z nekaj strokovnimi dejstvi. Dejaj je: »Izkoriščanje termičnih dviganj, ki jih močan veter zelo zanese in razkrajja ter zaradi razgibanosti terena povzroča zračne vrtince, ti pa skušajo padalo zapreti, zahteva polno koncentracijo in tehnično brezhibno letenje. Za rekorden polet je poleg tehničnega obvladavanja padala enako pomembna tudi taktika, saj morajo biti odločitve o tem, kam, kdaj in kako naj bi leteli, preudarne, natančne in ob pravem trenutku, če pa letimo nad neznanim terenom in v težavnih pogojih, je to še toliko pomembnejše. Velikansko psihično in fizično pripravljenost zahteva tak polet, posebno če traja več ur, kajti nad skalnimi vrhovi, previsnimi stenami in tik ob gorskih pobočjih obstaja stalna nevarnost, da bi se

padalo zaprlo, v tem primeru pa niti rezervno padalo ne bi kaj prida pomagalo.«

Marko Novak je s preletom slovenskih Julijskih Alp sicer opravil rekorden polet, vendar to ni bil njegov najdaljši polet. V Južnoafriški republiki je namreč lanskega decembra letel 174 kilometrov zračne črte, kar je slovenski dolžinski rekord, od tega 160 kilometrov v disciplini na določen cilj, kar je bil takrat svetovni rekord, vendar ga zaradi Novakove čisto administrativne napake niso priznali. V to državo namerala Novak s prijatelji **Domnom Slano, Tonetom Svojljškom** in še kom potovati tudi letos - seveda z istim namenom kot je lani, da bi namreč jadral z jadralnim padalom. Pa tudi nad Julijske Alpe in nad Triglavski narodni park se bo še kdaj dvignil s svojo pisano kupolo, kajti vsi slovenski rekordi na tem področju še niso bili doseženi.

Plezalske demonstracije

Dolina Donave pri Sigmaringenu v Nemčiji naj bi bila z izjemo nekaterih skal popolnoma prepovedana za plezanje. Kot kaže, so v krogih radikalnih varstvenikov to že dolgo pripravljali: da ne bi bilo več dovoljeno plezati v enem izmed najpomembnejših sredogorskih plezalskih območij Nemčije. Zato je Nemška planinska zveza skupaj s Plezalskim interesnim združenjem 8. in 9. maja letos v tej dolini organizirala velike demonstracije, ki se jih je udeležilo več tisoč ljudi. Česa takega v zgodovini planinstva še ni bilo. Demonstranti so se zavzemali za ohranitev enega od najlepših in največjih plezalskih območij v državi, ki je v zvezni deželi Baden-Württemberg, kjer se je v sedemdesetih letih plezalski šport pravzaprav začel. Zvrstilo se je več govornikov, eden od njih je dejal: »Mi vam zdaj ponujamo roko. Sprejmite jo, preden se bo stisnila v pest.«

INTERVJU Z UDELEŽENCEM PRVE ZMAGOVITE ODPRAVE

K2 LETA 1954

VIKI GROŠELJ

Na povratku s K2 smo v Skarduju med čakanjem na letalo srečali manjšo italijansko odpravo. Njen cilj je bil Broad Peak. S seboj so imeli skupino izletnikov, ki naj bi jih spremljala do baze. Med pogovorom z vodjem odprave **Sergiom Martinijem** sem zvedel, da je med njimi tudi legendarni **Cirillo Floreanini**, udeleženec zmagovite odprave na K2 leta 1954.

Živahen mož, ki mu nikakor ne bi prisodil devetinseddesetih let, je rade volje pristal na kratek pogovor.

Gospod Floreanini, kako je prišlo do tega, da ste bili leta 1954 izbrani v moštvo?

Vodja **Ardito Desio** objavil razpis za odpravo na K2. Prijavili so se praktično vsi pomembnejši italijanski alpinisti tistega časa in po dolgotrajnih selekcijah, zdravniških pregledih in testiranjih motoričnih sposobnosti nas je na koncu ostala dvanajsterica. Bil sem edini iz vzhodnega dela Italije. Poleg **Gina Solde** in treh courtmayerskih vodnikov sta bila v ekipi še kasnejša zmagovalca gore **Lacedelli** iz Cortine in **Compagnoni** iz Cervinije. Najmlajši član odprave, star 24 let, je bil takrat še ne tako znani **Walter Bonatti**.

Kakšen je bil časovni potek odprave?

18. aprila smo z letalom iz Islamabada poleteli v Skardu, v nekaj dneh zbrali nosače in od tam peš krenili proti gori. Do Concordije je šlo vse po načrtih, tam pa je zapadel visok sneg. Zaradi slabe opreme in predvsem snežne slepote so nas zapustili praktično vsi nosači in deset dni smo čakali na nove. Šele 25. maja smo dosegli bazo.

In kako je potekalo delo na sami gori?

Značilnost dobrih dveh mesecev plezanja - vrh smo dosegli 67. dan po prihodu v bazo - je bilo zelo slabo vreme. Spominjam se le redkih lepih dnevov. Ponavadi je bilo ob jutrih lepo, popoldne pa je začelo snežiti.

Med višinskimi tabori smo si ponekod za prenos tovorov v višje predele pomagali z ročnimi žičnicami. Višinski nosači so nam bili v veliko pomoč.

Katero višino ste vi dosegli na gori?

Bil sem na Rami, 7800 metrov visoko. Morda bi prišel še višje, vendar sem imel na enem od sestopov hudo smolo. Zdrsnil sem in se po pobočjih valil več kot tristo metrov globoko. Še danes mi ni čisto jasno, kako se mi je uspelo ustaviti. Resnejših poškodb nisem imel, žal pa sem bil za nekaj časa izločen iz dela na gori.

Kako se spominjate dneva osvojitve vrha?

Bilo je zelo dramatično, saj je **Linu** in **Achileju**

10. osemtisočak Vikija Grošlja

13. junija 1993 je **Vikiju Grošlju** skupaj z **Zvonkom Požgajem**, **Stipetom Božičem** in **Carlosom Carsolijem** uspelo brez dodatnega kisika prek grebena Abruzzi preplezati K2 (8611m). To je že deseti osemtisočak Vikija Grošlja.

Do konca njegovega projekta »8000+« mu tako ostajajo še štirje: Nanga Parbat, Hidden Peak, Anapurna in Daulagiri.

Po dosegljivih podatkih je poleg **Messnerja** in **Kukuczke** edini, ki mu je uspelo preplezati pet najvišjih med osemtisočaki. To so Everest, K2, Kangčendzenga, Lotse in Makalu.

Njegovi vzponi so potekali takole:

10. 10. 1975: Makalu, 8463 m - južna stena, prvenstvena smer;

4. 5. 1984: Manaslu, 8163 m - južna stena, ponovitev Messnerjeve smeri, alpski slog od višine 5700 metrov naprej;

28. 7. 1986: Broad Peak, 8047 m - klasična smer;

4. 8. 1986: Gašerbrum II, 8035 m - klasična smer, alpski slog;

5. 11. 1988: Čo Oju, 8201 m - severna stena, prvenstvena smer;

30. 4. 1989: Lotse, 8516 m - klasična smer;

10. 5. 1989: Everest, 8848 m - klasična smer;

20. 10. 1989: Šiša Pangma, 8046 m - južna stena, delno prvenstvena smer;

1. 5. 1991: Kangčendzenga, 8586 m - klasična smer;

13. 6. 1993: K2, 8611 m - klasična smer.

Razen na Makalu, Everest in Kangčendzengo je Grošelj na vse druge vrhove splezal brez uporabe dodatnega kisika.

Sponzorji in donatorji projekta Viki Grošelj 8000+ pri odpravi K2:

Generalni sponzor SMELT.

Sponzorji: Loterija Slovenije - Ljubljana, Kolinska - Ljubljana, Zavarovalnica Slovenica - Ljubljana, Porenta - Škofja Loka, Vaude - Nemčija, Melem, Nikšič - Zagreb

Donatorji: Ke-Fo - Ljubljana, Elektro Govekar - Ljubljana, Metaltrade - Ljubljana, Unihem - Tacen, Iskra zaščite - Ljubljana, ABC Tabor - Grosuplje, Rašica - Gameljne, Iskra Zmaj - Ljubljana, Dia studio Klemenc - Ljubljana, BIK butik - Ljubljana.

Cirillo Floreanini in Viki Grošelj v Skarduju julija 1993. leta

kakih 150 metrov pod vrhom zmanjkalo kisika. Vseeno pa sta 31. julija ob šestih popoldne le dosegla vrh. To je bil velik dan za vse nas.

Kako so vas po tem velikem uspehu sprejeli doma?

Prav po italijansko! Bilo je veliko slavje in veliko govorov. Nekaj časa smo bili zelo popularni, vendar je bila Italija takrat (komaj devet let je minilo od konca vojne) še zelo revna, tako da si finančno nismo kaj dosti opomogli. Spominjam se, da je tovarna Fiat vsakemu od nas podarila avto, malega topolina. Nisem pa imel niti toliko denarja, da bi si lahko kupil bencin in se vozil z njim.

Ste se kasneje še vračali v Himalajo?

Ne, to je bila moja prva in zadnja odprava v Himalajo. Kasneje sem plezal še drugod po svetu, v Južni Ameriki, bil sem tudi na Mc Kinleyu na Alaski. V Himalaji pa sem letos po 39 letih šele drugič. Vedno sem si želel, da bi še kdaj obiskal te kraje, sedaj pa se mi je želja izpolnila in zelo sem vesel tega.

Kaj je pravzaprav vaš osnovni poklic?

Pravzaprav sem vse življenje alpinist. Kot gorski vodnik sem vsa leta vodil številne plezalne tečaje. Bil sem vojaški inštruktor za alpinizem. Dolga leta sodelujem z gorsko reševalno službo in dobro poznam tudi nekatere slovenske reševalce. Kljub svojim letom še vedno zelo rad plezam in takoj po vrnitvi iz Karakoruma bom vodil štirinajstdnevni tečaj v Dolomitih.

Imate še kakšne stike s člani tiste legendarne odprave?

Da, vsako leto enkrat se dobimo pri kom doma. Lani so prišli k meni v Tolmezzo. Žal so štirje že mrtvi. Vsi trije Courmayerci in Gino Solda. Malo obujamo spomine, v glavnem pa se pogovarjamo o svojih zdravstvenih težavah. Vsi imamo

Grošelj je ujel Loreтана

V Karakorumu, drugem najvišjem pogorju na svetu, so poletni meseci najprimernejši čas za plezanje. Letošnja sezona se je začela zelo zgodaj: v znanih baznih taborih so šotori stali že sredi maja. Največji promet je bil, kot je že običajno, pod Gašerbrumom in Broad Peakom. Več odprav si je zastavilo za cilj K-2. Prvi uspehi so bili že sredi junija. Tako je slovenska jubilejna odprava priplezala na drugo najvišjo goro sveta po normalni smeri. Dne 13. junija so stali Slovenca **Viki Grošelj** in **Zvonko Požgaj**, Hrvat **Stipe Božić** in Mehičan **Carlos Carsolio** na 8611 metrov visokem vrhu. Grošelj je s tem »nabral«
svoj 10. osemtisočak in se je zdaj s temi uspehi pridružil Švicarju **Erhardu Loretanu**. Za Carsolia je K-2 njegov šesti vrh nad 8000 metri. Ta mož je zdaj - enako kot Stipe Božić - priplezal na vse tri najvišje vrhove Zemlje.

(Neue Zürcher Zeitung)

težave s križem. Tudi Bonatti se je postaral in skoraj ves čas nosi poseben steznik zaradi težav s hrbtnico.

Živite zelo blizu meje s Slovenijo in Julijce najbrž dobro poznate.

Da, zelo dobro in velikokrat še vedno zaidem tja. G. Floreanini, hvala za pogovor. Upam, da se

bova kdaj srečala v naših gorah in spila kozarec vina na vaše zdravje. Tule, v Pakistanu, je točenje alkohola prepovedano in tega ne moreva storiti.

To bi bilo lepo, zelo lepo. Vesel sem, da sva se spoznala in čestitke vsem članom slovenske odprave za uspešen vzpon.

AKADEMIK IN ZDRAVNIK, KI JE TVORNO SODELOVAL V GRS

UMRL JE JANEZ MILČINSKI

BINE VENGUST

Slovenski javnosti, celo tudi planinski, je komaj znano, da smo gorski reševalci imeli v svojih vrstah **Janeza Milčinskega**, akademika, doktorja prava in doktorja medicine, slovenskega razumnika in humanista, ki je konec letošnjega julija v 80. letu starosti sklenil svojo mnogostransko, razgibano in bogato življenjsko pot. Celih štirideset let in še kakšno leto zraven je delal na Inštitutu za sodno medicino. Živel je z nesrečami, ki so se dogajale ljudem v službi, doma in tudi v pristočasnih dejavnostih.

V petdesetih letih so bile pogoste nesreče z električno. Smrtnost je bila velika. Pri proučevanju nesreč te vrste je spoznal, kako pomembno je, da so delavci, ki imajo pogosteje opraviti z električnimi napravami, dobro poučeni o nevarnostih, ki jih prinaša dotik z električno in kako ukrepati in nuditi prvo pomoč ponesrečencu. Gre za prvo pomoč in oživiljanje. Pri elektrospodarstvu so imeli razumevanje za vzgojo njihovih delavcev o prvi pomoči. Daljnjega leta 1953 je Janez Milčinski v tečajih že uvedel umetno dihanje na usta in nekaj let pozneje tudi zunanjo masažo srca. Vsi električarji z direktorji vred so morali opravljati tečajni izpit.

OBVEZNI TEČAJI IN IZPITI

Gorska reševalna služba je leta 1952 po katastrofalni gorski nesreči v Špiku doživela korenite organizacijske in kadrovske spremembe. Sedež GRS je PZS prestavila v Ljubljano in na čelo GRS je najprej stopil priljubljen in večč gornik - zdravnik **dr. Bogdan Breclj**. Že naslednjega leta je vodstvo GRS prevzel znameniti plezalec triglavske stene **dr. Miha Potočnik**. Oba načelnika sta pospešeno v postajah GRS pri reševalcih uveljavljala več znanja o nujenju prve pomoči ponesrečencem in o reševalni tehniki. Potrebni so bili novi ljudje, posebno iz zdravniških vrst.

Tako je Janez Milčinski s svojim znanjem in Inštitutom za sodno medicino s svojimi anatomskimi raziskavami začel sodelovati pri prouče-

vanju gorskih nesreč in njihovih vzrokov, po drugi strani pa je sodeloval pri proučevanju nujenja prve pomoči za ponesrečence, ki so jih našli v posebno težavnih razmerah v gorah poleti in pozimi.

Seveda je bila potrebna ljubezen do gora. To pa je Janez Milčinski imel od mladih nog. Za to je imel največ zaslug **Pavel Kunaver**, pa skavtstvo pri dvanajstih letih, taborenje in izleti. Tudi smučal je veliko v Kamniških in Julijskih Alpah. »V dobri družbi sem lahko prišel tudi na vrh Grossglocknerja; lepo doživetje je srečanje z ledeniki, končno pa tudi višina 3800 metrov nekaj pomeni,« je zapisal v svoji zadnji knjigi »Leta za pet drugih«.

V Gorski reševalni službi je s pomočjo drugih zdravnikov uvedel obvezne tečaje o prvi pomoči in izpiti, ki so bili seveda dosti strožji kot pri električarjih. Janez Milčinski je večkrat z zadovoljstvom in ponosom poudaril, da znajo gorski reševalci bolje oskrbeti ponesrečenca s prvo pomočjo kakor večina zdravnikov. S fanti je šel tudi na nekatere reševalne akcije, v Mrzlo goro, Skuto in drugam; sodeloval je na tečajih GRS, posebno pri takih, kjer so raziskovali,

kakšne so možnosti za preživetje v posebnih razmerah in pogojih. V Kranjski Gori so leta 1963, na primer, delali poskuse, kakšne so možnosti za preživetje ponesrečenca pod plazom. Poskusi so dali porazne rezultate za tiste, ki so trdili, da človek preživi pod plazom tudi več ur. Najbolj vztrajnega, ki je imel radijsko zvezo, so odkopali po četrtr ure, pa je žožil, da ga boli glava in da je čutil, kako mu zmanjkuje zraka.

UGOTOVITVE PREUDARNEGA ZNANSTVENIKA

Poletje leta 1957 je bilo z nevihtami posebno radodarno. V Kamniških Alpah je strela na vrhu Jezerske Kočne ubila dva gornika in na Skuti tri. Zadnje je zadela v trenutku, ko so prišli na vrh in vsi razen enega odložili nahrbtnike. Udarila je med gornike; največ sledov je strela pustila na tistih delih teles in na oblekah, kjer so bili preznojeni - na hrbtih, na nogah in nogavicah v čevljih. Ležali so na hrbtih. Kovinski predmeti so bili preluknjani; kovanci, vžigalnik in žepni nož so bili zvarjeni skupaj, preluknjane žepne svetilke ni bilo mogoče odpreti, dala pa se je prižgati. Janez Milčinski je ta primer in druge podobne gorske nesreče skrbno raziskal v svojem inštitutu, vsak osebek posebej. Vse velike gorske nesreče so se dogodile v naglih vremenskih spremembah in ko gorniki niso upoštevali vremenske napovedi.

Avgusta 1974 se je mlademu plezalcu v Skalaški smeri dogodila nesreča. Pri delu v vrvo je izgubil ravnotežje, omahnil dvanajst metrov globoko in obvisel v zankah glavne vrvi, ki so se mu zadrignile okrog desne noge nad gležnjem. Visel je „prosto z glavo navzdol. Skušal je splezati nazaj po vrvi, a mu ni uspelo. S pomožno vrstico si je potegnil gornji del telesa z glavo v vodoravnejši položaj. Soplezalec mu ni mogel pomagati. Neurje in napačni podatki so bili krivi, da so reševalci prišli do njega šele drugi dan zjutraj. Prvi reševalec ga je našel nezavestnega z glavo navzdol. Nihče ne ve, kako dolgo je tako visel. Ko ga je spravil na polico, je ponesrečenec postal nemiren in zmeden, krvavel je iz ust, imel podplute oči in hude bolečine v levem ledvenem predelu. V

bolnišnici se je stanje izboljšalo; peti dan so mu zaradi odpovedovanja ledvic pomagali z umetnimi in nato se je brez posledic popravil.

Med zdravniki se je utrjevalo mnenje, da je plezalcu prav položaj z glavo navzdol rešil življenje. V tistem času je namreč v Travnikovi steni umrla plezalka, ki je nekaj več kot tri ure pod previsno steno nemočno visela sedé v plezalnem pasu. Naš najbolj izkušen zdravnik za dajanje zdravniške pomoči v gorskih nesrečah pokojni **Andrej Robič** je v dogovoru z Janezom Milčinskim sklical zdravniški posvet na to témo. Po izčrpnem poročilu in živahni razpravi je Janez Milčinski sklenil posvet: »Že Rimljani so vedeli, da je vsak kaznovan obešenec za noge z glavo navzdol umrl prej kakor v šestih urah, zato nehajmo z neplodnim gorvorjenjem!«

O ŽIVLJENJU IN SMRTI

V Martuljku pri spodnjem slapu je pred nekaj leti starejši gornik na slabo zasneženi in poledeneli poti zdrsnil, padel v globel in se hudo poškodoval. Ko so reševalci prišli do ponesrečenca, je bil na pragu smrti, vendar še dovolj močan, da je reševalce in zdravnika roteče prosil, naj ga vendarle pustijo umreti. »Ne, pozdravili se boste in lepo boste živeli!« je rekel zdravnik. In so ga spravili v bolnišnico. Ponesrečenec je še dober teden umiral in trpel.

Kmalu po nesreči sem bil pri našem zdravniku in mu razložil primer. Takole je Janez Milčinski razložil svoje stališče: Zdravnik ne sme pomagati bolniku umreti, ampak mu mora pomagati, ko umira. Ne sme posegati v življenje, ampak mora olajšati trpljenje, ki bi bilo na pragu smrti. Zdravnik se mora prav odločiti tudi v stanju, ko je zabrisana meja med pomočjo pri umiranju in pomočjo umirati. Pa še nekaj: na ljudeh se ni mogoče igrati in eksperimentirati!

Ko mi je leta 1987 komisija GRS dala nalogo, naj poskusim uresničiti natis priročnika **Walterja Phlepsa** »Nujna zdravstvena pomoč v gorah, večjih nesrečah in katastrofah«, sem prosil Janeza Milčinskega za končen skupen pregled priročnika in za uvodno besedo. V obojem mi je ustregel. Zadnji odstavek uvodnika se glasi: »Zdravnikom - reševalcem še prijazno besedo za srečno pot. Avtor priročnika jim naroča, naj uporabljajo zdravo pamet, kadar izbirajo in uporabljajo posege in ukrepe, opisane v priročniku. Strinjamo se, toda z dostavkom: niti zdrava pamet niti človekoljubna dobrotá, kakorkoli ju že štejemo za zdravnikovi značilni lastnosti, ne moreta nadomestiti znanja, marveč lahko postaneta nevarna past za pacienta in zdravnika. S tem priporočilom naj gre knjiga zdravnikom in drugim reševalcem v njihove dobre roke.«

Janez Milčinski je imel za reševalce in GRS resnično dobre roke.

5000 gostov v Banffu

Prav gotovo to ni niti Trento in niti Diablerets, toda na zahodni polobli si je Banff pridobil sloves najpomembnejšega gorniškega filmskega festivala. Od 5. do 7. novembra letos ga bodo pripravili že osemnajstič. Pričakujejo 5000 gostov, *Reinholda Messnerja*, »the living mountain legend«, pa so najavili kot gostujočega napovedovalca. Lani so avtorji poslali na ta festival več kot 160 filmov iz 26 držav, od katerih se jih je 30 uvrstilo v finale. Air Kanada bo letos festivalskim gostom prodala vozovnice po znižanih cenah.

J. N.

ZEMLJEMERCI IN KARTOGRAFI SO MORALI BITI TUDI GORNIKI

GEODEZIJA IN PLANINSTVO - 1

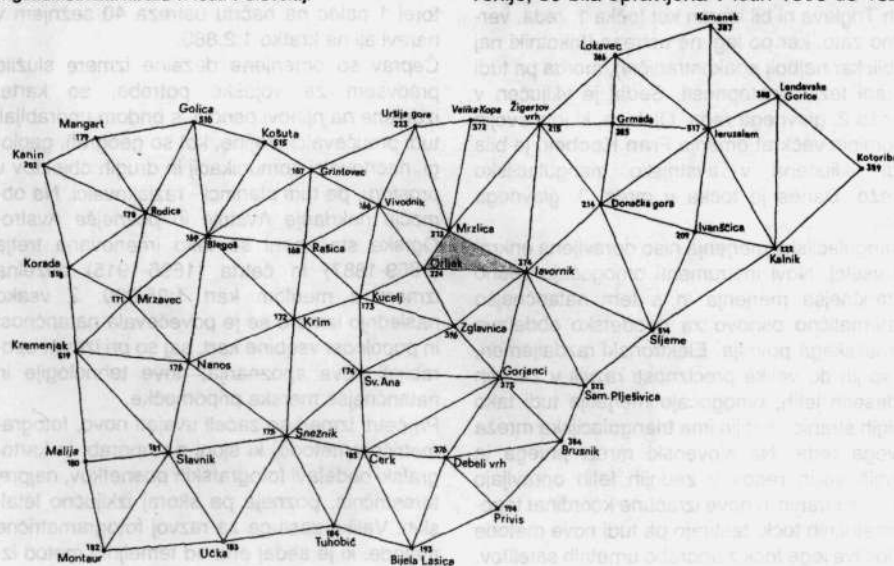
GOJMIR MLAKAR

Ko v jubilejnem letu - 100-letnici planinstva na Slovenskem - veliko omenjajo može, ki so zaslužni za razvoj planinstva v Sloveniji in ob tem omenjajo tudi osvajalce vrhov, iskalce prehodov na posamezne vrhove in ko govorimo o tako imenovanih prvoprstopnikih, je prav, da se spomnimo tudi tistih, ki jim planinstvo ni bila ljubiteljska dejavnost, temveč je bil njihov poklic povezan s hojo po gorah in vzponi na vrhove. V mislih imamo zemljemerce oziroma geodete, kot te strokovnjake imenujemo. Videli bomo, da je bilo njihovo terensko delo povezano z velikimi napori in tveganji ter da so bile med njimi tudi žrtve, ki pa so, žal, šle v pozabo. O pomenu dela geodetov za človeštvo bi lahko veliko govorili; morda značaj njihovega dela najboljše opredeljuje angleški izraz za geodeta »surveyor« - raziskovalec. Sodobnega planinstva si ne moremo predstavljati brez podatkov o višinah vrhov, planinca pa ne brez dobre planinske karte.

Najbolj značilna geodetska dela, ki so povezana z vzponi na vrhove in hojo po težko dostopnih predelih, so:

- triangulacija,
- topografska izmera,
- zemljiškokatastrska izmera,
- višinomerstvo,
- geodetska dela na državni meji.

Trigonometrična mreža 1. reda v Sloveniji

TRIANGULACIJA

V postopku triangulacije določamo lego temeljnih geodetskih točk (s koordinatami) tako, da jih povežemo v trikotnike, v katerih izmerimo kote. Za razrešitev trikotnikov v taki mreži potrebujemo le eno stranico (to dobimo posredno s t. i. bazno mrežo, v kateri merimo dolžino baze neposredno, postopno preko vedno večjih trikotnikov pa dolžino stranice v triangulacijski mreži) in najmanj dva kota. Triangulacijsko mrežo delimo v več redov. Stranice trikotnikov v trigonometrični mreži 1. reda Slovenije so dolge od 15 do 30 kilometrov. Vseh točk v trigonometrični mreži 1. reda Slovenije je 35.

S karte mreže se vidi, da so triangulacijske točke prvega reda postavljene na visokih vrhovih, s katerih mora biti tudi dober razgled. Pri merjenju kotov v mreži so morale biti, na primer, z Rodice vidne točke na Kaninu, Mangartu, Golici, Blegošu, Mrzavcu in Koradi. Trigonometrijske točke prvega reda so običajno stabilizirane z betonskimi stebri večjih razsežnosti, tako da se teodolit nanje pritrdi brez stativa. Pri merjenju kotov (opazovanju smeri) so morale biti opazovane točke vidno označene - signalizirane. Kot signale so uporabljali lesene piramide različnih dimenzij ali pa so to trajnejša obeležja, kot so na Trdinovem vrhu in Donački gori.

Prva sistematična triangulacijska merjenja v Avstriji, ki je takrat zajemala tudi ozemlje Slovenije, so bila opravljena v letih 1806 do 1829

Trigonometrijska točka na Donački gori je hkrati versko znamenje, ki so ga po 2. svetovni vojni podrli, leta 1992 pa na novo postavili

za potrebe tako imenovane 2. deželne izmere, katere rezultat je bil 2875 listov topografske karte (specialke) merila 1:28.800, ki jih je potrebovala vojska. Triangulacija iz tega obdobja je nudila tudi matematično osnovo katastrski izmeri, ki so jo na območju današnje Slovenije izvajali v letih 1817 do 1827.

Na karti označene točke današnje triangulacijske mreže 1. reda Slovenije so - razen nekaj izjem - prevzete iz stare avstrijske triangulacije. Prve meritve na njih so torej geodeti opravljali ob koncu 18. in v začetku 19. stoletja. Vrh Triglavla ni bil izbran kot točka 1. reda, verjetno zato, ker po legi ne ustreza (trikotniki naj bi bili kar najbolj enakostranični), morda pa tudi zaradi težje dostopnosti. Sedaj je vključen v mrežo 2. glavnega reda. Ojstrica, ki jo v svojih spominih večkrat omenja **Fran Kocbek**, je bila tudi vključena v avstrijsko triangulacijsko mrežo. Danes je točka v mreži 3. glavnega reda.

Triangulacijska merjenja niso opravljena enkrat za vselej. Novi instrumenti omogočajo vedno natančnejša merjenja in s tem natančnejšo matematično osnovo za geodetsko obdelavo zemeljskega površja. Elektronski razdaljemeri, ki so jih do velike preciznosti razvili v zadnjih tridesetih letih, omogočajo merjenje tudi tako dolgih stranic, kot jih ima triangulacijska mreža prvega reda. Na slovenski mreži prvega in drugih višjih redov v zadnjih letih opravljajo meritve stranic in nove izračune koordinat trigonometričnih točk, testirajo pa tudi nove metode določitve lege točk z uporabo umetnih satelitov.

TOPOGRAFSKA IZMERA

Prva topografska izmera v nekdanji Avstriji je bila opravljena v letih 1763 do 1787. Poznana je kot 1. deželna izmera ali tudi kot jožefinska deželna izmera po **Jožefu II.**, ki je končal delo, začeto v času vladavine **Marije Terezije**. Rezultat te izmere so bile topografske karte merila 1:28.800, skupaj 3589 listov, namenjenih vojski. Ker izmera ni bila navezana na triangulacijske točke in je bila zato premalo natančna, so po dvajsetih letih pričeli 2. deželno ali franciscejsko izmero.

Obe omenjeni topografski izmeri sta bili za tisto obdobje velik tehnični in organizacijski dosežek. Sorazmerno veliko merilo kart terja izmero mnogih detajlnih točk, ki upodabljajo situacijsko lego naravnih in umetnih objektov ter višinski prikaz terena. Meritve s tako imenovano mersko mizo, ki omogoča sprotno kartiranje izmerjenih točk, so opravljali vojaški geodeti, ki so bili pri tem izpostavljeni velikim naporom. Izmeriti je bilo potrebno vse ozemlje takratne Avstrije, tudi hribovite in planinske predele. Geodeti-oficirji in še bolj njihovi pomočniki-vojaki so pri prenašanju opreme, postavljanju merskih instrumentov in signalov opravljali prave alpinistične podvige.

Nenavadno merilo 1:28.800 z deželno izmero izdelanih topografskih kart je posledica seženiškega merskega sistema, ki je v avstrijskih deželah veljal do leta 1873. S predpisom je bilo določeno, da 1 palec na karti ustreza 400 sežnjem v naravi. Ker ima seženj (1,896 m) 6 čevljev, čevelj pa 12 palcev, pomeni, da enemu palcu na načrtu ustreza $400 \times 6 \times 12 = 28.800$ palcev v naravi, ali kot smo sedaj navajeni pisati - 1:28.800. Pri zemljiško katastrski izmeri je bilo postavljeno 10-krat večje osnovno merilo, torej 1 palec na načrtu ustreza 40 sežnjem v naravi ali na kratko 1:2.880.

Čeprav so omenjene deželne izmere služile predvsem za vojaške potrebe, so karte, izdelane na njihovi osnovi, s pridom uporabljali tudi proučevalci krajine, kot so geografi, geologi, načrtovalci komunikacij in drugih objektov v prostoru, pa tudi planinci - raziskovalci. Na območju nekdanje Avstrije in poznejše Avstro-Ogrske sta znani še tako imenovana tretja (1869-1887) in četrta (1896-1915) deželna izmera z merilom kart 1:25.000. Z vsako naslednjo izmero se je povečevala natančnost in popolnost vsebine kart, saj so pri izmeri uporabljali nova spoznanja, nove tehnologije in natančnejše merske pripomočke.

Pri četrti izmeri so začeli uvajati novo, fotogrametrično metodo, ki sloni na uporabi in kartografski obdelavi fotografskih posnetkov, najprej terestričnih, pozneje pa skoraj izključno letalskih. Velike zasluge za razvoj fotogrametrične metode, ki je sedaj ena od temeljnih metod iz-

mere zemljišč, ima naš rojak poročnik **Eduard Orel** (1877-1941).

PREDNOST JE IMELA VOJSKA

Pred drugo svetovno vojno je jugoslovanski Vojnogeografski inštitut (VGI) premeril velik del Slovenije in izdelal nove topografske karte merila 1:25.000. Z izmero je bil zajet širok pas vzdolž takratnih državnih meja.

Jugoslovanski Vojno geografski inštitut je po drugi svetovni vojni ponovno premeril celotno Slovenijo. Nove karte merila 1:25.000 so izdelane fotogrametrično. Vpeljan je nov koordinatni sistem, v katerem je kot izhodiščni meridian namesto pariškega uveden greenwiški. Neodvisno od VGI so slovensko ozemlje v letih 1960-1980 premerili tudi domači geodeti. Rezultat teh meritev, ki so tudi opravljene po fotogrametrični metodi, so temeljni topografski načrti merila 1:5.000 ali 1:10.000.

Tolikšen poudarek deželni izmeri je potreben zato, ker so topografske karte kot njen rezultat temeljni vir za izdelavo vrste drugih topografskih in preglednih kart v manjših merilih in hkrati osnova za izdelavo množice tematskih kart, med katerimi imajo pomembno mesto tudi planinske karte. Pri topografskih kartah manjših meril, običajno 1:50.000, 1:100.000 in 1:200.000, ter pri preglednih kartah in šolskih zemljevidih niso potrebna terenska dela. Do njih pridemo s predelavo temeljne karte, pri čemer je posebno pomembna generalizacija. Z njo opuščamo tisti manj pomembni del vsebine, ki ga v izbranem merilu ni več mogoče jasno prikazati.

Izrez iz karte Triglav v merilu 1:25.000

Tudi pri tematskih kartah je ob uporabi temeljne topografske karte večji del terenskega dela opravljenega, nekatere tematske prikaze obdelajo v pisani s poudarkom dela osnovne vsebine karte in z njeno dopolnitvijo iz nekartografskih virov. Če tematsko vsebino zajemajo na terenu (geološka, pedološka karta ipd.), pa je topografska karta neobhoden pripomoček in podlaga tako za delo na terenu kot za poznejšo obdelavo in prikaz tematske vsebine.

Vsaka država ima izdelan sistem temeljnih topografskih kart, s katerim so določene kartografska projekcija, dimenzije listov, merilo ter vsebina in videz karte. Slovenija je bila do osamosvojitve vključena v jugoslovanski sistem, ki ga je vzpostavil Vojaški geografski inštitut v Beogradu. Topografske in pregledne karte, ki jih je ta ustanova izdelala, so bile podrejene potrebam vojske. Desetletna pogajanja so bila potrebna, da smo v Slovenijo dobili »civilno« različico topografske karte merila 1:25.000, pri njeni uporabi pa so bile predpisane številne omejitve.

PLANINSKE KARTE

Z osamosvojitvijo je ena od nalog nove države in njene geodetske službe, da med drugim izdelata tudi kartografski sistem, ki naj bi bil zasnovan tako, da bo kar najbolje služil širšemu krogu uporabnikov. Topografske karte tega sistema naj ne bi bile podrejene potrebam vojske; za te potrebe naj bi izdelali tematske karte z dopolnitvijo vsebine temeljne topografske karte. Z vidika racionalnosti ne bi bilo smotno, da bi za vojaške potrebe organizirali posebno geodetsko službo, saj obstoječa »civilna« lahke vojski nudi vse potrebne storitve.

Za izdelavo temeljne topografske karte Slovenije, ki naj bi jo izdelali v merilu 1:25.000, ne bodo potrebna nova terenska merjenja ali fotogrametrična snemanja. Sorazmerna razvitost Slovenije v kartografskem pogledu se kaže v tem, da imamo vse ozemlje Slovenije pokrito s tako imenovanimi temeljnimi topografskimi načrti merila 1:5.000 oziroma 1:10.000 za območja manj intenzivne rabe prostora. Te načrte, ki so našli mnoge uporabnike, bolj ali manj redno vzdržujejo in so idealno osnovno kartografsko gradivo v kartografskem sistemu Slovenije.

Planinske karte, ki jih izdaja Planinska zveza Slovenije, so tematske karte, v katerih je poudarjena planinska tematika. To je tista vsebina, ki jo potrebujemo pri načrtovanju planinskih pohodov, moramo pa jo imeti pri roki tudi tedaj, ko med potjo iščemo potrebne informacije. Ob splošni topografski tematiki je na planinski karti dan poudarek planinskim potem, vrisane so tudi tiste, ki jih v splošni topografski vsebini ni.

Poudarjeno morajo biti prikazani planinski domovi, kočice in zavetišča, naravne in druge znamenitosti ipd. Posebej morajo biti prikazane markirane poti, ki jih na nekaterih kartah ločijo po težavnosti, običajno v treh stopnjah: lahka, zahtevna in zelo zahtevna.

Podatki o višinah in prikaz reliefa so tudi pomembni elementi planinske karte. Prikaz višinske oblikovitosti terena oziroma razčlenjenosti reliefa je dosežen z izrisom plastnic s smotno izbrano ekvidistanco (nekdanji Jugoslaviji jo je predpisovala JNA), z ustreznim načinom prikaza prepadnih pobočij in predvsem s kvalitetnim senčenjem. Primer dobre planinske karte, na kateri je še posebno kvalitetno prikazan relief, je pred nedavnim izdana karta »Triglav 1:25.000«, ki jo je izdelal Inštitut za geodezijo in fotogrametrijo FAGG Ljubljana.

ZEMLJIŠKO KATASTRSKA IZMERA

Čeprav zemljiško katastrska izmera nima neposredne povezave s planinstvom (njen namen je bil zelo prozaičen, saj naj bi služila odmeri davkov), bo omenjena zato, ker je velik tehnični in organizacijski dosežek, posebej še, če upoštevamo čas, v katerem je bila opravljena. Izvajalci so prav tako kot triangulatorji in topografi morali premagovati velike napore, mnogokrat so morali biti ne samo planinci, temveč tudi alpinisti.

Vse avstrijske dežele so bile za potrebe zemljiškega katastra premerjene v letih 1817 do 1861, območje današnje Slovenije v letih 1817 do 1828. Izdelan je bil tako imenovani franciscejski kataster. Na celotnem ozemlju takratne Avstrije (brez ogrskega dela) je bilo v 30.556 katastrskih občinah izmerjenih 49.138.140 parcel s skupno površino 30.008.200 hektarov. Kot smo omenili, je bilo osnovno merilo katastrskih načrtov 1:2880, za planinske predele je bilo uporabljeno enkrat manjše merilo 1:5760, za mesta gosto zazidane predele pa tudi merilo 1:1440 ali 1:720. Za izmero so uporabljali mersko mizo z dioptrrom, napravo, ki je omogočala izdelavo načrtov hkrati s terenskimi meritvami.

Zemljiško katastrski načrti so velik tehnološki dosežek, posebno če upoštevamo obdobje, v katerem so nastali. Podatki o površini in katastrski kulturi zemljišč, ki so definirana s parcelami, služijo za davčne namene. Ker pa katastrski načrti vsebujejo tudi podatke o velikosti, obliki in legi zemljišč, so se pokazali kot primerni tudi za podporo zemljiški knjigi. V njej so vpisani podatki o lastništvu in nekaterih drugih pravicah na zemljiščih.

Čeprav katastrski načrti nimajo višinskega prikaza terena, so jih vendar uporabljali za izdelavo regulacijskih načrtov, načrtov melio-

Prikaz merjenja z mersko mizo v 2. polovici 18. stoletja

racij, preglednih načrtov mest ipd. S sistemom katastrskih kultur in drugih vrst rabe zemljišč so pomemben vir za proučevanje izrabe zemljišč in načina pozidave. Na njih so evidentirana ledinska imena, imena zaselkov in naselij ter imena osamljenih kmetij. Zaradi vsega tega so katastrski načrti in drugi deli katastrskega operata pomemben del nacionalnega bogastva.

Da je bil sistem zemljiškega katastra dobro zamišljen in kvaliteta izmere visoka, dokazuje dejstvo, da za odmero davkov od kmetijstva in za vodenje evidence o lastništvu še sedaj uporabljamo franciscejski kataster. Podatki, ki jih vodimo v njem, stonijo na izmeri iz obdobja cesarja Franca I. kar za 87 odstotkov površine Slovenije. Le trinajst odstotkov površine nam je uspelo v času po 2. svetovni vojni na novo izmeriti.

Matematično osnovo katastrski izmeri je nudila triangulacijska mreža. Za izračun koordinat triangulacijskih točk in matematični okvir katastrskih načrtov je bilo na ozemlju nekdanje Avstrije vzpostavljenih več pravokotnih koordinatnih sistemov. Za deželo Kranjsko in Koroško je veljal koordinatni sistem, ki ima izhodišče na Krimu. Točka na njegovem vrhu tako ni samo triangulacijska točka I. reda sedanje triangulacije, temveč tudi najpomembnejša geodetska točka druge deželne izmere ter izmere za franciscejski kataster. Republiška geodetska uprava namerava zato na tem mestu postaviti primerno spominsko obeležje. Ta akcija je hvaljevredna in sedaj tudi mogoča, saj je vrh Krima po dolgih letih zopet odprto območje in ga obiskuje vedno več planincev.

(Nadaljevanje prihodnjic)

KOMISIJA ZA POTA DELA RED NA POMEMBREM PODROČJU

STEZA - POT - KOLESARSKA STEZA

BOŽO JORDAN

Komisija za pota pri PZS je z manjšo delovno skupino pripravila nekaj tez za razpravo o planinski poti in drugih poteh. Treba bo namreč uskladiti pojem javne planinske poti (po statutu), kot ga tudi določa Zakon o cestah (Ur. l. SRS, št. 2-162/88, čl. 11 in 12), ki med drugim piše o javni poti in gozdni cesti. Razlikovati bo potrebno med pravo planinsko stezo, ki jo je zgradila in jo vzdržuje planinska organizacija, in med potmi, ki jih samo markira, vzdržujejo pa jih drugi. Komisija je dobila vprašanja o odpiranju in označevanju teh in onih poti, ki pa niso planinske. Najti moramo soglasje. Zaradi enotnosti in enostavnosti označevanja drugih poti je mnenje, da naj osnovna markacije ostane ista, le barve naj bi spremenili. Za odpiranje planinske poti so napisani natančni pogoji, pa tega vsi ne upoštevajo. Le zakaj ne? Je dogovorjeno res tako težko spoštovati?

Pojavljata se gorsko kolesarjenje in kolesarska pota. Tudi to je potrebno uskladiti in se o tem dogovoriti.

DEFINICIJE GORSKIH KOMUNIKACIJ

Skupina je predlagala naslednje opredelitve in rešitve:

Planinska pot je ozek pas zemljišča, namenjen za hojo; je posebej označen s Knafelčevo markacijo, smernimi in opozorilnimi tablami. Je **javna pot** kot podaljšek javnih komunikacij v gorah. Hodimo po njej na lastno odgovornost (po Statutu PZS).

1. **Planinska steza** je planinski objekt, ki ga je zgradila in ga vzdržuje planinska organizacija. Namenjena je izključno za hojo.

2. **Označena ali markirana javna pot** je cesta, kolovoz ali steza, ki so jo zgradili in jo vzdržujejo drugi, označila pa jo je planinska organizacija. Slednja skrbi le za obnovo markacij in pri opuščeni poteh ali stezah tudi za vzdrževanje.

Ta ozek pas zemljišča je lahko po lastništvu:

- last planinske organizacije; če je to tako urejeno in zapisano v zemljiški knjigi, potem je to prava planinska steza in po statutu javna pot;
- privatna lastnina, kjer je hoja lahko urejena z dogovorom; lastniki so dovolili označitev in hojo, za to so dali pisno soglasje;
- javna lastnina, državna, občinska, vaška, gozdna ali drugačna, ki je dostopna vsakomur pod pogoji zakona (javna pot, gozdna cesta, cesta).

Vožnja s kolesi po planinskih stezah ni dovolje-

na, ker je steza po definiciji samo za hojo. Lahko se vozi po kolovozih (v gorah ‚mulatierah‘, če so še dovolj dobre in ohranjene).

Sprejemljivo stališče je varstvo okolja v splošnem pomenu besede. Tako je bilo tudi v času, ko še nismo uporabljali besede »ekologija« in ko še ni bilo gorskih koles (mountain bikes). Tako vožnja čez drn in strn odpade! Speljanih je dovolj javnih poti, po katerih se lahko s pravim užitek in brez škode za okolje vozi s kolesom. Gre za spoštovanje nepisanih starih določil, ki si jih je postavil človek sam. Tudi drznost (ekstremnost) naj bi poznala meje, kjer se že prične delati škoda. Ne povečevati erozije! To ni napad na kriterije (ali so sploh že napisani?) vrhunškega kolesarstva in ne na dosežke posameznikov.

KOLESARJI V GORSKEM SVETU

V reviji Tabor (št. 4/93) so zapisali: »Pri nas imamo idealne možnosti za gorsko kolesarjenje, kajti Slovenija s svojo razgibano pokrajino odpira nešteto možnosti, ki jih pa vse pre malo izkoriščamo.« - Res sem bil presenečen, ko sem preletel italijanski priložnik gorskega kolesarstva, ki med drugim obravnava tudi naš Kras vse do Postojne. (V razmislek: mi pa nimamo planinskega vodnika za ta predel!)

Predvsem nam manjka lastna literatura, ki bi se opirala na svetovna merila in bi tako spodbujala z novimi idejami. Nova merila je potrebno prilagoditi glede na razvoj športne panoge in funkcije v prostoru, kamor se ta panoga usmerja.

O kolesarski poti smo razmišljali takole:

Kolesarska steza pomeni ozek pas načrtno urejenega javnega zemljišča, po katerem se sme voziti le s kolesom. Tako urejene in obvezne kolesarske steze so po nekaterih mestih in naseljih med cestno površino in pločnikom (med pešci in motornim prometom).

Kaj je bolje, kolesarska steza ali kolesarska pot? Pot je že tako varna steza, da po njej brez nevarnosti hodita tudi konj in govedo. Po vozni poti (kolovozu, vozniku, kolniku, ‚mulatieri‘) pa se da peljati z gorskim kolesom, saj je to že urejena stalna javna pot za vožnjo. Za izven mesta (urejenega naselja) je bolje kolesarska pot; »kolesarska smer« je zapisano na planinsko-izletniški karti Ljubljana-okolica.

RAZLIČNE BARVE ZA OZNAČEVANJE

Turistične steze ali javne poti vzdržujejo posamezna turistična društva. Vodijo lahko do posameznih objektov, naravnih znamenitosti,

turističnih kmetij, kulturnih spomenikov, spomenikov oblikovane narave ipd. (Tako stezo so lani označili od Stoglejskega mostu do Igle.)

Romarske poti vodijo do posameznih sakralnih objektov. Vzdržujejo jih lahko (po dogovoru) različna društva ali verske skupnosti.

Predlagamo označevanje za:

- turistične steze: bela pika in zelen kolobar;
- romarske poti: bela pika in moder kolobar.

Velikost in način označevanja velja enako kot za planinske poti, saj želimo ohranjati enotnost.

Knafelčevo markacijo smemo uporabljati samo za označevanje planinskih poti. Evidenco teh poti vodi Komisija za pota pri PZS. Predlaga-

mo, da bi Knafelčevo markacijo zakonsko ali temu ustrezno zaščitili. To so že pripravljali, ni pa bilo dokončano.

Kjer gre ena pot po drugi, naj bo samo ene vrste oznaka. Pri priključku bi na drugi poti morala napravili še eno do tri markacije obeh poti, potem pa gre dalje samo ena. To velja za označevanje stalnih potov in ne muh enodnevnice. Občasne oznake so lahko drugačne, vendar jih je treba potem odstraniti (npr. narisana nagelj - Limbarska gora).

Veseli bomo vaših mnenj in dopolnil, ki jih pošljite Komisiji za pota pri PZS, da bo potem to mogoče zapisati usklajeno v nov statut PZS.

OB DVEH, TREH PLANINSKIH RAZSTAVAH V MARIBORU

MED PLATNICAMI SKRITE GORE

V poletnih mesecih je Univerzitetna knjižnica v Mariboru v počastitev našega jubileja priredila razstavo planinske knjige. Ker je njena naloga predvsem zbirati in hraniti vso dosegljivo slovensko tiskano besedo, ki nastaja doma in po svetu (Slovenci nikakor ne spadamo med »redkobesedneže«), je mogoče ob sleherni priložnosti iz njenih fondov nabrati dovolj gradiva za prepričljiv prikaz publicistične ustvarjalnosti. Če bi šli pri razstavljanju v širino, bi nastale težave: kje najti dovolj veliko dvorano, v kateri bi se obiskovalci lahko zatopili v razgrnjeno gradivo; v našem primeru v nadvse pestro gorniško slovstvo, ki se ni začelo prebujati šele po ustanovitvi Slovenskega planinskega društva leta 1893, potem ko so se naši združeni planinci začutili dovolj močne, da zastavijo pero, temveč že dobrih sto let prej: zakaj že tedaj so pri nas živeli veliki gorniki.

VELIKO MOŽNOSTI ZA RAZSTAVLJANJE

Takšna razstava bi se potemtakem lahko omejila že zgolj na začetno obdobje neorganiziranega gornišva v Alpah - njegovi zibelki - do ustanavljanja prvih združenj in bi zajemala prve samostojne tiske in članke v časopisju, lahko pa bi jo obogatili še z ohranjenimi rokopisi in drugimi eksponati, med katere vsekakor spadajo zgodnje slikarske upodobitve gorske pokrajine. Takšna razstava bi bila pravo odkritje, vendar bi bilo za priprave potrebno pritegniti poznavalce posameznih področij in sodelavce ustanov, kjer hranijo gradivo. Stota obletnica SPD je kar klicala po takšni razstavi.

Posebna razstava bi bila lahko posvečena planinskemu časopisju, v katerem je nakopičena obilo zanimivega gradiva, ki tematsko nikakor ni povezano samo s hojo v gore in organizacijskimi problemi, temveč se stika z vsemi vedami, ki se pečajo z gorami - seveda še v tisti

rosni dobi, ko so se njihovi strogo učeni obrisi komaj začeli začrtavati. Za takšno razstavo pa še sploh ni prepozno! Le še kratko leto nas namreč ločuje od stoletnice izhajanja Planinskega vestnika. Ali se bomo tega jubileja spomnili samo s kakšnim prigodnim člankom?

Razstava bi lahko imela tudi izhodišče v osebnostih, ki so same ali pa »v navezah« pomnoževale in usmerjale tokove gornišva. - Ali pa planinsko organizacijo samo od ideje do vnetih priprav in do končne ustanovitve.

ZAČETKI GORNIŠKE LITERATURE

Poletna razstava v Univerzitetni knjižnici v Mariboru se je morala omejiti le na del gorniškega slovstva, ki je od izida ohranjalo svoj pomen in je zdaj organsko zraščeno z gorniško kulturo. To slovstvo pa ni tako homogeno, da bi ga bilo mogoče kar kronološko nanizati, ne da bi prizadeli njegovo preglednost.

Knjižno in drugo tiskano gradivo je bilo postavljeno v vitrinah. V začetku se je obiskovalec srečal z **B. Hacquetom**, vsestranskim raziskovalcem Vzhodnih Alp in Dinaridov. Medtem ko je **Valvasor** sto let poprej obstal pod gorami, se Hacquet ni ustavil, dokler ni prišel na vrh. Prizadeval si je natančno spoznati ne samo njihovo površje (morfologija, flora), ampak tudi njihovo strukturo (kamnine, rudnine). Pri vsem tem pa sploh ni bil naravoslovec, temveč rudniški kurrurg v Idriji in pozneje predavatelj anatomije v Ljubljani. Pisal je v nemščini, latinščini, francoščini in italijanščini. Orografske spise so izhajali že takrat, ko je **Balmat** šele iskal pristop na Mont Blanc. Obenaj se dostojno uvrščata **V. Stanič** s svojimi klenimi gorniški spisi in **R. Baumbach** s svojo upesnitvijo Zlatoroga, ki je postal prava evropska uspešnica. Šele v našem stoletju so v Münchnu in Gradcu

izhajale prve izdaje **Kugyjevih** knjig, samih nedosežnih mojstrov. Planinski vestnik je bil v začetku po obsegu skromno glasilo, vendar je nenadomestljiv vir za proučevanje našega planinskega žitja in bitja. Dandanes naše glasilo zajema vse vrstni gorništvu, vse znanosti, ki se z njim pečajo, vsebinsko pa sega čez našo celino do vseh najvišjih gorovij sveta.

POTREBA PO PREVODIH

Prvi planinski delavci so morali biti vsestranski: poleg neposredne skrbi za društveno rast so morali skrbeti za izdelavo potov in gradnjo postojank, pisali so članke in vodnike, predavali. Čeprav so bili maloštevilni, so za planinstvo ogreli rojake do zadnjih kottičkov slovenske zemlje. In tako trdno SPD je bilo potem kos dvema strahotnima preizkušnjama; po obeh vojnih morijah se je prerajeno še bolj razmahnilo. Sedaj potrebujejo slovenski planinci poleg urejenih poti in koč tudi skrbno spisane vodnike po vseh naših gorstvih in veznih poteh in zanesljive zemljevide. Bibliofilom pa so na voljo bogato ilustrirani albumi, v katerih so besede kar nekako odrinjene v ozadje. Vse te publikacije izhajajo v vedno novih dopoljenih izdajah, pri čemer pa le malokdo pomisli, kako podrobno morajo avtorji poznati naš gorski svet. In da se morajo zares neprestano izobraževati, se pravi neprenehoma obiskovati svoje gore s peresom v roki.

V začetnem obdobju delovanja SPD so imeli izobraženci za seboj neogibne nemške šole, zato niso čutili potrebe po prevajanju gorniške literature. Drugače je dandanes, ko smo široko angloameriško podkovani in se duhovno gibamo v planetarnih razsežnostih. Slovenski knjižni jezik je v zadnjih desetletjih dosegel tako visoko raven, da se rade volje in kar igraje spopada s svetovno klasiko. Tudi gorniki nočejo pri tem zaostajati. Medtem ko so bili prevodi pred vojno še osamljeni poskusi, pa so se vzporedno z razmahom našega ekspedicionizma začeli množiti tudi prevodi iz zakladnice gorniškega leposlovja. Šele dobrih dvajset let po Kugyjevi smrti so začeli izhajati prevodi njegovih del, na knjižne police pa so prihajala tudi velika imena: **A. Heckmair**, **M. Herzog**, **H. Buhl**, **L. Terray**, **R. Messner**, **P. Mazeaud** itn.

Začetki leposlovnega izpovedovanja gorniških doživetij segajo pri nas prav do V. Staniča, ki bi bil napisal mnogo več, ko bi bili tedanji uredniki imeli kaj posluha za takšna besedila; a tudi bralci še niso bili dovzetni zanje. **J. Mlakar** je bil literarno nadarjen pisec in je postal najzvestejši sodelavec Planinskega vestnika, predvsem pa neutrujen in korajžen gorohodec, ki se je v zlati, pa pohlevni dobi slovenskega planinstva upal napotiti najdlje in povzpeti najvišje; Alpe, ki jih je prekrizal po dolgem in počez, pa so ga povsod osrečevale in navdihovale.

HIMALAJA KOT SPODBUDA

Ognjevit, resnično prodoren izpovedovalec plezalskih vzponov v naših stenah je bil **K. Jug**. Bil je sicer razdvojen med psihologijo, ki si jo je izbral za poklic, in leposlovjem, vendar je v silno kratkem času, ki mu ga je odmerila usoda, dosegel mojstrstvo ubesedovanja. Še zmerom čaka na vnovično predstavitev sijajni **J. Gregorin**, čigar zbrano delo je vse preveč neopazno izšlo pred petimi desetletji sredi vojne vihr; resnično bi si zaslužil novo izdajo, da ga spozna sedanji rod. Bil pa je tudi odličen prevajalec zahtevnih gorniških besedil. Podobno bi si želeli še za **E. Lovšina**, čigar imenitna knjiga *V Triglavu* in v njegovi soseščini je izšla ob 50-letnici SPD, istega leta kakor Gregorinova, in potem še dve leti pozneje.

Vsi pomembni slovenski planinski pisci so se v povojnem obdobju oklepali Planinskega vestnika, ki ga je z velikim poslušom urejal nepozabni literarni mentor vseh pišočih gornikov **T. Orešnik**. Ob njem so se počutili tako dobro, da se kar niso marali »osamosvojiti«. Šele ko so se naši alpinisti prvič odpravili v Himalajo in so po tistem postali njeni zvesti obiskovalci, so začele izhajati knjige izpod peresa naših vrhunskih gornikov (**M. Keršič**, **A. Mahkota**, **C. Debeljak**,

Moj Korotan

MAJDA SENICA

*Danes sva si pogledala
v oči, moj Korotan in jaz.
V srcu sva se objela,
čez gmajnice, po cestah,
čez biserne globine voda,
čez lesove in senožeti sva šla.
Židane volje sva pela in pila
iz kelihov: ob starih skrinjah,
razpelih, oltarčkih darovanih.
Žegen sva zajemala,
svetinje poljubila,
žeberala in žeberala...
Bolečina, trpkost je prešla
ob vrelcih, planinskih studencih,
ki žubore zvesto in vdano.
Objeta sva kramljala,
koder so naju peljale
gozdne stezice, kolovozi, trava.
Vigred in ljubezen
sta naju zibali
po Rožni dolini
vse višje, višje,
dokler naju ni pesem zalila.
Danes sva si pogledala
v oči, moj Korotan.*

Z. Jerin, D. Cedilnik, N. Zaplotnik, M. Lenarčič, D. Jelinčič, M. Manfreda idr.). Odpravarska literatura je zdaj že zelo bogata in se ni potrebno bati za njeno nadaljnjo kakovostno rast. Medtem pa je tudi nekaj avtorjev doživelo izdajo svojih spisov, ki so bili raztreseni po časopisu, predvsem seveda priobčeni v Planinskem vestniku (F. Avčin, J. Mlakar, M. Lipovšek, M. Potočnik idr.). Očitno so šele v knjižni obliki prav zaživeli, tako da so bile potrebne ponovne izdaje.

ŠE DVE RAZSTAVI FOTOGRAFIJ

Sedanji jubilej našega planinstva je bil za nekatere slovenske založbe pobuda, da so se odločile za zajetne, razkošne knjige, prava razgledišča po plodnem delovanju planincev doma in pomembnih dosežkih v tujih gorah. Za njimi nič ne zaostajajo nekateri zasebni založniki.

Večini razstavljenih knjig je bilo videti, da bralci drug za drugim segajo po njih. To pomeni, da

novi rod pišočih gornikov, ki se šele oblikuje, neprenehoma zajema iz njih ustvarjalne pobude. Že pred več kot dvesto leti je B. Hacquet zapisal: »Vse svoje znanje dolgujem samo branju dobrih knjig.«

Razstavo so s svojo častitljivo barvitostjo dopolnjevale posebej v kubusih razvrščene stare planinske razglednice, ki zdaj doživljajo pravo renesanso, pa še nekaj starih zemljevidov in panoram. Zraven pa še izbor črno-belih fotografij s pestro motiviko (krajine, dogodki, osebnosti). V sosednjem salonu so bile na voljo še barvne fotografije pod naslovom »Štajerski motivi«. Posnel jih je na svojih planinskih poteh **Franc Vogelnik**, ki je celotno razstavo tudi pripravil. Vse ljubitelje fotografije pa je Fotoklub Maribor v poletnih mesecih vabil še na ogled barvnih fotografij, ki so bile razstavljene v Fotogaleriji Stolp tik Glavnega trga. Avtor teh fotografij je prav tako Franc Vogelnik.

-ro-

ZA ONESNAŽEVANJE GORSKIH JEZER SMO DELNO KRIVI TUDI PLANINCI

KOPALIŠČE OB KRNSKEM JEZERU

Krnsko jezero je kot naše največje visokogorsko jezero dobro znano večini obiskovalcev gorá. Zaradi zanimive žive in nežive narave v jezeru in okolici je prvovrstna naravna znamenitost.

Tako kot druga jezera v Julijskih Alpah je tudi Krnsko jezero dolgo slovelo po svoji kristalni čistosti. To je na žalost samo še zgodovina. Po nekajletnih ekoloških raziskavah naši strokovnjaki namreč ugotavljajo, da je jezero že kritično onesnaženo. Strokovno bi rekli, da jezero sodi v kategorijo evtrofiziranih jezer. V njem prevladujejo alge, značilne za močnejše onesnažena jezera. V lanskem letu je že prišlo do pojava vodnega cvetenja, kar pomeni prekomeren razvoj nekaterih vrst alg. Tudi prisotnost nekaterih višjih rastlin, na primer dristavcev (*Potamogeton alpinus* in *P. pusillus*) nakazuje slabšanje razmer. Kemijske analize so pokazale povečano vsebnost hranilnih snovi, predvsem fosforja, v nižjih plasteh je prisotno pomanjkanje kisika.

Vzroki za tako stanje so seveda različni, v ozadju večine pa stoji človek s svojimi dejavnostmi. Ker se stanje slabša v vseh visokogorskih jezerih, lahko sklepamo, da velik del onesnaženja prihaja iz zraka. Ta je zaradi prenosa onesnaženja iz industrijskih predelov onesnažen tudi v nenaseljenih gorah. Plini iz onesnaženega zraka tako prek dežja, snega in prašnih delcev dospejo do površine, kjer vplivajo na procese in življenje tako v tleh kot v vodah.

Drug velik problem pa so kopalci v jezeru. Krnsko jezero namreč sodi med najtoplejše v naših gorah, zato v vročih poletnih dneh privablja številne kopalce. Vedeti moramo namreč, da se ob kopanju s teles kopalcev v obliki potu sproščajo hranilne snovi, ki so glavni krivec slabšanja stanja jezera. Vsak kopalec tako ob vsakem kopanju prispeva povprečno en miligram fosfatov, če ne upoštevamo, da občasno zaidejo v jezero tudi produkti nekaterih drugih človekovih fizioloških procesov. Če je kopalec en sam, do problemov ne pride, če pa majhno gorsko jezero doživi množičen obisk, stanje ne more biti rožnato.

Množica kopalcev poleg tega ogroža tudi jezerske bregove. Uničujejo tla in vegetacijo, povzročajo hrup in vznemirjajo živali. Pojavlja se problem odpadkov in kurišč. Vse to pa so aktivnosti, ki v občutljivo gorsko okolje ne sodijo, še posebej, ker leži jezero v osrednjem območju Triglavskega narodnega parka. Jezero in okolico smo torej že pred leti namenili ohranjanju naravne krajine, ki naj bi taka dočakala tudi naše potomce. Zato bi morali planinci ob želji po kopanju v Krnskem jezeru pomisliti tudi na vse posledice, ki bi jih ob tem doživel živi in neživi svet jezera z okolico. Za ohladitev pregreht teles naj raje poiščejo primerna kopališča v dolini. Še dolgo kasneje, v hladnih večerih, jih bo tako v zameno morda grela misel, da so z odpovedjo kopanja v jezeru nekaj prispevali k rešitvi tega vodnega bisera med gorami.

Igor Maher, Delo

MINIATURA

POZABLJENE POTI IZ MRAČNIH ČASOV

MARJAN BRADEŠKO

Mrak počasi lega na planino Polog in enakomeren šum Tolminke se staplja z ugašajočim večerom. Poletne megle, ki so čez dan pokrivala Spodnje bohinjske gore, se počasi trgajo in dobivajo rožni nadih. Mimo izvira Tolminke hitim do lovske kočice v vrtilcih, ki samotna stoji v bukovem gozdičku sredi dolgih prodnatih pobočij. Pohitim z večerjo, saj se že mrači. V bližini laja srnjak, po žlebovih strehe pa že škreblijo miši. Na betonu verande pred vhodom si izberem 'posteljo' - in že me ni več; do petih zjutraj, ko me prebudi čudovito žgolenje prav na robu strehe nad mano. Pevcu pomaga cel zbor, razporejen po okoliških drevesih. Urno pospravim svoj žakelj in že jo v sveže jutro režem navzgor ob grapi, proti vznožju strmih Kuntarjevih sten. Lepa prečna pot v levo me popelje visoko nad dolino, na planino Laško. Zadiši po dimu. Pred skromno kolibo čepi fant in kuha klobase. Zgodnji zajtrk, saj ura ni še niti šest. Dekle je še vso zavito na pogradu, le žareče oči srečno zrejo skozi odprta vrata v prebujajoče se jutro. Prijazen nasmeh in pozdrav in dan je še lepši. Kako preprosto in lepo je tukaj - kot da se že dolgo poznamo. Pa le enako čutimo.

Sonce je že obsijalo planino. Grem naprej. Kar po bližnjici skozi gozdiček, nad katerim spet pridem na mulatjero, ki gre zdaj desno proti Kuntarju. Na veliki ravnici se obrne zahodno in sledi kamniti dolinici, posuti z rumeno preprogo Kernerjevega maka, do vznožja sten Škofiča. Še nekaj vijug v zadnjem klanecu in sedim pred avstrijskim spomenikom s kamnito kroglo na vrhu. Nekoliko razpada, tako kot blede spomin na tiste strašne dni pred osemdesetimi leti. Pomalicam. Zrem proti vzhodu - množica megličastih obzorij se kaže v sončni bleščavi. Veter je močan, zato grem kmalu naprej. Batognico prečim kar po severni poti. Še vedno je povsod polno kosov granat. Ena še neeksplozirana leži povsem ob poti. Previdno jo potežkam - prihranila je nekaj življenj. Velik trop ovac pozvanja na vršnem delu Krna. Mladi jagenjčki se plašno skrivajo za hrbti mater.

Sam sem na vrhu, saj je zgodaj in iz doline še ni nikogar. Nad planino Kuhinja se pričinja nekaj kuhati, na sever pa se že pogled nemoteno do belih vrhov Visokih Tur; edini imajo še nekaj snega - pri nas ga ni nikjer več. Letos bo v gorah težko z vodo.

Prek Batognice se spustim v dolinico pod Peski, do jezera v Lužnici. Temno očesce počiva v

kotanji pod belimi melišči nad strmim robom, ki pada v soško dolino. Zajame me megla, iz katere pa nižje dole, na odcepu slabe poti proti planini Sleme, spet prilezem ven. Ta pot je res bolj pot na zemljevidu kot kaj drugega, saj se v strmih pobočjih povsem izgubi med visoko travo. Nemogoče ji je slediti. K sreči je vreme lepo - v megli bi bil v škripcih.

Na Slemenu ravno pripravljajo vse potrebno za živino, ki bo prihodnji teden prišla z nižje ležečih planin. Na Pretovcu vse pozvanja in od krav so poti tako shojene, da se do gleznejev udiram v blato. Obrnem se nazaj proti severu in kmalu sem na planini Medrje. Sem in tja je kaka zablodela markacija geološke poti, zato mi nasveti pastirja na planini pridejo kar prav, ko se spuščam navzdol.

Planina Laška seč (verjetno so jo izsekali Lahi) sameva, Črča pa je spet bolj živahna. Steza, ki je in je včasih tudi ni, me privede na pot, ki se spusti povsem v potok, ga prečka in že sem po njej v Javorci. Cerkvica, mojstrovina iz mračnih časov prve vojne, bedi nad samotno dolino. Sredi vojnih viher so jo gradili in ostala je cela, čeprav je bila povsem blizu frontne črte. Notranjščina, vsa v modrem, le okoli in okoli po stenah neskončno številno imen in priimkov. In vendar ni bilo dovolj. Pridite vendar vsi, ki imate vsaj košček duše, semkaj v Krnsko pogorje, sprehajajte se med kostmi, štrlečimi izpod skal, med neizmerno količino železja, kosov granat, med lopatami po vlažnih luknjah in po ruševinah stavb v prepadnih stenah! Morda bo potem svet srečnejši. Toda tistih sem ne bo, ker sem pridejo le srčni ljudje, ki jim ljubezen ni tuja in ki jim droben nasmeh dekleta, blejajoča jagnjeta v tropu ovac ali preproga gorskega cvetja pomenijo mnogo. Veselje, ki ga z visokih, skrivnostnih gora prinesejo v dolino in ga nevede delijo še drugim. In delček tega veselja sem prinesel tokrat tudi jaz.

Množice na Čo Oju

Letos je na Čo Oju velika gneča, saj se je nanj povzpelo že 360 ljudi. Večina odprav je uporabljala že klasično Tichyjevo smer, nobena ni poskušala plezati nove smeri. Samo maja je Čo Oju osvojilo 8 odprav. Med 26 alpinisti, ki so stopili na vrh 8201 meter visoke gore, sta bili letos tudi dve ženski - Tajvančanka Liang Chin Mei in Italijanka Valentina Lauthier. Vsega skupaj se je doslej povzpelo na Čo Oju 23 žensk, tako da je Čo Oju takoj za Mount Everestom, ki ga je doslej osvojilo že 30 alpinistk.

Nekatere od odprav so skušale ilegalno prestopiti nepalsko-tibetansko mejo, vendar jih je kitajska omejena straža zalotila in so morale plačati 5.000 dolarjev kazni.

J. N.

PREDLOG ZA IZLET Z GORSKIM KOLESOM

KOLOVRAT

IGOR MAHER

Današnja pot nas bo popeljala od obrobja visokih Julijskih Alp vse do toplih Goriških Brd, skoraj ves čas po vrhu slemena Kolovrata, od koder se ponujajo čudoviti razgledi tako na zasnježene dvatisočake kot na prostranstva Furlanske nižine in Jadranskega morja. Zaradi bližine meje so bili ti predeli le redko obiskani. Še domačini so se jih raje izogibali. Danes pa so razmere na meji povsem spremenjene in na široko se odpirajo možnosti za izlete v te malo znane kraje.

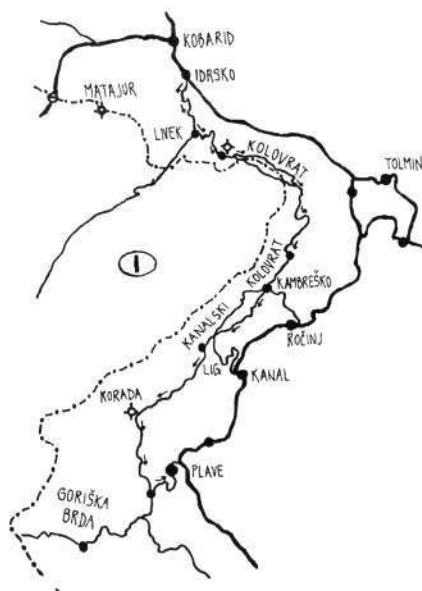
VOŽNJA PO 1100 METRIH

Jutranji hlad nas bo našel v Idrskem tik pred Kobaridom. Od tod se bomo povzpeli po lepi cesti do Livka, ki leži na širokem sedlu med mogočnim Matajurjem na zahodu in Kolovratom na vzhodu. Prek sedla naj bi v daljni preteklosti tekla Soča oziroma boljše rečeno vode, ki so izvirale pod Krnom. Šele kasneje si je Soča poiskala drugo pot in jo v tem času znižala za skoraj 500 metrov. V okolici vasi so tudi vidni morenski nasipi, kar nam dá misliti, da je do tod v hladnejši preteklosti segal tako imenovani Soški ledenik.

Prek teh moren se vzpnemo po poti proti Livškim Ravnem pod najvišjim vrhom Kolovrata - Kukom (1243 m). S travnatih pobočij imamo vse lepši razgled na dolino Soče z okolnimi vrhovi. Na teh pobočjih so prijetna smučišča. Smučarska tekmovanja imajo na Livku že dolgo tradicijo. Pred vojno so imeli z vrha Kuka speljani progi za smuk in velesalom. Danes sta smučarjem na poti v višave v pomoč dve žičnici. Vrh Kuka je tudi priljubljeno vzletišče jadralskih padalcev.

Na Ravnih se pri zapuščeni karavli konča asfaltna cesta in makadam nas popelje na sedelce med Kukom in nekaj nižjim Nagojem. Od tam se nam popolnoma odpre tudi pogled na Krnsko skupino na nasprotni strani Soče, ki vijuga skoraj tisoč metrov nižje. Pot gre dalje ves čas tik pod grebenom. Če smo natančnejši, gresta pod grebenom dve poti, ena na naši, druga na italijanski strani. Zaradi dobrih sosedskih odnosov priporočam, da se držite prve.

Sleme in s tem tudi cesta potekata ves čas v isti smeri na višini dobrih 1100 metrov. Ves čas lahko uživamo v čudovitih razgledih, še posebej, če se občasno povzpemo tudi na samo travnato sleme tik nad cesto. Pri tem si lahko ogledamo nadaljevanje poti. Pod nami je na jugu dolina reke Idrije, na katero se preseli

meja s Kolovrata. Nad dolino pa se vleče široko, nekoliko nižje sleme Kanalskega Kolovrata.

LEPI MALO ZNANI RAZGLEDI

Sleme Kolovrata se konča in spustimo se na sedlo Solarji. Malo nižje se priključi tudi cesta z italijanske strani. V zavetju gozda nadaljujemo pot, ki se vse bolj obrača na jug. Na ostrem cestnem ovinku nas zapuščena karavla spominja na nekdanje nesmisle. Zapuščene pa so na žalost tudi mnoge domačije, mimo katerih ubiramo našo pot. Odrezanost od sveta je marsikoga prisilila, da je zapustil rodno grudo. Tako je na Kambreškem, vasi z mnogimi zaselki na severnem delu slemena, še na začetku stoletja živel skoraj 800 prebivalcev, sedaj pa jih je le še dobrih sto.

Umirjena pobočja z ugodno klimo so primerna predvsem za sadjarstvo. Danes se obdelovalne površine zaradi odseljavanja vse bolj zaraščajo.

Na Kambreškem se pota razhajajo: asfaltna cesta vodi v dolino Soče, makadamska pot gre po zahodnih pobočjih do Liga, naslednjega večjega kraja, mi pa bomo izbrali komaj opazen kolovoz, ki pelje prav tako do Liga, vendar po vzhodnih pobočjih mimo zaselka Humarji.

Pred Ligom se priključimo asfaltni cesti, ki pripelje iz Kanala. Lig kaže precej večji življenjski utrip. Na razgledni vzpetini nad vasjo stoji nekdanj sloveča božjepotna cerkev Marijino utrip. Na razgledni vzpetini nad vasjo stoji nekdanj sloveča božjepotna cerkev Marijino utrip. Na razgledni vzpetini nad vasjo stoji nekdanj sloveča božjepotna cerkev Marijino utrip. Na razgledni vzpetini nad vasjo stoji nekdanj sloveča božjepotna cerkev Marijino utrip.

Nadaljevanje poti gre proti jugu. Na križišču za vasjo se držimo makadamske ceste. Pred nami se za bližnjo cerkvijo sv. Jakoba že kaže širok vrh Korada (812 m). Z njega doseže razgled

Zavetišče na Koradi

svoj vrhunec. Severno obzorje zastirajo Julijci, na vzhodu so prostrane planote predalpskega sveta, na jugu se nam oči za Goriškimi Brdi okopajo v Jadranskem morju, na zahodu pa se za silhueto Stare gore (Castelmonte) nad

NOVA KNJIGA ZA PLANINSKO KNJIŽNICO

ČO OJU - TURKIZNA BOGINJA

IZTOK TOMAZIN

Ta čas, ko je njen avtor na odpravi »Ski 8000«, na kateri namerava četverica slovenskih alpinistov in alpinističnih smučarjev smučati čisto z vrha tibetanskega osemtisočaka Šiše Pangme, bo pri Prešernovi družbi v Ljubljani izšla knjiga Iztoka Tomazina »Čo Oju - turkizna gora«, ki govori o slovenski odpravi v severno steno te gore in o Tibetu. Avtor je za Planinski vestnik pripravil zaključeno poglavje »Past«, v katerem opisuje svoj prvenstveni solo vzpon prek zgornje polovice te mogočne stene. Eno samo poglavje iz knjige seveda ne more dati popolne slike o celotnem delu, lahko pa zbudi radovednost, kaj skrivajo še druga poglavja in kako je avtor zaokrožil knjigo. To poglavje naj bo torej vabilo k branju knjige, ki bo izšla najverjetneje oktobra. (Op. ur.)

Najtežji se zdi začetek, ki je predvsem nenaden, grob prehod iz otopelosti velikega, s strahom in upanji nasičenega pričakovanja.

Čedadom odpira prostrana Furlanska nižina in - če imamo srečo z vremenom - za njo tudi pristreni vrhovi Dolomitov.

POT PO SOŠKI FRONTI

Na Koradi je poleg cerkvice sv. Genderce tudi planinsko zavetišče, ki ga ob sobotah in nedeljah oskrbuje novo ustanovljeno planinsko društvo Brda. Možno je tudi prenočevanje na skupnih ležiščih. Zavetišče je zgrajeno na ostankih vojaške kaverne iz prve svetovne vojne. Vedeti moramo, da nas je večina današnje poti vodila po območjih, kjer je divjala krvava soška fronta.

S Korade se relief in s tem tudi naša pot postopoma spuščata proti Goriškim Brdom. Na prevalu Vrhovlje med Brdi in dolino Soče se naša pot konča. Goriška Brda si raje oglejmo ob kaki drugi priložnosti, kajti po celodnevem potepanju nam za kaj takega zmanjkuje časa. Morda nas bodo privabile zrele češnje ali pa jesensko grozdje, da dobre kapljice vina sploh ne omenjam. Trenutno nas čaka samo še spust do Plav ob Soči, kjer nas čaka vlak (bolje pa je, da mi čakamo njega).

Celotna pot ves čas poteka po mirnih, neprometnih cestah in kolovozih ter nam dopušča prijetno vožnjo in uživanje ob nepozabnih razgledih z obrobja naše majhne, vendar slikovite deželice.

Vem, da bo kasneje še težje, a nobenih nenadnih pretresov ne bo več, razen če se ne bo utrgal plaz ali podrl serak ali če bom nenadoma odpovedal in omahnil. Mraz in višina me bosta načenjela počasi, izčrpanost me bo hromila postopoma.

Odhod je muka zapuščanja zaledenelega, pod splazenim snegom pokopanega šotorčka, ki je kljub vsej neudobnosti vendarle bil edino zavetje in vsaj iluzija počitka. Skozi zameteno odprtino se sopihajoč in stiskajoč zobe od napetosti in neugodja izvijam v skrajno odbijajoče okolje teme in mraza himalajske noči.

S seboj ne morem popeljati ničesar, kar mi največ pomeni. Vse to je iz nekega drugega sveta, razen hotenja, ki me je sem pripeljalo in se staplja z dejanjem. Obstaja sovražna ledena strmina nad in pod menoj, prisotna je praznina noči in izzvenevajoče rohanje viharja. Spremljajo me izčrpanost, pomanjkanje kisika, tekočine in hrane, zmrzline...

Šibka točka je telo. Ostanki njegovih zmogljivosti so velika neznanka. Ni več niti sledu srh-

ljiivega veselja nad izzivom dejanja. Neopazno je izpuhtelo v zadnjih dveh dneh, ko sem živo-taril, iskal poslednjih moči in se boril za od-ločitev o nadaljevanju. Velikemu »zakaj?« namesto nešteti polresnic odgovarja samo še: »Moram!«

Iskanje privida ali resnične svobode me je pah-nilo v dejanje, katerega nuja prehodno izklju-čuje svobodo. Ob vseh obremenitvah in mojem bednem stanju bi bila zavest trenutne svobode predvsem skušnjava, kateri bi hitro podlegel in se umaknil. Postal bi spet jetnik omejenosti telesa, prazen bi ostal praznih rok.

BOS NA LEDU

Ostajam dejanje samo.

Ob dveh ponoči se končno spopadem s strmi-no. Mesec se še skriva in tema je kot v rogu. Migotajoči mozaik zvezd se slabotno iskri z jas-nega neba. Zateglo vprašanje razsajajočega viharja po grebenih je simfonija himalajske noči. Zračni vrtinci z grebena včasih najdejo pot tudi v zavetrje severne stene, zamajejo me in zasujejo s prhkim snegom.

Samota in mraz se zajedata v kosti. Čisto sam sem na gori. Najbližji ljudje so speči tovariši v baznem taboru in na »enki«, daleč spodaj, v drugem svetu.

V hudi strmini seraka moram prižgati svetilko. Zaradi debelih oblacil sem dokaj okoren. Po vseh štirih se priplazim v nekoliko položnejši teren, ugasnem svetilko in spet me zagrne tema. Mraz je na meji znosnega, toda dokler ga čutim v vsakem delu telesa, je dobro. Najhuje je z nogami. Imam občutek, kot bi bos stal na ledu. Plezanje je na tej višini zaradi pomanjka-nja kisika prepočasno, da bi se lahko s hitrejšim gibanjem vsaj malo ogrel.

Ko lunin krajec pokuka izza vzhodnega grebe-na, postane noč za spoznanje manj samotna in tuja. Odtlej se skupaj vzpenjava. Luna počasi drsi po jasnem nočnem nebu nad goro, jaz pa po strmih, s slabotno mesečino oblitih lediščih plezam proti vrhu. Ob meni kot čudne prikazni počasi polzijo sence serakov. Vsa strmina je z njimi posejana. Vsakega naslednjega si vza-mem za cilj. Desetine ciljev, desetine minut.

NOČNI BOJI S SPANCEM

Snežne razmere so mnogo slabše, kot sem upal. Največ preglastic mi povzroča zoprna skorja, ki se predira ob najmanj primernih tren-utkih. Dostikrat se vderem do kolen in več, zato je vsak korak bistveno napornejši, kot bi bil v trdem snegu ali ledu. Včasih se odkoljejo večmeterske klože, da le z največjo težavo ohranim ravnotežje. Takrat potrka strah pred plazom, a vsakič sproti ga prekrije utrujenost. Kako pogrešam tovariša, s katerim bi se izme-

njavala pri gaženju! Misli mi za hip odplavajo do Marka, ki v bazi najbrž že preboleva razočara-nje in zbira moči za nov poskus.

Nikakor ne morem doseči pravilnega ritma vz-penjanja in oddihovanja. Zastanem vsakič, ko se zdi, da ne zmorem več niti koraka navzgor in da se bom vsak hip zadušil. Z višino vse pogostejši postanki služijo predvsem nadiha-vanju. Učinkovit počitek pa je v steni nemogoč. V hudi strmini ne morem nikjer sestiti ali celo leči. Do roba stene bom moral držati na nogah. Med oddihi se le prislonim v ledeno strmino in skušam oprt na cepin izmenično razbremenjevati noge.

Višina stopnjuje borbo s spanceem in izčrpa-nostjo. Dremež me vedno pogosteje prema-guje. Vsakič za hip obstanem, v nenadni mla-havosti omahnem, toda tik preden zdrsnem v globino, se zdrznem in prebudim. Strah, da bi zares zaspal in omahnil v prepad, je zadnje ure noči moje glavno orožje v neizprosni borbi za budnost, ki pomeni življenje.

Preveč sem utrujen in obenem zatopljen v ple-zanje, da bi se lahko čutil prividu, ki me v presledkih spremlja. Pogovarjam se z njim in moti me, ker mi bega misli. Obenem sem ga vesel, ker mi pomaga ohranjati budnost. Ves čas pa se jasno zavedam, da je privid, zato v ničemer ne moti moje presoje in odziva na zunanje okoliščine.

TRENTKI OBUPA

Obstanem ob svitu, ko peklenški mraz doseže vrhunec. Svetloba prežene mojega nočnega spremljevalca. Prostor počasi dobi obrise, nato globino in končno barve fantastičnega reliefa razoranih ledenikov, sten in grebenov, valovitih hribov in dolin. Globoko pod menoj, pod svodom neskaljenega neba, se kot na dlani raz-prostira Tibet.

Pogled na višinomer je bridko razočaranje. Ko-maj 7620 metrov visoko sem priplezal. Nasled-nji udarec je spoznanje, da mi je zmrznila dragocena pijača v termos steklenici. Izsušen bom ostal brez tekočine najbrž vse do povratka v bazni tabor čez dan ali dva. Če bi bila stekle-nica moja, bi jo odvrigel, ker pa je Markova, bom proti vrhu nosil neuporaben kilogram ledu, ki je bil še pred nekaj urami vroč čaj. Z odporom zaužijem rebro čokolade, snamem rokavice in tvegam posnetek čudovitega sončnega vzho-da. Radijska postaja je nema. Najbrž je preveč mraz ali pa tovariši še spijo.

V svoji nepopisni samoti ne vem, da so me med tem z »enke« že opazili in da z daljnogledom napeto spremljajo moje napredovanje. Upajo, držijo pesti in po svoje doživljajo doslej najbolj napet dan naše odprave.

Desno se mi ponuja možnost plezanja na odrastek grebena, prek katerega bi se lahko

umaknil iz severne stene na nekoliko položnejšo zahodno stran gore, kjer poteka Tichyjeva smer. Po krajšem premisleku zavrnem skušnjavo in nadaljujem naravnost navzgor proti ozebniku, ki predstavlja eleganten, najbolj direkten in naraven prehod iz severne stene na vršno kopo. Odkar smo ga ugledali in raziskovali z daljnogledom, nam je uganka. Kako strm je? Ga na vrhu zapira previs ali opast? Kaj lahko bi bil vabljiva past.

Silovit napad kašlja me grobo zaustavi v kočljivi strmini pod ozebnikom. Še preden kašelj izzveni, pričnem bruhati. Prižet na strmino se davim, hlastam za zrakom in se stresam v bolečih krčih. Telo se upira in sporoča. Kdaj bo preveč? Ko mi nekoliko odleže, se odvlečem pod navpično skalno steno. Tam me neprijetno preseneti blodnjak zavajajočih razpok in ledenih odlomov. V zavest pa se pritajeno, zopmo ključavoče vriva občutek bežanja časa. Zelo počasi napredujem. Globok, skorjast sneg mi je izpil preveč moči in ukradel dosti časa.

Strmina spet narašča in pogled v globino je srhljiv. Stena pod menoj je kot orjaški tobogan z iztekom na ledeniku skoraj dva tisoč metrov nižje. Ena sama napaka ali trenutek slabosti...

Ves Tibet, vse planjave do daljnih meja severnega obzorja in vse okoliške gore že žarijo v jutranjem soncu, ko še vedno v globoki senci tik pod navpično vršno steno na sprednjih zobeh derez kot pajek na zidu prečim v levo, pod skrivnostni vršni ozebnik. Skozenj vodi izbrana in sedaj tudi že edino možna pot navzgor, proti vrhu. Pot, ki je lahko tudi past.

ODLOČILNI PREVISNI METRI

Nobena izkušnja, nobeno ostro oko in pomoč daljnogleda med opazovanjem iz doline ne zmorejo predstaviti podrobnosti in vseh značilnosti orjaške himalajske stene, še posebno njenih najvišjih predelov. Ko si enkrat »notri«, je marsikaj drugače. Razsežnosti navadno presegajo pričakovanja.

Tudi tokrat je tako. Ozebnik je širši in bolj strm, kot smo si predstavljali. Približno 8000 metrov visoko sem že priplezal, pa mu še ne vidim konca. Priplazi se slutnja, da je nad menoj, na samem robu stene, ključno mesto vzpona. Poključva skrb, da bo tam nekaj hudo narobe. Žarki dopoldanskega sonca me prvič pobožajo na višini 8100 metrov. Slepeča svetloba mi razodene podobo grozeče pasti. Ozebnik je vedno bolj strm, snežne razmere pa postajajo obupne. Ugrezam se že do pasu. Decimeter za decimetrom z rokami odkopavam, z nogami pa odrivam prhki sneg in se neznansko počasi pomikam navzgor. S tako počasnostjo ne bom nikoli dosegel vrha. Nov udarec je spoznanje, da prehod na rob stene zapirajo strme zasne-

žene plati. Nad njimi, prav na robu stene se reži previsna skalna pregrada in ob njej štrleča opast. Od skrajnih naporov preteklih ur nekoliko zamegleno zavest zaznamujeta trpko razočaranje in zloslutna bojazen, da je bil in bo ves moj trud zaman. Zakaj nisem pravočasno prečil desno in se iz stene umaknil v zahodno pobočje? Resda bi bila tako naša smer nekoliko manj zahtevna in njen potek manj eleganten, toda sedaj bi bil že na vrhu. Hotel sem vse, sedaj mi grozi nič.

Zasnežene plati me nekajkrat zavrnejo, zato poskusim desno in kopni, skoraj navpični stenici z zelo majhnimi oprimki. Zaradi težavnosti plezanja moram sneti rokavice in v bolečini prvega stika golih prstov s poledenelo skalo me za trenutek prešine vprašanje, kakšna je temperatura. Trideset ali štirideset pod ničlo? To in vsa druga vprašanja in upanja hitro izvenijo v silovitem naporu, izniči jih popolna zbranost. Obstajajo samo še zaledeneli, s snegom poprhani oprimki za blazinice premrlih prstov in skromne, drobne se razčlemba za prednje zobe zdrsavajočih derez.

Kako enostavno je pozabiti na vse drugo, če okoliščine presežejo možnosti sproščenega zavestnega izbiranja in se znajdeš v položaju s samo enim načinom reševanja! Morda nisem še nikoli v življenju plezal tako zbrano, zato jasno začutim usodni trenutek, ko dosežem mejo

Dvakrat sedem najvišjih

Neutrudni nemški gornik dr. Gerhard Schmatz (Everest jeseni leta 1979) je zdaj priplezal na najvišje vrhove vseh sedmih celin. Ob tem je opravil še dodaten vrhunski dosežek: kot prvi je to veliko serijo povezal še z neko drugo - z vzponi na najvišje vzpetine sedmih največjih otokov na zemeljski krogli. Celotno pustolovščino je 63-letni pravnik iz Neu-Ulma končal z vzponom na vrh Maromokotro (2876 m) v skupini Tsaratanana na Madagaskarju, ko si je pot skozi pragozdno goščavo krčil z mačeto.

J. N.

Trikrat na gori

Med 5. in 12. januarjem letos je ameriški gorski vodnik Alex Lowe v enem samem tednu trikrat priplezal na vrh Aconcagua (6960 m). Na začetku svojih podvigov je splezal še prvenstveno smer na nekoliko severnejšo goro Cerro Ameghino (6000 m), in sicer prek strmega 150 metrov visokega ledenega ozebnika.

J. N.

Osip na Šiši Pangmi

Šiša Pangma (8027 m) je najnižji od vseh 14 osemtisočakov in edini, ki je popolnoma v mejah Tibeta. Letošnjo pomlad se ga je lotilo več odprav, ena od njih pa je šlela celo kar 38 članov, od tega 28 Američanov. Uspehi sezone na tej gori pa so prav skromni: le štirim alpinistom je uspelo priplezati na vrh gore, pri tem pa so se morali zadovoljiti z nekoliko nižjim Centralnim vrhom (8008 m). Švicar André Georges, ki je bil 7. maja na osemtisočaku Čo Oju, pa je vzpon opravil komaj deset dni pozneje, 17. maja, in sicer solo.

J. N.

padca v majhnem previsu. Le kakih pet metrov me še loči od roba dvatisočmetske stene. Sam sem in nevarovan, kakih 8150 metrov visoko. Miren, kot bi šlo za nekoga drugega, se grozljivo neposredno zavedam, da samo še en gib navzgor, samo še trenutek oklevanja pomeni padec, konec.

PREPLEZANA SEVERNA STENA

Viseč na konicah drevenečih prstov in opirajoč se na zdrsavajoče zobe derez odplezam navzdol. Občutek popolne izčrpanosti me prevzame v trenutku prenehanja neznosne napetosti, ko dosežem snežno vesino in se lahko prislonim v strmino. Omahujem v hromeči slabosti in poskušam počivati. Zaman, vse zaman! Bom moral odnehati tako blizu vrha?

Z vsó bitjo se oklenem zadnje možnosti in znova poskusim naravnost navzgor. Tokrat moram uspeti, sicer mi bo preostal edinole umik, pa še ta bo pod težo neuspeha in utrujenosti zelo negotov. Po centimetrih se v napeti igri ravnotežja goljufam kvišku. Borim se za skromno oporo v zasneženih plateh. Cepin in dereze presunljivo škrtajo v gladki skali. Tik pod robom stene me zaustavi opast. Pod menoj se grezi dva tisoč

metrov globok prepad, do rešilnega roba stene pa me ločita samo še dva metra, ki bosta najtežja v vsej smeri. S težavo ohranjam ravnost, obenem s cepinom počasi kopljem nabuhlo gmoto opasti. Ko postane sneg pretrd in roka preutrujena, za nekaj trenutkov obmirujem, potem pa se tesno prižmem ob opast, izvesim se nad globino, zavihitim cepin proti vrhu opasti in ko dobro zagradi, se zavihitim še sam. V trenutku največje zbranosti se s pomočjo proste roke in kolen prekobalim na drugo stran, iz mraka senčne severne stene v sonce zahodnega pobočja, iz srhljivega zatišja v vihar, iz groznje padca v upanje skorajšnjega vrha.

Omamljen od naporov in napetosti zadnjih trenutkov se zvrnem v položno vesino. Hlastajoč za zrakom obležim na tleh. Kopljem se v soncu, vame pa butajo sunki orkanskega zahodnika. Mračni prepad, ki se odpira tik za mojim hrbtom, se zdi le še grozljiv spomin. Preplezal sem severno steno Čo Oja!

»Končano je,« me boža šepetanje blaženih misli v presledkih med krčevitimi hlastljaji, ko se zdi, da mi bo raztrgalo pljuča. »Do vrha je le še hoja...«

KRMENSKA GRAPA IN GRAPA V MALNIH (LEZINARSKA GRAPA)

STRMA DIVJINA NAD TREBUŠO

MARJAN BRADEŠKO

Trebuša, ena od najlepših dolin, kar jih je pri nas, je z obeh strani obdana s strmimi, celo skalnatimi bregovi, ki so divje razdrapani in prerezani s številnimi grapami. Nad vsemi seveda kraljuje Gačnik, je pa še cel kup manjših, nekoliko lažjih, pa vendar zelo zanimivih.

V Trebušico se kot levi pritoki iztekajo vsaj tri pomembnejše grape. Tokrat sem se namenil pokukati v Krmensko grapo in grapo V malnih. Pri Krtovšah sem se spustil še nekaj korakov ob desnem bregu Trebušice in čez visečo brv prestopil na drugo stran, kjer je malo naprej iztek Krmenske grape. Naravnost po dnu struge sem se odpravil, saj so bregovi še strmejši. Prav na začetku stoji manjša elektrarna, ki je glavni razlog za to, da so vsi slapovi, ki sledijo, brez vode. Zajetje je namreč višje in voda po ceveh obide najožji del, nekakšna korita, v katerih bi bili sicer lepi slapovi.

Korita sem po bregovih nekako obšel, naprej pa grapa ni posebno zanimiva. Veliki balvani ležijo razmetani vsepovsod, pa staro, trhlo drevje in voda nekako ubira svojo pot med prvobitno naravo. Ko se pojavi travnik, smo že pod zgornjo cesto v Gorenjo Trebušo. Mimo Krmenka (priletel gospodar me je na pragu

hleva pozdravil z ‚Živjo‘) sem jo po njej ubral proti Ščuri in na desni že zaslišal šumenje, ki prihaja iz grape V malnih. Ko se cesta obrne navzdol, so pod nami v grapi tri hiše - vse še vzdrževane, čeprav ne vse s stalnimi prebivalci. Pri eni se je zjutraj še kadilo z žara. Nekoč so tu morali biti mlinci, saj sicer ne bi imela grapa takega imena.

ŽVEPLENI IZVIR

Pri zadnji hiši, če gremo od vrha navzdol, se začne divji spust vode. Tu se grapa dokončno pogrezne. Drug za drugim si sledijo štirje slapovi, ki padajo čez strehaste prelome, obložene z lehnjakom. Stebrički lehnjaka visijo kar v prazno, le voda se pomuzne obnje, ko pada v tolmine. Čar prvih treh slapov pa se kar nekako izgubi, ko se po ozki stezici, ki vodi levo nad tretjim slapom, in po strmem gozdnem pobočju spustimo dol, v vznožje četrtega. Ta je pravi mogočnež in lepoteč, še bolj pa njegova okolica. Dobrih dvajset metrov visok prelom je razlog, da voda omahne v vsej svoji lepoti. V sredini je zrasel trebušast lehnjakov steber, ki je slap razdelil v dva dela. Ko ga gledamo od spodaj, je močnejši desni curek. Na levi, bolj pod vrhom, je velika votlina in tudi pri dnu se

Grapa v Malnih

pregrada strehasto zaključiti. Tu se pokaže vsa umetnost stvarstva.

Navzdol sem nadaljeval po desnem bregu, kjer voda kmalu spet izgine izpred oči. Tokrat pade prek še bolj nalomljene stene kot zgoraj, razdeli pa se celo v tri curke. V vznožje tega slapu sem se podričal po desni. Četudi se vse sliši zelo preprosto, je vendar potrebno veliko previdnosti, da se ne zgodi kaj hudega. Nič manj nevarno ni kot v gorah. - Prečkal sem vodo in kmalu je bilo treba v levi breg. Kakšnih osem metrov visoka stopnica prekine tok vode, ki med šopi marjetičastolistnih nebin in kalužnic pade v globino. Lepa lehnjakova stehica zaključuje zadnji večji slap v tej grapi. Potok zdaj teče prek številnih plošč in žlebov in se v manjših slapičih podrsava v modro zelene tolmuje. Posebej zanimiv je povsem okrogel kotliček sredi manjšega tolmuja, globok dva metra. Še nekaj ličnih tolmunov je v grapi, pa zanimiv poševen žleb, nad katerega visi krepka streha. Kake štiri metre drsi voda in dolbe že zdaj globok tolmun. V stoletjih ga bo še poglobila, če ga ne bo kakšna divja povodenj zasula. Lepota narave je tudi v njeni divjosti in nepredvidljivosti.

Struga se še nekoliko zoži, nasprotni breg pa se vse bolj bliža. Skozi drevje se že sveti bel prod ob Trebušici, obenem pa močno zasmrdi po žveplu - kot v najbolj umazanih dneh v najbolj umazanih mestih. Pa ni nič nevarnega ali

umazanega, ampak le velika znamenitost - žvepleni izvir. Kakšnih deset metrov navzgor od mesta, kjer se voda iz grape izlije v Trebušico, privre izpod stene drobčen izvir smrdljive vode, polne žvepla, ki odlaga močno belo usedlino. Malo sem jo tudi obližnil, pa ni okusa nič drugačnega od navadne, le močan vonj ima. Ko se znamenite vode nagledaš, je treba priti še prek Trebušice na drugo stran. Tokrat je bila kar precej deroča. Čevlje sem obesil okoli vratu, hlače zavihal krepko prek kolen in jo uspešno prebredel. V noge je sicer zeblo, pa so se v čevljih, ko sem jo ubral nazaj proti Krtovšam, kar kmalu spet ogrele.

SRNA GRAPA

Voda četrte večje grape z leve, ko se peljemo po novi cesti proti Gorenji Trebuši, končuje svojo pot z manjšim slapičem, ki ga vidimo kar s ceste. Tu si obujemo krepke planinske čevlje, da v bregovih ne bo preveč drselo, in se zaženemo levo od slapiča navzgor. Komaj se rahlo vzhvemo in ozremo desno, kjer bi morala biti voda, je že ni več videti. Pod nami zazijajo silna korita, dobesedno tuneli, gladki žlebovi, vrezani globoko v skale. Brez zaresne opreme ni možno niti pomisliti na prehod. Zato pač očem ostane skrit najlepši kos divjine. Slišati je slapove, šumenje v tolmunih, kdaj pa kdaj pa z roba uzremo tudi kakšen penec se curek, ki se premetava čez kotlice. Nekoliko se grapa oddolži samotnemu obiskovalcu šele na vrhu korit. V lepem slapu omahne v globok, čudovito zelen tolmun, ki napolnjuje nekakšen kotel. Vsaj pet metrov globine bi mu prisodil na prvi pogled. Iz njega se voda preliva čez rob, od koder izgineva na divjo pot v temačno tesen.

Mi gremo naprej, mimo še enega tolmuja, kjer si voda pravzaprav zadnjič odpočije, preden se vrže v globino. Od tu naprej se svet zravna in grapa naredi zavoj v obliki črke S. Žarki sonca kukajo skozi streho krošenj in se bleščijo na vodi. Skačemo levo in desno, zatem se pojavijo dolge, položne gladke plošče, čez katere nežno polzi potoček in v stoletjih urezuje posamezne žlebove. Čez dalj časa se grapa spet bolj stisne med bregove, ozek del pa obidememo na levi. Kmalu pred nami postane svetleje, gozd se razredči in pogled se ob velikanskem rdečem skalnem stopnišču ustavi na modrem majskelem nebu. Ta prelom je nadaljevanje tistega, ki nam pot zaustavlja že v sosednji Mkcovi (Makčevi) grapi, le nekoliko manj strm je. V spodnjem delu je lep slap, v srednjem pa voda curlja prek skal na vseh mogočih mestih, vendar vseeno oblikuje nekako dve polovici. Prehod je dokaj enostaven. Ob vlažnih skalah, obilno poraščenih z marjetičastolistno nebinjo, se vzpenjamo po levem delu stopnišča. Kakšen kranjski jeglič previdno kuka iz razpok

v stenah, veliko pa je tudi mastnic. Že v zgornjem delu preloma se voda, potem ko se z vrha požene v majhnih slapovih čez dvojni skok, stisne čisto na našo desno, pod skalno steno, v tenak curek vode, ki je ta grapa ne premore toliko kot sosednje.

Nekoliko naprej od vrha preloma prečka grapo prek kamnitega mostička stara, opuščena stezica, ki ji nekoliko višje dela družbo novejša cesta. Ko prekoračimo obe, se spet pojavijo gladke plošče, prek katerih se voda podrsava v manjših slapičih. Pojavi se tudi še čisto pravi slap, kakšnih sedem metrov ga je in ima dva curka. Vodo namreč razpolovi lep lehnjakov stebriček, ki se je prisolnil na sredino skalne stopnice. Ploščate skale so tudi še zgoraj, va-

nje pa je vrezanih polno drobnih žlebičkov. Prav za konec našega obiska in za lepo slovo od samotne grape nas pričaka še star, odlično ohranjen mlin. Ima še čvrsto, z mahom obraščeno kolo, v hišici pa vse, kar je potrebno za mletje. Zato je tudi zaklenjen - morda ga kdaj spet oživijo. Zgoraj je zajezitev, iz katere vodijo ostanki korita, po katerem je bila voda napeljana na mlinsko kolo. Voda, kolikor je še je, je sicer tudi tu še živahna, vendar je vse več grmovja in grapa ni več izrazita. Poslovimo se od nje in se usmerimo levo, proti travnikom nad Makucem. Ko naletimo na cesto, gremo lahko desno od Makuca in mimo Hlipovca po robu dol v Krtovše. Sam sem jo raje ubral levo po cesti čez grapo tja proti Gorenji Trebuši.

27. AVGUSTA 1992, JAVORNIK, 1240 METROV NAD MORJEM

POLETNA NOČ

RAFKO TERPIN

V malinovju sem čepel debelo uro. Sonce se je nagnilo čez izpostavljen obronek, v mojo rupo so se spotegnile tople poletne sence. Za prve obrobne krošnje se je vgnezdila prijetna skrivnost. Mušice niso imele nobenega opravka z gozdno tišino. Med obloženimi vejami zrelih in manj zrelih plodov so se spravile na moje skoraj nago telo in me na gosto opikale. Ena me je v popek. Hitel sem napolniti kanglico. Eno že moram, sem si dopovedoval, druga lahko počaka na jutri.

Zgodilo se je.

Naložil sem kramo na hrbet in se potegnil ven iz zelene rupe. Še sem lovil vroče sonce in ono mene. Na ovinkih tam nad Polharjem me je prav sekalo po plečih. »Ti nerga,« sem mu jih klatil, »do konca ne odnehaš, a?« Polhar je že spal, zvezdogledov nad njim ni bilo čutiti. Svetel dan je še stal nad Vodiciami. Sv. Duh se je prav kopal sredi luči.

MISLI NA NEKI MINULI AVGUST

Na Javornikov vrh sem se spravil kar po južnem grebenu. Z obrobja hribovskega pašnika sem stopil v prvo vrsto strnjene bukovja. Na odprtem, tik pod vrhom, so mi dušo preplavile plavine. Širne in globoke so me vzele vase. Kdove kje so se vtopile v umazan oranž, pod katerim so se v lilasto sivino potunkali gozdnati grebeni. Povodenj mehkega mrča je skrila vrhove in doline. Pomagati si bom moral s sanjami, sem bil trden, ko sem lezel na razgledni stolp vrh hriba. Čakal je tam. Bukove krošnje v sosesi so se že bile ogolile, težek, nezrel žir je upogibal seje.

Tako! Zdaj boš moja - javorniška noč! Tu te počakam, tu te zalovim in izpijem! Prvi podiček bo spalnica, tu si razgrnem vrečo. Drugi podiček nad krošnjami bo bivalna soba; tam, se smejem, bom bral, škilil na teleškil in se pomenkoval s svojimi. Tako bo. In večerjal bom. Privoščil si bom le stežka obvarovani pir pa polfikal bom romantiko sončnega zahoda in vzhoda.

Tako, pribijem. Brezvetrja ni čutiti. Moje leseno gnezdo je zalebdelo v prostoru plavega.

27. avgust! Moj sine ima danes devetnajst let. Nisem prepričan, da bi me povsem resno jemal, če bi mu namignil na leto 1973. Zdaj je že sam svoj, nekaj korakov mu še manjka do staršev. Se bo že zgodilo. Bova potrpela.

Tistega dne, ko smo ženo odrajtali v porodnišnico, sem bil opletav. Ves dan skoraj nisem vedel, čigav sem. Vsi režanci so me bili polni, zdaj sem objemal tega, zdaj onega. Kako je že bilo? Da, s kavča mi je dala vedeti: Zdi se, da zdaj pa bo! Alabot! In sem jo vzdignil. Poskušala sva si narediti prijazno vožnjo v Ljubljano. Koliko dobre volje je imela v sebi ta moja ženska! Noč je počrnela pozneje...

Na zgornjem podičku srebam zlato pivce, plohi so gorki od dolgega dne. Neznansko dobro mi je. Na blagem vetrčku ni muh. Sonce ima še dva metra do bukocv. Sedem proč je, skoraj firklc na osem. Pirnatova kočja je svetla in tiha. Prazna. Čez Javornik je zadihala jesen. Blag topel vetrč se je prismukal z laške strani. Nekaj moram potegniti nase.

Ti pob moj! Saj nisem vedel tistega hudega dne, da te čakam. Trpel sem s tvojo mamo, fant, veš, skoraj nič nisem mislil nate. Nič! Veš, vsa hiša je dišala le po tvoji mami!

TEMINA MED DVEMA ZARJAMA

Vem, tisti temni, visoko povzdignjeni mrč se bo spustil. Prej ali slej bo odnehal. Triglav že gleda ven. Mora biti prvi. Kakšni gozdovi: okrog mene samo bukovje, iznad Lomov in tja proti Hrušici je več smrekovine. Krn se lušči. A ga viš! In Batognica, Rdeči rob, dragi Peski!

Nič mi ne manjka. Grincam habanco in paradiznik z domačega vrta. Kapljico zlagoma srkam. Ženo imam na seminarju nekje na Kranjskem, sine ima devetnajst let. Na javorniškem razglednem stolpu (1240 m) čakam noč. Bogatin sem. Ta trenutek, se režim, je prav trapasto imeti tako tlačanski priimek kot je moj!

Noč pride sama od sebe. Plohi so kar topli. Kako prijajo mojemu križu! Špičeje in Rjavina sta stopila iz zadržanosti. Golaki so blago izostrili grebene. Goveji zvonci v Lomeh mi intonirajo dihanje in bivanje. Motorka ima komaj kaj drugačen glas. Rumeno, zlato, kje si? Le podahni, le podahni, potrpežljivost je mati modrosti! (Tisočkrat sem jo slišal.)

Glej, zdaj sta zunaj še Kočna in Grintovec. Za celo družbo jih je že. Počikal sem habanco. Počedil sem za sabo in posteljo sem tudi pogrnil, preden se stemni. Sonce kar pojema. Bo še vetrič utihnil? Stari se je že docela izprsil. Velika bela ptica leti čez Vodice. Zakaj je bela? Je galeb zašel s poti? Hribi so gladki, kot bi ušli z mojih platen. Kaj tudi brnijo? Čičik, čičik! se v bukovju pod mano oglašajo ptička. Z ajdovske strani toplo vleče, zvonci v Lomeh so utihnil, živali so torej poskrili.

Ne, sine, na tvojo mamo sem mislil tedaj, res, ne zameri, ničesar drugega ni bilo v meni. Otroci se rodite po svojem rojstvu.

Enajst do osmih. Sonce je šlo. Zdaj se bo celo dan nad črnimi gozdovi sprevergel v noč, to bo

pač počitek. Naj si še oči oddahnejo. Po dolinah še ni luči. Nekaj glasov se potepa z vršnim vetrom. Od kod so se vzele te rdeče? Mrč je sedel v doline in jim naredil prostor. Vzhodna stran se je unesla, obrisi domačih gora so se izostrili, a na zahodu je vse rdeče. Golaki so se zatolkli v škrlat. Strašno je. Krajina je otrpnila, v dolinah je zgolj tema. Grebeni se rišejo bolj in bolj, zdaj, na noč, so le prišli do besede. Zmeren veter jim dela potuho.

Poglej, sine! Kakšna široka, široka svoboda! Biti sam z nebom in gozdovi je prešernost brez meja. Dobra družba prijaja. Smeješ se resnim stvarjem, hvališ neumnost, mežikaš kakor te je volja, sam vlečeš plotove med dobrim in manj dobrim, skačeš z ojnico, bzikaš čez galendre, pošiljaš sebe v maloro, blebečeš, piješ dan, lokaš noč...

ČEZ NEBO PIKAJO ZVEZDE

Firkle na devet je. Gozdovi so ušli, le sredi živahne misli so pustili žgečkljivo sled. A nebo je zgovorno, z neznanskim zamahom so se slikarsko zblizale barve in luči. Obsut z nočnim mirom glasno zapojem. Katero? Mar ono zanosno - Imam tri ljubice?

Pet do pol devetih. Še zadnji dias. Stolp pod mano se rahlo tresne. Na spodnji ploščadi me čaka vreča. Ob trije na devet ne vidim ničesar več. Vse zgodbe so povedane in poslušane. Spustim se po lojtri. Deset do devetih. Ležim vznak, pojem pesmi iz starega kaplaškega repertoarja, a čez nebo pikajo zvezde: rdeče, rumene, turkizne, bele. Kakor gledam - tako jih vidim. Na lice mi prinese osušen bukov list. Kako glasen! Zaspim sladko in praznično. Devetnajst mladih pombadi me poboža po ličku, na očke mi pritisne ljubčka. Zvezde me zagrnejo. Njihov plašč je brez teže.

HOJA IN PLEZANJE NA LEPO, NEVARNO MEJNO GORO

SONČNI ZAHOD NA MATTERHORNU

FRANCI HORVAT

Ponedeljek, 10. avgusta, je naš dan, ko naj bi odšli proti Matterhornu, pred tem pa v Dolomite: **Božo** in **Blaž Razlag** ter moja malenkost. Prednost te naveze je, da se dokaj dobro poznamo, slabost pa, da smo trije.

Nekaj čez sedmo je Božo tu in že drvimo proti Gradcu, nato v Celovec, Beljak in Špital do Silliana na avstrijsko-italijanski meji, v Cortino d'Ampezzo pa prispemo popoldne čez prelaz Misurino. Ker si je Božo že prej ogledal, kje bomo prenočevali na Misurini, smo se vrnili na to sedlo. Zame je našel napušč, ki mi je nudil

zavetje pred dežjem, Božo in Blaž pa sta prenočila v avtomobilu.

Že okoli šeste se odpeljemo proti koči Auronzo. Še sanja se nam ne, kako se bo ta dan oziroma plezanje zavleklo. V Veliki Cini imamo namen preplezati Dibonov raz. **Tine Mihelič** opisuje elegantnost in izpostavljenost raza. Le dolžina me je malce plašila: smer je dolga 500 metrov, kar ni malo za trojno navezo. Že iz vodnika mi je znano, da bo prvih 120 metrov najtežjih. Zato plezam počasi in preudarno. Prvi raztežaj je kratek in teče po počni na poličko. Nato se stena postavi še bolj pokonci, ponekod smer pelje povsem po razu. Raztežaj sledi raztežaju, ska-

la je solidna, tu in tam pa se najde še kakšen klin. Vsa stojišča so opremljena. Ker smo trije, vsa stvar poteka dokaj počasi. Celotno smer plezam kot prvi, drugi je Blaž in na koncu Božo. Nekatera stojišča so kar pretesna za dva, kaj šele za tri.

DOLOMITI ZA UVAJANJE

Ure so minevale kot le kaj, smeri pa ni bilo konec. Zadnji sprehodi na greben so bili posebno doživetje. Desno se je bahala popolnoma navpična severna stena, pod mano pa je bilo melišče slabih 500 metrov nižje. Izpostavljenost je izredna. Nekako proti večeru, ko Mala Cina res postane majhna, priplezam na tako željen predvrh. Bližnji vrhovi izmenično pokukajo iz megle, ki se že nekaj časa podi sem ter tja.

Najprej iščem prehod na grušč pod sabo in končno najdem klin za vrvni spust. Odpeljemo se v gruščnat kotel, nato pa hitro na vrh. Dan ugaša, mi pa smo na vrhu, s katerega je kar težko sestopiti. Prvi metri sestopa so nezahtevni, pri krožni polici pa se je bilo že potrebno spuščati po vrvi. Zaradi občasne megle je kar težko določiti pravo smer sestopa. Nekajkrat se za kratek čas ustavimo, da najdemo pravi prehod. Luna se občasno odkrije, nato pa zopet zakrije kot sramežljiva dama. Ko že mislimo, da smo rešeni, izgubimo sled. Spuščanje po grapi ni obrodilo sadov, tudi prečenje levo in desno ne. Po nekajurnem iskanju prehoda se dogovorimo, da preostanek noči predremljemo na udobni polici. Z Blažem se položiva v bližnji koritasti polici, Božo pa je pod nama. Toda ko se telo ohladi, se prične šklepetanje z zobmi.

Končno se je rodil dan in obrisi stolpov in grebenov postajajo jasnejši. Grapa, ki je pod nami, se izkaže za neprehodno: še enkrat bo

potrebno prečiti na desno in poiskati možice, ki peljejo h grapi, po kateri se ponoči nismo upali spuščati. Nekaj časa gre prav lepo, ko pa pridemo do klinov za spust, je plezanja konec. Potrebno je še nekaj spustov do grape, po kateri sestopimo do poti, ki pelje do parkirišča pri koči Auronzo. Tam spakiramo opremo in se odpeljemo v toplejše kraje. Nekje med Misurino in Cortino se ustavimo, napolnimo pajčevinaste želodce in se zlekemo na toplo sonce.

HLADILNIKI IN TELEVIZORJI Z GORE

Pot nas zatem iz Cortine vodi pod Tofano, nato pa zavijemo proti dolini Gardena. Vreme je dokaj spremenljivo, zato je z razgledom bolj slabo. Mogočni Sasalungo s svojo 1000-metrsko steno se občasno prikaže iz megle, Selini stolpi pa so kot ogromen grad iz pravljice. Ker nam je dolomitskih cest dovolj, se spustimo na avtocesto proti Bolzanu in Bergamu. Dogovorili smo se, da bomo prespali ob jezeru Garda, zato z avtoceste Verona-Milano zavijemo k jezeru, odkrijemo odlično parkirišče zraven obale, tam prespimo in se naslednje jutro po avtocesti odpravimo proti Milanu. Po nekajurni vožnji se avtocesta cepi na torinsko in montblanško. Pri St. Vincentu zapustimo avtocesto in zavijemo v dolino, ki nas bo pripeljala pod tako željeno goro. Po nekaj kilometrih se prvič prikaže Matterhorn. Ko ga takole od daleč opazujem, mi srce prične hitreje biti: želja in strah sta pomešana. V ušesih mi pozvanjajo besede **Danija Bedrača**, da so tam nemogoče razmere, saj tod letijo skale, velike kot hladilniki in televizirji.

Iz Cervinie je Matterhorn še bolj grozeč. Vrh je »pocukran« z novim snegom, kar je slabo znamenje. Prvi obisk na vodniškem uradu nam je vlil upanje, da pridemo vsaj na vrh. Ženska, ki je tam zaposlena, nam natrosi precej informacij o poti in o vremenu, ko pa vidi, da smo trije, zmaže z glavo. Vidim, da hoče reči »Počasni boste«; naš benjamin Blaž šteje namreč šele petnajst let, toda za sabo ima že vrsto vzponov od Grossglocknerja do Grand Paradisa, Mont Blanca in Breithorna, v skali pa je plezal dobro petico.

AKLIMATIZACIJA NA BREITHORNU

Ker bo vreme še držalo, gremo za aklimatizacijo na Breithorn. Ta lahek štiritisočak bo ravno pravnji, da se prilagodimo na višino. Dokupimo še nekaj hrane, si pripravimo nahrbtnike in se zapeljemo do gondole. Na Plan Maison (2555 m) je potrebno presesti in nato še na Laghi Cime Bianche (2812 m). Zaradi višine je na Plateau Rosa (3480 m) dokaj sveže, veter pa še dodatno ohlaja ozračje. Ura je pet popoldne, smučarji so že odšli v dolino. Tepalniki gladijo smučišča na ledeniku, kajti tu je smuka vse leto. Določeni predeli so pozimi celo

Rebecca na vrhu Everesta

31-letna novinarka iz Londona *Rebecca Stephens* je 17. maja letos, skoraj natačno 40 let po legendarnem podvigu *Edmunda Hillarja* in *Tensinga Norgaya*, kot prva Britanka stopila na najvišji vrh na svetu. Iz baznega taborišča je odšla proti vrhu po tednu dni čakanja zaradi slabega vremena s tremi šerpami in britanskim alpinistom *Johnom Barryjem*. Zadnji del poti sta alpinistko, za katero praviljo, da ji pomanjkanje izkušnje nadomeščata odločnost in pogum, spremljala le dva šerpe. Ob prihodu na vrh Everesta je bilo vreme jasno in mirno. Uspešna alpinistka je članica ekspedicije DHL Everest 40, ki namerava v Himalajski sklad *Edmunda Hillarja* zbrati milijon funtov.

Javno stranišče pod Everestom

Britanski dnevnik *Daily Telegraph* je poročal, da so pri trenutno 50 alpinističnih odpravah, ki so namenjene na vrh Mount Everesta, in tisočih ljudeh, ki pridejo vsako leto do baznega tabora pod to goro na višini 5338 metrov, vedno večji problemi z odpadki. Razpadanje organskih snovi je namreč zaradi nizkih temperatur in pomanjkanja kisika počasno in tako zdaj preiščujejo, kako naj bi uničili te odpadke. Zdaj je namreč na pobočjih Everesta kakšnih 50 ton odpadkov.

Matterhorn - nevarna gora tolikih želja

zaprti, da bi bila tod poleti ugodna smuka. Gremo v kočo, ki bolj diši po hotelu kot po planinski koči. Videz je boren, cene pa so astronomske: spanje za dva z zajtrkom stane 60.000 lir, brez zajtrka 50.000 lir. Sam si nisem delal prevelikih skrbi glede spanja, saj sem imel v nahrbtniku spalko.

Malo po peti uri se zbudim, zbudim še prijatelja, ki sta spala v sobi, in po krajšem zajtrku zapustimo kočo. Pričenja se daniti. Navez, ki so namenjene na Breithorn, je precej. Nekatere preHITEVAJO, druge zaostajajo. Gaz, ki vodi na vrh, je dobro shojena. Na levi je Mali Matterhorn (3883 m) že na švicarski strani, na desni pa se vlečejo Breithorni (Zahodni, Centralni, Vzhodni). Po slabih treh urah smo na najvišjem Breithornu (4164 m). Na vrhu je bilo že nekaj navez, še posebno je bila zanimiva francoska družina, ki je zapela svojo himno. Po fotografiranju se odpravimo še na Centralni vrh (4159 m): potrebno se je bilo samo spustiti na sedlo med obema vrhovoma in nato iti po grebenu proti vrhu. Opasti, ki so krasile greben, so bile precejšnje, zato previdnost ni bila odveč. V slabi uri smo bili na tem vrhu in ker nam ni bilo niti to zadosti, smo se še ogledovali po bližnjih vrhovih in se odločili, da poskusimo še na stranski vrh Centralnega Breithorna. Na sedlu med obema vrhovoma pustimo dereze, cepine in nahrbtnike in po deloma kopnem grebenu plezamo proti špic, kjer si uredim varovanje, kajti ta skalna špica je res izredno izpostavljena. Od tu naprej se je potrebno spustiti na sedelce, po nekaj korakih pa si na vrhu. Ta predel okoli špice Božo poimenuje Hudičevo nihalo, višina pa je še vedno prek štiri tisoč metrov. Po nekaj mučnih trenutkih mi uspe preplezati to »nihalo«, pa tudi moja prijatelja se malce namučita čez to mesto. Do vrha je le še nekaj korakov.

ZERMATTSKI LEV

V dolini se zapeljemo na parkirni prostor za avtomobilske prikolice, kjer si postavimo šotor. Ko je šotor postavljen, pripravljena hrana pa v naših želodcih, se ulije dež.

Naslednji dan je bil dan počitka in temu primerno je bilo tudi jutranje poležavanje, popoldne pa smo pripravljali opremo za »goro vseh gorá«. Švicarji ji pravijo Zermattski lev, lahko pa bi bila tudi kakšna skrivnostna Sfinga ali kaj drugega. Priprava je bila temeljita. Za določene stvari, ki sem jih pustil v avtomobilu, mi je bilo kasneje žal, toda vseeno je bil nahrbtnik zajeten (25 kg). Noč je bila burna, polna čudnih sanj, ki so me vznemirjale in strašile.

Ker smo se odločili, da se peljemo z gondolo do Plan Maisona, prva pa pelje ob osmih, smo vstali malo čez šesto. Po obilnem zajtrku se napotimo proti spodnji gondolski postaji, od zgornje postaje pa gremo proti koči Abruzzi (2802 m), ki je dobro uro oddaljena. Pot je dobro shojena in markirana z rumenimi črtami oziroma trikotniki. Na poti prehitimo vodnika, ki pelje starejši par do koč. Njim se ne mudi, ogledajo si lahko vsak kamen, mi pa smo namejeni do koč Carrel (3835 m). Južna stena Matterhorna dobiva vse večje razsežnosti, moja psihična stabilnost pa je vse manjša. Čeprav je lepo vreme, se bojim kamnitih plazov (hladilniki, televizorji). Malo pred kočo je jezerce, v katerem plavajo postrvi, voda pa je tako čista, da bi jo lahko pil. Koča je v izredno slabem stanju, notranjost je zelo zanemarjena, duh po gnilobi in trohnobi me prežene iz nje. Pot naprej je še nekaj časa dobro shojena, predvsem do Carrelovega križa. Na tem predelu je precej pogosto videti spominske plošče, ki pričajo o davku, ki ga je gora vzela. Ugotavlja-

mo, kakšne tragedije so se morale dogajati na tej tako zaželjeni gori. Kar ne morem si predstavljati prvih osvajalcev, ki so s takratno opremo prišli na vrh.

NOČ V PLANINSKI KOČI

Že smo pri prvem snežišču, ki je dokaj položno. Nato pot zavije v krajšo grapo, kjer je potrebno že malce več plezanja. Drugo snežišče obidem po desni. Dva Francoza, ki sta nas prej prehitela, sta sedaj sedla k malici. Malo pred Testa Leone pot zavije desno. Prečka je zaradi krušljivosti dokaj nevarna. Na snežni vesini je potrebno še posebej paziti. Zaradi hudega prepiha na sedlu urno pohitim naprej. Tu se težave stopnjujejo, potrebna je že uporaba vrvi. Napredovanje se upočasni, predvsem pri vrveh, ki na nekaj mestih olajšajo vzpon.

Okoli štirih popoldne smo pri koči, ki je dobesedno pripeta na greben. Nad to kočo je še ena, ki pa je manjša in nosi starejši datum. V koči je že zbrana čedna družina z vseh vetrov. Nekako najbolj simpatična se mi zdita Američana Mark in Suzane, ki sta zdravnika iz Philadelphije. Povesta, da sta prav tako namenjena prečiti Matterhorn - po italijanskem grebenu gor in po Hornliju dol. V Evropi sta že nekaj časa. Obiskala sta že nekaj vrhov, nekaj pa jih še bosta, če bo vreme ugodno. V Yosemiteih sta plezala v El Capitanu in Half Domu, pridno pa obiskujeta tudi druga znana plezališča.

V koči je prostora za kakšnih 30 do 40 ljudi na skupnih ležiščih, če je potrebno pa še za kakšnega več. Ko se stemni, smo vsi na svojih mestih, kajti zjutraj se tu zgodaj vstaja: okoli druge ure so prvi že pokonci, malo pred četrto pa je prava zmešnjava ljudi in opreme. Ko gre glavna vihra mimo, se spravimo še mi pokonci. Zvezde ugašajo, dan se rojeva. Že sedaj vem, da bo zelo dolg in naporen.

Prvi previs nad kočo dokaj hitro premagamo - kljub močnemu sopenju. Smer pelje na desno stran grebena, po dveh raztežajih pa se mu zopet približamo. Stojišča so opremljena, tu pa tam je še kakšen vmesni klin, na zelo izpostavljenih mestih pa visi kakšna veriga. Opazim, da so napravljena sidrišča za spuščanje, kajti če tu prične treskati, je lahko pravi pekel. Grebeni so zelo primerni za strele, še posebno na takšnem osamelcu, kot je Matterhorn. Toda danes je čudovito vreme, le veter močno piha.

DVA KIPA NA GORI

Malopod tako imenovano »Kravato« pridemo na greben, ki je precej izpostavljen, kakšnih sto metrov pod Pic Tyndallom pa se prvič resneje srečamo s snegom. Preobujemo se v plastične čevlje in natakemo dereze. Sneg je pomrznjen, tako da kar hitro napredujem. Srečam že prve, ki se vračajo z vrha. Z Božom soglašava, da vrh ne more biti daleč. Toda kako sva se

zmotila! Greben, ki povezuje Pic Tyndall in vršno glavo, je na nekaj mestih ozek in izpostavljen. Dan se je že pošteno prevesil v popoldan, mi pa še vedno nismo na vrhu. Iz opisa mi je znano, da nas čaka še kakšno težko mesto. Priplezamo do dveh snemalcev, ki čakata, da ju bo pobral helikopter; kasneje sem zvedel, da so snemali podvig Hansa Kammerlanderja, ki je v 24 urah v gori splezal štiri smeri.

Že se večeri, ko začutim, da vrh ni daleč. Še nerodno mesto, nato za vogal, kjer strupeno piha - in vrh je pred mano. Kar verjeti ne morem, da je konec vzpenjanja. Za mano sta že Božo in Blaž, ki sta prav tako vesela, da smo na vrhu. Ko pogledam njune izsušene ustnice, se šele zavedam, da sam nisem nič boljši. Po vzponu je seveda potrebno še sestopiti, toda noč že trka na vrata. Napravimo nekaj posnetkov s sončnim zahodom pri krči, ki je med obema vrhovoma, italijanskim in švicarskim. Snežna gaz med vrhovoma je zelo ozka, tako da vsak nepravilen korak lahko pomeni padeč čez severno ali južno steno. Sonce je zašlo, postaja vse temnejše, veter pa neusmiljeno brije. Ko nadaljujem do švicarskega vrha, opazim v snegu kipec prevrnjene Marije, podobne tisti iz Velike Cine, nekoliko dalje pa v globokem snegu še spomenik svetega Bernarda; žica, ki gleda iz glave, ni svetniški sij, temveč služi kot strelodod.

Zabijem cepin globoko v sneg in varujem prijateja. Ker so uhojene stopinje, se kar hitro spuščamo, čeprav je nekaj prehodov čez skale kar nerodnih. Veter postane izredno močan in dodatno ohlaja mrzlo ozračje. Vrv, ki pelje pod vznožje vršne glave, priča o tem, da smo nad težjim mestom. Ker je noč in smo že dokaj utrujeni, se pripravimo na spuščanje z dvojno vrvo. Tudi luna nam pride na pomoč, da je vsa stvar lažja. Enkrat se kar nevarno zaplezamo preveč v vzhodno steno, ki je izredno krušljiva in je pobrala že precej ljudi. Prečimo na greben in sestopamo po njem, za varovanje pa izkoristimo velike železne kline, ki so zabiti na grebenu.

GORA NAS JE IZPUSTILA

Pod sabo že zagledam prve lučke, ki prihajajo od zavetišča Solvay. Ti so morali na pot že okoli polnoči. Počasi se zdani in vse več je navez, ki hitijo proti vrhu, tudi poklicni vodniki s klienti so med njimi. Okoli desete ure smo končno le pri bivaku Solvay (4003 m). Dokaj utrujenim in neprespanim se nam zdi ta kočka kot iz sanj.

Zamenjam film in naredim nekaj posnetkov, toda prave volje ni. Žeja oziroma dehidracija je izredna. Govoriti skoraj ne morem normalno. Stavki so odsekani in nepovezani; če te kdo pozdravi, mu samo prikriša ali pa iz grla pride nekaj nerazumljivega. V ustih imam poleno namesto jezika, požiralnik pa je robot kot sirko-va krtača.

Po dobrih dvajsetih minutah pričujemo sestopati. Koča, ki je pod nami, je še daleč. Zopet traja nekaj časa, da vsa stvar steče, kot je treba - žejna pa je vse hujša. Na nekaj mestih je skala krušljiva in previdnost ni odveč. Za vsakim stolpom se pojavi nov, ki ga je treba obplezati, nekje se je treba tudi spustiti ob vrvi. Strmina pa ni takšna kot na italijanskem grebenu. Možici, ki bi pričali o pravi poti, so dokaj redki. Nekajkrat malce zaidemo in ubiramo svoje »bližnjice«. Zaradi izredno čistega zraka je vidljivost enkratna in približa objekte, takšna optična prevara pa je tudi z našo Hornlijevo kočjo, ki se nam v resnici kar noče približati.

Okoli pete popoldne nas gora le izpusti. Pred kočjo je precej ljudi, ki počivajo, jedo in pijejo. Prvo, kar storimo, je to, da zavijemo do točilnice v koči. Kupim liter in pol negazirane hladne mineralne vode - toda prvi požirek je kot nož, ki ti reže po grlu, kajti zaradi dehidracije se je grlo popolnoma osušilo. Naslednji požirki so previdnejši, tudi pogostejši. Končno se grlo le toliko navlaži, da lahko normalno pijem. Mislim, da ne traja več kot deset minut, da pospravimo liter in pol.

Zaradi zasedenosti v tej koči se preselimo v sosednjo - toda o kakšni utrujenosti ali zaspčnosti naenkrat ni govora, čeprav smo bili na poti polnih 34 ur. Šele ob desetih zvečer se spravim na skupna ležišča za 16 frankov, a spanec kar ne pride in ne pride. Zaradi preutrujenosti Blaža tači mora: kliče me, naj bi nadaljevali po grebenu in nekajkrat celo vstane.

DIHANJE NA ŠKRGE

Iz polsna me zbudi pogovor na sosednjem pogradu. Pričenjajo se prižigati čelne svetilke. Ura je dve, kandidati za Matterhorn s svojimi vodniki že vstajajo. Ko je prvi naval mimo, sledi naslednji. Vse to se dogaja, dokler ne ostanemo sami: kako prijetno se je obrniti in še malce zadremati! Toda okoli sedme se tudi mi spravimo pokonci. Pojemo preostalo hrano, ki jo je ostalo le še za vzorec, in se odpravimo v Cervinio. Na razbolele rame si optamo nahrbtnike, ki so še težji kot včeraj, le žejna je danes precej manjša, in se spustimo na ledenik, ki ga izmenoma pokriva kamenje. Zaradi izredno trdega ledu si moramo na izpostavljenem mestu navezati dereze, nevarno mesto pa prečkamo posamezno. Srce čutim v grlu, diham le na škrge, da ne bi sprožil ogromnih ledenih skladov. Ledeni kosi v resnici dosežejo velikost televizorja in ti dajo misliti. Ko sem čez nevarno mesto, s strahom gledam, kje sta ostala prijatelja. Končno tudi onadva srečno prečita do mene. Na varnem mestu se navežemo in nadaljujemo po ledeniku proti sedlu, ki je na grebenu Furgg. Malo pod grebenom zaslišim grmenje pri jasnem nebu. Pogledam v vzhodno steno Matter-

horna in vse mi je jasno: opazim tisočmetrski kamnit plaz, ki se vleče od rame do serakov. Ti so nam grozili še pred petnajstimi minutami.

Na sedlu si malce spočijemo in krenemo proti Cerviniji, nekaj časa po moreni, nekaj časa po snegu. Sestopanje je pravi užitek, vode je prav tako v izobilju. Malce pred Cervinio napravimo še posnetek za stara leta, če mi bodo prišla naproti.

Gledam »nedeljske« turiste, ki se sončijo in namakajo noge v ledeniškem potoku, mi pa zavijemo v mesto in naprej proti taboru. Končno nahrbtnik pade pred šotor, naslednji dan pa okoli osme podremo šotor in se odpeljemo proti domu.

Doma smo nekaj čez deveto. Tam nas čaka hladna pijača, mene pa kasneje velika posoda paradiznikove solate. Na tehtnici ugotovim, da kilažni primanjkljaj znaša osem kilogramov.

odmevi

Kritike kranjskega foruma - drugič

Planinski vestnik je letošnji dvojni številki priobčil uredniško poročilo z naslovom »Kritike kranjskega foruma«. V javnosti se je ta tema pojavila že mesec dni poprej v Slovenskih novicah s poročilom novinarja **M. Kunšiča**, objavljenim na dan seje Upravnega odbora PZS. Odgovore in ugovore na trditve nekaterih udeležencev sestanka v Kranju sta podala predsednik MDO PD Zasavja **Lojze Anzelc** in predsednik PZS **Andrej Brvar**. Ker se iste trditve pojavljajo v javnosti mesec dni kasneje brez upoštevanja že danih pojasnil, si tega ne morem razlagati drugače, kot da nekaterim ne gre za iskanje resnice, pač pa da za vsako ceno uveljavljajo »resnico«, ki jo razgalja že naslov članka v Slovenskih novicah: »Gorenjci za pogrebce«. Ta drzna misel me preganja toliko bolj, ker je bilo potrebno čakati na objavo odgovora v Slovenskih novicah kar deset dni, da so našli »prostor za odgovor« (besede enega od urednikov).

Zato se bodo nekatere stvari v pričujočem članku ponavljale, za kar se bralcem že vnaprej opravičujem.

Udeležba na sestanku zvenečega naslova, ki ga je sklical predsednik PD Kranj, je bila očitno skromnejša, kot so pričakovali sklicatelji. Čeprav tovrstnih pogovorov o planinstvu še kako potrebujemo, pa sta skromni udeležbi botrovali dve nerodnosti organizatorjev. Prva je bila skrita v samem vabilu brez vnaprej pripravljenih tez razgovora. Zato je razumljivo sestanek izpadel kot planinski Hyde Park, kjer so prisotni v glavnem govorili o PZS in čez PZS, manj pa o planinstvu. Drugo nerodnost je pov-

zročila ura sestanka, ki je močno skrčila udeležbo. Sklican sestanek sredi dopoldneva med delavnikom je pač povzročil, da je prišel tisti, ki ob tem času lahko pride. Upati je le, da to ne bo postala prevladujoča struktura vodilnih predstavnikov planinskih društev, ker bi s tem največ izgubilo planinstvo.

Praviloma meddruštveni odbori planinskih društev delujejo tako, kot pričakujejo zaključki kranjskega foruma. Z izjemo gorenjskega. Ironija je, da so gorenjski MDO blokirali prav tisti predstavniki planinskih društev, ki se danes zavzemajo za načela dela, ki veljajo povsod drugod. Zato kaže stališča kranjskega foruma v tem delu sprejeti in jih podpreti kot svojevrstno kesanje oz. spoznanje o nesmiselnosti lastnega početja, nikakor pa ne kot oceno ostalih meddruštvenih odborov planinskih društev.

O lastnini nad tistimi planinskimi postojankami, ki so zemljiškoknjižno v lasti Planinske zveze Slovenije, je Upravni odbor PZS sprejel nekaj izhodišč, ki naj bi pripeljala do zaključkov na Skupščini PZS marca prihodnje leto. Nedvomno pa je, da se je ob jubilejni 100. obletnici slovenske planinske organizacije začel boj za zapuščino Slovenskega planinskega društva, če odmislim nekaj očitnih krivic, ki so se dejansko zgodile pri vpisih v zemljiško knjigo po 1945. letu. Če je namreč sedaj PZS lastnik nekaterih planinskih postojank (pretežno visokogorskih), gre razumeti tako, da je v PZS združenih 180 planinskih društev. Le-ta skozi PZS uveljavljajo svoje interese in voljo tudi v politiki do visokogorskih planinskih postojank. Če bodo upravljalске pravice zadoščale za prekvalfikacijo v lastninske, pomeni, da bodo največ izgubila tista PD in planinci, ki uporabljajo te objekte. In seveda Planinska zveza Slovenije kot krovna organizacija vseh organiziranih slovenskih planincev.

Abotno je ne vem kolikokrat pojasnjevati poslovno potezo, ko je PZS prenesla svoja zavarovanja iz ene zavarovalne družbe na drugo. V novi zavarovalnici je PZS pač našla partnerja, ki spoštuje njene interese. Nekateri to potezo težko prenesejo, ker se je kar naenkrat pokazalo, da so iz dejstva, da je PZS zavarovala vse slovenske planince, črpali materialne ugodnosti zgolj nekateri. Zato je pri omenjeni poslovni potezi PZS pridobila, izgubilo pa eno planinsko društvo (oz. postaja GRS). Upam, da bo ob tolikšnih javnih pojasnilih in poslanih dokumentih v Kranj, ki so upravičevali to potezo, sedaj primer zaključčen.

Planinska zveza Slovenije sprejema finančni načrt in zaključni račun po proceduri, predvideni v Statutu PZS. To je zaenkrat povsem legalen način in upam si trditi, da tudi legitimen obremen. Če bi nekdo želel deliti tuj denar mimo

te procedure, potem me tako zavzemanje spominja na čase, ko je vsak lahko odločal o vsem, odgovornosti za sprejete odločitve pa ni bilo nobene.

Kaj konkretnega so razpravljalci mislili z »brezbriznostjo vodilnih in pasivnostjo do velikih dogodkov v planinstvu«, bodo morali povedati predvsem sami. Lahko le ugibam, da kritika leti na neudeležbo predstavnikov PZS na nekaj dogodkih lani in letos. Tu si bodo nekateri organizatorji med planinskimi delavci morali naliti čistega vina predvsem v svoj kozarec. Osnovna gesta do nekoga, ki ga pričakuješ, je, da mu pošlješ vabilo. Na PZS pa teh vabil ni bilo. Zavaljo tega smo upravičeno sklepali, da nismo zaželeni. Ker tovrstne zbadljivke vedno prihajajo iz istega pokrajinskega konca, si to pač razlagam kot dejstvo, da takšno šikaniranje nekdo potrebuje za vzdrževanje svojega duševnega miru. Če ga s takim ravnanjem tudi resnično dobi, sem pripravljen tako muhavost prenašati, ker so na drugih področjih dobri in uspešni planinski delavci in imajo kaj pokazati.

Res pa je tudi, da se vseh prireditelj kakšen teden niti teoretično ne moremo udeležiti. Na srečo jih je več kot razpoložljivih ljudi na PZS. In dokler bo tako, se ni bati za usodo slovenskega planinstva.

Andrej Brvar

Vodnik na recikliranem papirju

V zadnjem, petem natisu planinskega vodnika Julijske Alpe ste zapisali, kot je poudaril tudi poročevalec za Delo **Franci Savenc** v predstavitvi vodnika, da smo se v Sloveniji odpravili »ekološkemu« papirju, ki je sicer res razgradljiv, toda (ob raje še večjem onesnaženju okolja med proizvodnjo) slabo prenaša stik z vlagom. Dovolimo si pojasniti nekaj dodatnih dejstev o recikliranih papirjih.

Eden od proizvajalcev recikliranih papirjev v Sloveniji je tudi naše podjetje. V Videm papirju Krško, d.o.o. imamo v svojem proizvodnem programu tudi proizvodnjo t. i. »ekološkega« papirja - septembra lani nam je nemški inštitut RAL iz Bonna podelil znak »Modri angel«. Inštitut ta znak podeljuje proizvodom, ki so

Prečenje Celinskega ledu

V začetku marca letos je odšla na prečenje Patagonskega ledu skupina treh španskih in enega argentinskega alpinista. Na pot so odšli pri fjordu Calen, potovali so na smučeh in saneh, vendar je bilo od 54 dni potovanja primernih za hojo le 22, ostalih 32 pa so morali zaradi hudih viharjev prebiti v šotorih. Jezik ledenika Tyndall na atlantski strani so dosegli 24. aprila. Del pohoda prek nenaseljenih snežnih planjav in prek ledene puščave je posnela argentinska televizija za oddajo »Na robu nemogočega«.

J. N.

izdelani iz 100-odstotno recikliranih surovin. V našem primeru je pigmentirani reciklirani papir iz programa »frendi« izdelan iz 100-odstotno odpadnega papirja. Pri tem je potrebno upoštevati tudi to, da mora biti več kot 50 odstotkov odpadnega papirja najnižjih kvalitetenih vrst (potiskani časopisi, revije, knjige). S temi recikliranimi pigmentiranimi papirji blagovne znamke »frendi« in z omenjenim priznanjem smo v Vidmu kot eden od prvih proizvajalcev grafičnih papirjev, narejenih iz 100-odstotno odpadnega papirja, stopili na tržišče Zahodne Evrope.

V naši proizvodnji recikliranih pigmentiranih papirjev delujejo kemično mehanske čistilne naprave. Presežek vode iz proizvodnje papirja je ekološko neoporečen in izpolnjuje vse zakonske kriterije, ki jih v podjetju še zaostrojemo. Rezultati analiz so na voljo tako inšpekcijskim službam kot javnosti.

Sicer pa je potrebno tudi tiskarski industriji postaviti zahtevo glede pospeševanja reciklaže starega papirja. Tiskarji lahko spodbujajo uporabo recikliranega papirja, hkrati pa lahko kot predelovalci papirja vplivajo na kasnejšo reciklažo. Uporaba ustreznih tiskarskih postopkov ter barv je pomemben stranski pogoj za uspešno reciklažo starega papirja. Ne nazadnje vpliva to na kvalitativni stroj ter količino, ki ostane od predelave starega papirja.

Upamo, da to pismo ne bo zvenelo kot grajanje vašega ali poročevalčevega dela, temveč le kot dodatno pojasnilo. Pismo smo poslali samo vam, saj menimo, da javna polemika o Delovem članku ni potrebna. Obenem smo vam vedno na voljo za vsa pojasnila, saj oboji skrbimo tudi za čisto okolje in človeku primerno prihodnost.

S spoštovanjem,

Danielj Oštir,
Videm papir Krško, d.o.o.

Napačno vrisana pot čez Komar

Planinska pot iz zatrepa Zadnjice čez Komar do Tržaške koče na Doliču je po kategorizaciji planinskih poti¹ zelo zahtevna pot. Po opisu v Planinskem vodniku² je pot popolnoma opuščena in naj bi bilo zlasti težko najti njen začetek v zatrepu Zadnjice.

Pot je zelo zanimiva in po moji presoji še vedno primerno zavarovana in označena, seveda za dobro izurjene planince. Tudi začetek poti se da najti, ker se še vedno vidijo serpentine steze pred vstopom v steno. Žal pa je bila pot napačno vrisana na starem zemljevidu Julijskih Alp - Triglava³ in je ponovno napačno vrisana kot nemarkirana deloma opuščena steza na novem.⁴ Pot poteka v spodnjem delu v celoti orografsko levo od potoka oziroma slapa in ne desno, kot je vrisano na obeh citiranih (in še

nekaterih drugih) zemljevidih. To pa lahko zavaja tudi izurjene planince, posebno zdaj, ko bodo zaradi opustitve markacij bolj uporabljali zemljevide. Predlagam spremembo v novi izdaji zemljevida.

Matjaz Žaucer

¹ Zahtevne in zelo zahtevne poti, Planinski vestnik 92 (1992) 7-8, 301.

² T. Mihelič et al., Julijske Alpe, 3. popr. izd., Ljubljana: PZS, 1985. (Opis poti z obrobno št., 165 na str. 86).

³ Julijske Alpe - Triglav 1:20 000, Ljubljana: PZS, 1978.

⁴ Triglav 1:25 000, Ljubljana: PZS, 1993.

Ohranimo ključavnice!

Z velikim zanimanjem sem prebrala v peti letošnji številki Planinskega vestnika strokovni prispevek **Nade Praprotnik** »Karavanske ključavnice« in številko shranila. Tudi zaradi prelepe naslovnice.

Ključavnice in pot do njih na Pristavo-Javorniški rovt so del mojih najlepših spominov na otroška in mladostna leta, saj sem bila nekoč doma na Javorniku.

Spominjam se posebnega pričakovanja med ljudmi (ki ga pomlad vedno povzroči), ki se je v našem kraju zrcalilo v spraševanju: »Ali že cvetijo ključavnice?« (s širokim e in brez j!).

Ah, res, ključavnice! Simbol lepote in svetlobe za ljudi iz ozke, zadimljene, vedno senčne doline.

V hipu se je novica o čudežu na Pristavi razširila med ljudmi našega kraja in v nedeljah konec maja se je pričelo romanje (dobesedno tako!); staro in mlado, kdor je le zmožgal kar strmo pot skozi Trebež, se je podal tja gôr.

Pot je temačna, med gostim smrekovim gozdom, vije se ob potoku Javornik, le tu in tam se skozi režo majhnega rovta zablešči Beliška planina ali Stol. Zato je naravnost svečan vstop

Žrtve gora

Po podatkih gorskih reševalnih služb je od začetka letošnje poletne planinske sezone pa do sredine avgusta v Alpah umrlo že sto ljudi, od tega v avstrijskih 44, vsaj 21 v švicarskih, osem v italijanskih in 18 v francoskih. Sezona hoje po gorah bo trajala tudi še oktobra, do takrat pa samo v avstrijskih Alpah pričakujejo v letošnji sezoni rekordnih pet milijonov obiskovalcev. Strokovnjaki so sredi avgusta napovedovali, naj bi od takrat do konca poletne sezone v hribih vsak dan povprečno umrla dva obiskovalca gorâ. V Alpe namreč zahaja čedalje več neizkušanih ljudi, ki za hojo v gore niso dobro pripravljeni in opremljeni. Reševalci pogosto rešujejo cele družine z majhnimi otroki, ki obtičijo bodisi na ledenikih bodisi na zanje neprehodnih gorskih strminah.

v lepoto narcisnih poljan s kar mogočno Zoisovo pristavo, ki jo k sreči kakšen moderen graditeljski poseg ni spremenil.

Skupine ljudi so se razlezele po prostranih poljanah. Otroci smo se najraje zadrževali ob skrivnostnih bajerjih, pod krošnjami razkošnih, starodavnih dreves, obkroženih z rumenino kalužnic in zlatih jabolok. Na robih narcisnih travnikov so družine posedle k skromni malici (stari, dobri pehtranovi štruklji in jabolčni štrudelj!); nastajale pa so tudi fotografije, ki še danes krasijo naše družinske albume. (Ali ne bi bilo zanimivo zbrati ta pričevanja druženja železarskih ljudi z naravo?)

Pod lipo pri Zoisovi pristavi je bil ob nedeljah tudi ples ob domači harmoniki. Otroci smo bili srečni ob malinovcu, ki smo ga dobili le ob posebnih priložnostih, možakarji so pili »špricer«, tako je bila pot navzdol za marsikoga še bolj ovinkasta, pri čemer so jih podpirale vsega vajene žene.

Ne spominjam se, bi bilo trganje ključavnic v času mojega otroštva prepovedano, vendar ljudje niso nosili celih šopov domov. Šopke pa. Marsikateri skromen dom je bil v času njihovega cvetenja okrašen in odišavljen z njimi, pa tudi na »britofu« so se znašle, vtaknjene v navadne »glaze«. V šopku je bila obvezna nežna macesnova vejica.

Kasneje (menda okoli 60. let) je bilo trganje ključavnic prepovedano. Največ pet cvetov je lahko odtrgal obiskovalec, kar je uspešno nadzirala Gorska straža. Potem se je ta »ekološka« zagnanost izgubila. V izobilju sedemdesetih let smo bili priča izkopavanju celih rastlin z gomolji vred. K hišam je bilo moderno presajati naravo samo... Takrat ni bilo ne duha ne sluha o Gorski straži, kot tudi danes ne.

Po tem kratkem spominskem orisu je na vrsti moje letošnje doživetje z obiska ključavnic. Tri »starejše mladenke« smo se zbrale, da popraznujemo šestdesetletnico ene izmed nas. »Pojdimo na Pristavo!« sem svojo željo prenese na prijateljici.

Predlog je bil sprejet in odpeljale smo se. Ker je bilo sredi tedna, nas je sprejela tišina. Znana, nepopisna lepota se je ponujala očem. Ključavnice, ki jih je bilo okoli doma vse polno, so poskrbele za omamne vonjave, ptice v krošnjah preobloženih smrek za pomladni koncert. Praznični okvir za praznični jubilej!

Odpravile smo se na sprehod, od doma proti travniškimi pobočjem, mimo bajerjev in starodavnih prekrasnih dreves. Samodejno smo se ustavile ob njih. Pobožale smo raskava debla, ki jih trije objemi rok ne bi mogli zaobjeti. (V naših letih nehote pomisliš, kako je narava »večnejša« od človeka.) Prijateljicama sem hitela pripovedovati, kako je bilo včasih tu, kako smo romali gôr...

A sledilo je razočaranje. Očem se ni odprlo belo morje ključavnic, ampak le posamezne zaplate, vmes pa zeleni kultivirani travniki. S priokusom žalosti smo nabirale materino dušico in skrbno hodile, da ne bi pohodile kakšne ključavnice.

Ustavile smo se pri prijaznem oskrbniku kočice »Karavanški kurirji« na kavi in prazničnem prigrizku. Ko nas zmotijo zvonci kravje črede, ki se je v vrstnem redu razporejala tudi med ključavnice, tja, kjer smo še pred kratkim hodile malone po prstih.

Kakor je čreda živine na planinah nekako njihov sestavni del, tokrat tu med ključavnicami ni bilo tako. Če še tako razumemo hribovske kmete, ki se morajo prilagoditi tržni usmeritvi gospodarjenja (če hočejo dostojno ali sploh preživeti), bi bilo treba najti način za zaščito tako kmetov kot narcisnih poljan.

Kot **dr. Škerlak** povzdiguje glas za zaščito Bohinja v imenu estetskih in etičnih vrednot, pomembnih za ves naš narod, se oglašam jaz za zaščito ključavnic na Pristavi. Da ne bo prav kmalu tako, da pomladni nemir pod karavanškimi hribi ne bo več razveseljeval ljudi z onim čudovitim vprašanjem »Ali že cvetijo ključavnice?«, ker preprosto ne bodo več cvetele. Posledice tega pa ne bodo preproste.

Majda V. Mencinger

iz planinske literature

Katedrala Lotse - izpolnjena želja

Kako je nastajal film o sanjskem vzponu **Toma Česna** prek južne stene himalajskega velikana Lotse leta 1990? To je vprašanje, ki vznemirja slehernega vsaj bežnega opazovalca, če že ne občudovalca alpinizma, športne dejavnosti, ki nima ne stadiona in ne občinstva. Kako torej nastane film o nekem alpinističnem podvigu, daleč od običajnega dogajanja, skrite pred očmi občinstva oziroma javnosti, kot radi rečemo? O tem nam v svoji knjigi »Katedrala Lotse - izpolnjena želja«, ki jo je letos izdala Cankarjeva založba iz Ljubljane, pripoveduje filmski snemavec in tudi sam navdušen gornik **Tomaž Ravnihar**. Pripoveduje nam zgodbo o nastanku filma »Katedrala Lotse«, ki je doživel zanimiv in večplasten odmev pri nas in v svetu - od neprikritega občudovanja in vsestranske hvale do čistega »cineastičnega«, nekoliko pa tudi zavidljivega zanikanje kakršnekoli vrednosti.

Knjiga je pravzaprav avtorjev dnevnik, ki ga je vestno pisal vse dni na poti po Nepalju in vanj zapisoval predvsem svoje filmsko delovanje, še posebej zaplete, ki jih takšno improvizirano (saj drugačno v hribih sploh ni možno) početje

prinaša s seboj. Skratka, Tomaž Ravnihar se je na pot pod južno steno Lotseja odpravil z natančno izdelanim scenarijem, ki ga je seveda sproti prilagajal trenutnim razmeram, s polno vrečo filmov in z dvema klasičnima filmskima kamerama »na vzmet«. In pa z zvrhano mero trdne volje, posneti dostojen film o velikem alpinističnem podvigu.

Zato je knjiga zelo berljiva, včasih kar napeta zgodba, ki pa se nikjer ne utopi v populistično cenenost, za kakršno bolega prenekateri takšen spis. Seveda je pisana izrazito avtorsko, torej prizadeto in zato tudi polemično, vsaj tam, kjer skuša ovreči do nesmisla izničujoče očitke filmu, narejenemu z veliko napora, predvsem pa z domiselnostjo, ki v veliki meri nadomešča nepremostljivo razdaljo med plezalcem v ogromni steni in filmarjem v baznem taborišču. Tudi zaradi tega sta film in knjiga neločljiva dela celote in šele ta celota nam v vsem bistvenem odgovarja na začetno vprašanje.

Je pa v tej knjigi še nekaj, kar ji vdihuje čar razkrivalke, če ne kar dokazovalke nečesa, v kar sicer nihče, ki kaj ve o alpinizmu, ni nikoli podvomil, pa se je vendarle o tem govorilo in zganjalo nepotreben hrup. O verodostojnosti Česnovnega vzpona na vrh Lotseja namreč. V svoj dnevniški zapis je Tomaž Ravnihar 24. aprila 1990. leta ob 14.20 zapisal Česnovne besede, izgovorjene v radijski oddajnik: »Nič več! Kaže, da sem na vrhu!« In kaj s tem zapisom dokazuje? Preprosto resnico, ki jo je izrekel pravi športnik. Ni dejal, da je na vrhu, le sporočil je baznemu taborišču, da gore navzgor ni več. Bi ravnal tako, če bi hotel prevarati vse nas in samega sebe? Kdor vsaj malo razume duh alpinizma, ve za odgovor - katedrala Lotse je tistega dne postala izpolnjena želja.

Mitja Košir

Angleška številka Naših jam

Ob izdatni denarni pomoči slovenskih ministrstev za znanost in tehnologijo ter šolstvo in šport je Jamarska zveza Slovenije pred letošnjim svetovnim kongresom Mednarodne speleološke zveze na Kitajskem izdala v angleškem jeziku posebno številko svojega glasila Naše jame, s katero želi seznaniti svetovno speleološko javnost s slovenskim fenomenom krasom, s tem povabiti jamarje v Slovenijo, ki je matična dežela krasa na svetu, in svetovni javnosti predstaviti tudi ta kar pomemben segment slovenske turistične ponudbe.

Kot piše v uvodu urednik **Marko Aljančič**, izhajajo Naše jame od leta 1959; v teh letih je v reviji izšla dolga vrsta tudi za mednarodno javnost zanimivih prispevkov in ker so bile te vsebine tuje govorečim speleologom dostopne le v kratkih povzetkih, se je uredništvo zdaj odločilo v angleščini ponatisniti nekatere splošno zani-

mive prispevke v celoti. Potem ko pove, kam je v približno stoletni zgodovini Slovenija spadala politično, kako velik del slovenskega ozemlja odpade na kras in kako je Slovenija v resnici zibelka krasoslovja, saj so znanstveniki, predvsem geografi, hidrologi, geologi in biologi najprej postali pozorni na nenavadne pojave v slovenski pokrajini Kras nad Trstom, od koder so pozneje prenesli v svetovno strokovno kraško izrazoslovje nekatere slovenske besede, na primer polje, kras, dolina ali ponor, piše, da so na Dunaju že leta 1879 ustanovili prvo jamarsko društvo na svetu predvsem zato, da bi proučevalo pojave na ozemlju sedanje Slovenije, pred več kot sto leti pa je bilo tudi v Postojni ustanovljeno prvo slovensko jamarsko društvo Anthron. Omenja tudi nekatere podatke o slovenskem jamoslovju, ki združuje ob znanstvenikih še kakšnih tisoč jamarjev, združenih v 40 jamarskih društvih, ki so doslej v svoji zgodovini v Sloveniji našli in raziskali 6400 kraških podzemskih jam. Omenja tudi, da je bila slovenska jama Vilenica že v 17. stoletju turistična jama, da je zdaj v Sloveniji 24 jam urejenih za turistične obiske, da so Škocjanske jame pod posebnim varstvom UNESCO kot objekt svetovne naravne in kulturne dediščine in da so slovenski speleologi na 4. mednarodnem kongresu v Postojnski jami predlagali, naj bi ustanovili Mednarodno speleološko zvezo, kar se je tudi zgodilo.

Uvodni prispevek za angleško številko Naših jam je napisal **Peter Habič**, v njem pa opisuje kraško Slovenijo. Hidrološko popisuje slovenski kras **Dušan Novak**, o meritvah kraškega izpiranja v Sloveniji in o njegovem geomorfološkem vrednotenju piše **Ivan Gams, Franc Leben** predstavljata speleoarheologijo v Sloveniji, **Boris Sket** speleobiologijo, skupina avtorjev endemične jamske živali pri nas in jame, v katerih so jih našli, **Andrej Kranjc** opisuje Škocjanske jame, **Janja Kogovšek** piše o nevarnostih, ki grozijo kraškim vodam, **Ciril Mlinar** o jamskem potapljanju, **Aleš Lajovic** pa o **Janezu Vajkardu Valvasorju**. Ob tem je natisnjenih še nekaj krajših prispevkov, ki dopolnjujejo pregled slovenskega krasa.

Revija na več kot sto straneh je vsekakor lep prispevek k predstavitvi Slovenije delu svetovne strokovne javnosti.

M. R.

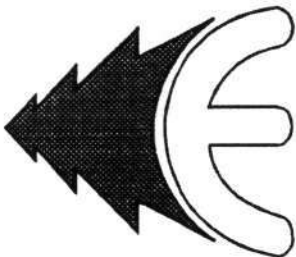
Ekološka pot Zasavje - Vodnik

Gimnazija - Ekonomska šola Trbovlje, junij 1993

Zasavska pokrajina je za zelo dolgo obdobje zaznamovana z energetsko-industrijskim razvojem, zaradi njega povsem razvrednotena, prekrita s premogovim prahom, cementom in žveplom. To vsekakor ni pokrajina, ki bi nas

pritegnila s svojimi naravnimi lepotami. Kljub temu so prizadevni dijaki trboveljske gimnazije in Ekonomske šole uredili učno pot, s katero so hoteli prikazati katastrofalne posledice izkoriščanja naravnih bogastev in industrijskega razvoja v okolju, v katerem so prisiljeni živeti, se učiti, igrati. Poimenovali so jo Ekološka pot Zasavja in služi kot opomin sedanjim in bodočim rodovom, da ne bi ponavljali napak, ki so ozke doline Zasavja oropale dostojnega življenja.

Ob tem so pripravili in izdali tudi priročen vodniček na dobrih 40 straneh. V njem nas popeljejo po nekaj več kot 8 kilometrov dolgi in posebej markirani poti od Hrastnika do Trbovelj. Na dvajsetih točkah spoznamo naravne danosti pokrajine, ki so pogojevale razvoj rudarstva in druge industrije, prav tako pa tudi vse posledice teh dejavnosti za okolje. Postopoma se

Znak - markacijo ekološke poti sestavljata velika bela črka E in rdeča smreka. Črka E nam pove, da je pot, po kateri hodimo ekološka pot. Rdeča smreka je smerokaz, obenem pa nas opozarja na uničenje, saj so ravno iglavci indikatorji onesnaženosti zraka.

seznanimo z glavnimi krivci za sedanje nevzdržno stanje. Začnemo pri steklarni in kemični tovarni v Hrastniku, sprehodimo se mimo 360 metrov visokega dimnika trboveljske termoelektrane in deponije elektrofiltrskega pepela. Na razgledni točki pri cerkvi sv. Valentina izvemo nekaj več o zgodovini cementarne, ki leži v dolini pod nami. Velik del poti pa je seveda namenjen spoznavanju rudarske preteklosti, ki je tako usodno zaznamovala tudi zasavsko sedanjost. Del te sedanjosti je tudi problem najrazličnejših odpadkov, s katerim se seznanimo na koncu poti pri odlagališču v Trbovljah.

Vsa razmišljanja so dokumentirana z mnogimi konkretnimi podatki, ki vodničku dajejo še posebno vrednost in ne dopuščajo nikakršnega olepševanja. Na poti se pač moramo sprijazniti z dejstvom, da hodimo po enem od najbolj degradiranih predelov naše domovine. Zato ni odveč niti opozorilo na začetku vodnička, da pot v času kurilne sezone, če nam je le kaj do zdravja, ni prehodna.

Vsekakor se nam bo pot globoko vtisnila v spomin - in prav je tako. Nikar ne zatiskajmo oči pred katastrofami, ki smo jih povzročili s svojim

nespametnim ravnanjem! Stare in sedanje nakepe naj bodo stalni opomin, kako razvoj ne sme potekati. Upajmo, da bo ta »zasavski opomin« vsaj malo zalegel in pripomogel k temu, da ne bo potrebno postavljati takšnih učinkih poti še drugod. Že dejstvo, da se je dela lotila najmlajša generacija, ki pa se že v polni meri zaveda odgovornosti za okolje, nam daje obilico upanja.

Igor Maher

društvene novice

Članstvo PZS

Dne 31. 12. 1992 je bilo v Sloveniji 182 planinskih društev, ki so bila vpisana v register društev pri pristojnih občinskih organih za notranje zadeve in so vsa tudi včlanjena v PZS. Vsa društva so štela 94 397 članov (2252 manj kot prejšnje leto) in so vključevala 4,7 odstotka stalnih prebivalcev Slovenije.

Deset največjih društev po članstvu v Sloveniji za leto 1992:

1. Ljubljana-Matica 8843,
2. Kamnik 2805,
3. Maribor-Matica 2703,
4. Radovljica 2542,
5. Velenje 2506,
6. Kranj 2394,
7. Prevalje 1798,
8. Novo mesto 1784,
9. Nova Gorica 1759,
10. Obalno Koper 1660.

Vsi člani Planinske zveze Slovenije imajo 5 pravic in 2 dolžnosti. Druga dolžnost je, da redno plačujejo članarino.

Ali se vsi člani zavedamo, da je s tem vsako leto precej drobnega dela? Ali vsi plačamo članarino že v januarju ali pa sredi leta, konec leta ali sploh ne? V tem se tudi kaže naš odnos do planinske organizacije in društva. Ker programe PZS in društev praktično izvajajo vse leto, tudi stroški nastopajo vse leto in ne šele

Seja vlade v Aljaževem stolpu

V resnem dnevniku Delo smo v začetku avgusta prebrali tole:

»Ptujskemu občinskemu vodstvu gre čedalje bolj na otročje. Občinski izvršni svet že več ne loči, kje se končuje politično in strokovno delo in kje se začne burka. Tako je občinska vlada imela 2. avgusta izredno 26. sejo na vrhu Triglava. Tja so se morali povzpeli, da so sprejeli sklep o razvezovanju občinske mošnje, iz katere bodo dali nekaj denarja za premostitev gradnje osnovne šole na Vidmu pri Ptujju. Z vzponom na goro slovenskih gor naj bi občinsko vodstvo preskušalo in potrjevalo svoje lastne sposobnosti, je v Aljaževem stolpu menda poudaril predsednik ptujškega izvršnega sveta Branko Brumen.«

Potem ko avtor članka piše, kje vse bi občinsko vodstvo lahko sklicalo kakšno svojo sejo in kam vse bi se lahko povzpelo, končuje, da »je dopustovanje in rekreacija v hribih nekaj drugega kot politično in strokovno delo, ki ga ne le z zadnjo sejo v Aljaževem stolpu, ampak še z marsikatero drugo potezo vedno bolj privatizirajo«.

na vrhu poletne sezone. Tudi iz tega razloga apeliramo na člane, da članarino za tekoče leto poravnajo čimprej.

Miroslav Žolnir

Halo, Snežnik, 0609-615-356!

Potem ko je že spomladi firma Mobitel d.d. iz Ljubljane postavila mobilni telefon z javno govorilnico v Planinskem domu na Sviščakih in telefonska povezava z dolino prek številke 0609-613-601 živahno deluje že pol leta, je sredi avgusta dobila sodobno telefonsko povezavo tudi Koča na Velikem Snežniku.

Domača firma Teles iz Kosez pri Ilirski Bistrici je Snežniku poklonila mobilitel. **Andrej Bergoč**, mladi direktor te firme, je na Snežnik sam prinesel dragoceno napravo.

S hvaležnostjo je v imenu bistriških planincev mobilitel prevzel **Zorko Šajn**, predsednik društvenega gospodarskega odbora, in ga predal v uporabo **družini Ferlež**, snežniškim oskrbnikom.

Da telefon na Snežniku dobro deluje, so takoj preizkusili vsi prisotni, pa tudi domači zdomec **Franč Baša**, ki je brez težav vzpostavil telefonsko zvezo s svojo družino v daljni Avstraliji.

Ker Koča na Snežniku še nima stalnega vira električne energije, bo mogoče kočo na Snežniku poklicati le v omejenem času (med 7. in 8. uro ter med 18. in 19. uro). Morda pa se pojavi še kakšen podoben dobrotnik, ki bi pomagal kočo opremiti s sistemom sončnih celic, kar stane približno 6000 DEM.

Preteklosti na ljubo pa zapišimo, da je vrh Snežnika bil telefonsko povezan že pred točno petdesetimi leti, ko je tedanja italijanska vojaška opazovalnica na vrhu Snežnika imela žično telefonsko povezavo z Ilirsko Bistrico.

Vočko Čeligoj

Govca

Letošnjega junija je tehnična skupina Savinjske območne markacijske skupine (**F. Nunčič, C. Roban, B. Gradišek, Z. Nuzdič, J. Kranjc, R. Vaši in F. Rop**) obnovila pot na Olševo. Govca kot najvišji vrh (1929, na Koroški karti 1930 m) je sedaj obvezna točka Razširjene slovenske planinske poti. Obnovili so markacije od Zg. Ošovnika (Podolševa 19), kjer je za lesno smer na tabla. Sleme dosežemo po okoli dveh urah zahodno od Vodeničnega hriba (trig. 1863 m) ali malo vzhodno od Gladkega vrha (1849 m). Po slemenu so redke markacije. Do vrha je slaba ura hoje.

Nad Potočko zijalko so pritrčili novo jeklenico in dva oprijemna klina. Nad odcepom proti Oblemu vrhu, kjer se malo spustimo, so prav tako nadomestili poškodovano jeklenico, dva oprijemna in tri stopne klane. Od zijalke naprej na

vrh je pot zahtevna (po kategorizaciji). Ko pridemo na greben, je nov napis »Sv. Duh, Vrh«. Do vrha je še 10 minut. To pot lahko uporabimo za sestop. Na vrhu je sedaj v skrinjici nov žig. V zvezku je od 13. 8. do 30. 12. 1992 vpisanih okoli 389, od 2. 1. do 3. 7. 1993 pa okoli 451 obiskovalcev.

Dostop do Zg. Ošovnika je po Solčavski panoramski cesti (5 km, križišče - oznake, možnost parkiranja). Sestop mimo zijalke do Rogarja (Podolševa 24) oziroma Sv. Duha, koče in do križišča je po cesti nazaj okoli 3 kilometre. Od Sv. Duha je še 15 km solčavske panoramske ceste mimo izvira kisle vode (okoli 6 km, oznaka) do Logarske doline (s križišča je le 2 km do Pavličevega sedla, v Logarsko 6 km), ki jo dosežemo pri Žoharju (Treh sestrah oziroma kapeli). Celotna dolžina panoramske ceste je okoli 20 km.

B. J.

Predavanja

Viki Grošelj je za prihajajočo sezono pripravil novo predavanje o odpravi na drugo najvišjo goro sveta, na K2.

Prav tako ima pripravljene še dve predavanja: »10 x 8000« in »Na najvišjih vrhovih kontinentov«.

Vse dodatne informacije lahko dobite na tel. št. 061/52-004.

Obnovljena zelo zahtevna pot na Koroško Rinko

V mesecu juliju smo kranjski markacisti skupaj z markacijsko skupino Savinjskega MDO obnovili zelo zahtevno planinsko pot na 2433 metrov visoko Koroško Rinko. Že v začetku priprav smo imeli precej sreče, saj nam je z veliko pomočjo predsednika planinskega društva **Franca Ekarja** uspelo pridobiti k sodelovanju sekretariat za notranje zadeve za helikopterski prevoz klinov, jeklenice in druge tehnične opreme prav na vrh Koroške Rinke. S tem nam je bilo prihranjeno veliko časa in truda. Pri prehrani so nam priskočile na pomoč Ljubljanske mlekarne, Perutnina Ptuj in Krka iz Novega mesta z zaščitnimi sredstvi. Največ pomoči pa sta nam nudila matično planinsko društvo in Komisija za pota pri Planinski zvezi Slovenije.

Tako smo akcijo z veliko volje začeli že v soboto, 10. julija. Zbrali smo se dan prej v Kranjski koči na Ledinah - pet Štajercev in štirje Gorenjci.

Že prvi dan smo spoznali, da nam bo šlo skupno delo dobro od rok. Kljub močnemu vetru, ki se je neusmiljeno zaganjal čez greben Križa, smo z delom dobro napredovali. Nič dobrega

nam ni obetalo vreme za naslednji dan. Tudi precej hladno je postalo.

Prvi dan smo končali pozno popoldne. Malce prezeblili in malce utrujeni smo se vračali v kočo. Med potjo sta nas grela topla občutek, da smo kljub slabemu vremenu zvrtili več kot 50 lukenj; in tople hrenovke s kislim krompirjem, ki nam jih je za kosilo prav na vrh prinesel oskrbnik Vili. Kar hitro je moral stopiti, saj se je še kadilo iz njih.

Ponoči je pričelo deževati in je deževalo še ves naslednji dan, zvečer pa je prenehal padati dež. Upali smo na boljše vreme, toda ponoči je padel sneg - pred kočjo manj, v steni Rinke pa skoraj 15 centimetrov. Zjutraj je bila okoli nas ena sama belina, in to sredi vročega poletja, ko se nekateri vračajo z morja.

Kljub temu smo odšli v steno, bolj iz radovednosti kot iz potrebe. Vendar smo se morali vrniti; prenevarno je bilo za takšno težavno delo. Upali smo na vroče poletno sonce, ki bi v nekaj urah naše delovno mesto spremenilo v prijaznejše, toda trmasti črni oblaki so se še ves naslednji dan podili med vrhovi, tako da je sneg kopnel le počasi. Nekaj koristnega smo kljub temu naredili: markirali smo pot od Jezerskega sedla na Veliko Babo po avstrijski strani, postavili smerni tabli in utrdili nekaj mest na Lovski poti.

Naslednji dan smo zopet odšli na našo pot, vendar zaman. Snega je bilo še vedno preveč, zato smo morali akcijo prestaviti za en teden.

Čez en teden smo se zopet zbrali, tedaj že stari prijatelji. Vroče poletno sonce je storilo svoje in severno ostenje Rinke je bilo zopet belo, vendar ne od snega. Na gredinah, ki sta jih konec 19. stoletja odkrivala **Fran Kocbek** in domačin iz Logarske doline **Janez Piskernik**, češki planinci pa so jih v začetku tega stoletja nadelali in zavarovali, ni bilo niti krpice snega. Nadaljevali smo delo. Veter pa kot da bo naš stalni spremljevalec: ni nam dal miru.

Vrtalki sta delali izmenično, neprestano, neusmiljeno vrtali luknje v suho, dobro skalo (tako se izražajo vrtalci). Ob vsakem premoru je bilo že slišati pripombe »glave« ekipe Florjana: višje, nižje, globlje, hitreje, bolj pod pravim kotom; to so bila stalna opozorila inštruktorja. Napni, potegni, zabij. Tako se moraš kaj naučiti. Vsak dan smo bili nižje in bližje koči in vsak dan smo si bili bližji. Tu nas niso družile le gore in skupno delo, temveč značaj in preprostost.

Zadnji dan, ko smo se že ob zadnjem raztežaju veselili hladnega piva in po radijski zvezi odjavili kosilo, smo doživeli presenečenje. Mlade štajerske gospe so nam prav z Okrešlja prinesle štajerski jabolčni zavitek, pecivo in močan borovničev. Ampak res močan!

Proti večeru smo končali delo, pospravili orodje, sestopili do kočje, povečerjali in...

Za nami je ostalo prek 170 zvrtnih lukenj, 168 zabityh klinov, 254 metrov napetih jeklenic in

tudi nekaj praznih pločevink piva. Ostal nam je tudi prijeten občutek, da smo delo kljub slabemu vremenu dobro in z dobro voljo opravili. Le zadnji dan je bil res sončen dan.

Na akciji »Koroška Rinka 93« so bili **Florijan Nunčič**, **Rudi Vašelj** (vodji), **Franci Rop**, **Zdravko Nuzdič**, **Drago Štaleker** (Savinjski MDO) ter **Štefan Bukovec**, **Jože Benedik**, **Boris Križnar** in **Rudi Lanz** (Kranjski markacijski odsek).

Rudi Lanz

Učinkovita zaščitna krema »Zagrebski melem«

Na letošnji odpravi na K2 sem prvič uporabljal univerzalno lanolinsko zaščitno kremo »Zagrebski melem«.

Izdelek vrhunske kakovosti me je v ekstremnih pogojih (temperatura 40 stopinj pod ničlo, vetrovi okoli 100 kilometrov na uro) odlično zaščitil in tudi hitro regeneriral poškodovane dele kože.

Kremo sem uporabljal ves čas vzpona prav do vrha gore predvsem za zaščito rok in ustnic. S svojih dvanajstih odprav v Himalajo sem se tokrat prvič vrnil domov brez razpokane kože na rokah in obrazu.

Kremo »Zagrebski melem« priporočam vsem, ki imajo težave s suho kožo in tistim, ki so izpostavljeni močnejšim vplivom sonca, vetra in mraza.

Kremo lahko kupite v vseh večjih drogerijah in zeliščnih lekarnah po Sloveniji (v Ljubljani v zeliščni lekarni v Maximarketu).

Viki Grošelj

Potrebujemo Planinske vestnike!

Knjižnica Prirodoslovnega muzeja Slovenije bi želela dopolniti zbirko Planinskih vestnikov. Prosimo, da se na telefon 061/211-036 javijo tisti, ki bi lahko odstopili naslednje stare izvode:

Vol. 1 do 14 (pred letom 1909), Vol. 16 (1910), Vol. 17 (1911), Vol. 19 (1913), Vol. 21 do 24 (1915-1924), Vol. 26 (1926) do 42 (1942), Vol. 45 (1945), Vol. 63 (1963) št. 6, Vol. 52 (1952), Vol. 51 (1951) št. 5 do 10, Vol. 54 (1954) št. 6, Vol. 56 (1956) št. 3, 4, Vol. 57 (1957) št. 8, Vol. 60 (1960) št. 2, Vol. 61 (1961) št. 6, 7, Vol. 62 (1962) št. 10.

Zahvaljujemo se vam za pomoč in vas lepo pozdravljamo.

Alenka Jamnik, dipl. ing. geol.,

Knjižnica

Mali oglas

Planinske vestnike od leta 1923 do 1940, vezane po letnikih v platno, in od letnika 1960 do 1983, nevezane, vendar vse številke, ugodno prodam. Podrobne informacije: Alenka Kristan-Zavodnik, V Loki 4, Dragomer, 61351 Brezovica, ali po telefonu 061/653 649 vsak dan od 7.30 do 10. ure.

ŠKATLICA ZA ORIENTACIJO

KOMPAS

Kompas je majhna škatlica in stara priprava za ugotavljanje smeri neba ali, kot pravimo, za orientacijo.

Začetki uporabe »magnetne igle« sežejo daleč v zgodovino (2000 let pred našim štetjem). Sedanji kompasi so še vedno izdelani na isti fizikalni osnovi; izvedbe so sicer različne, vendar podobne onim iz leta 1550. Tako imamo preprosto okroglo škatlico, ki jo lahko pripravimo na roko kot uro (npr. Sport 11, Silva tip 24W, Recta DBS) ali kot sponko na karto (Silva, tip 19) za hitro orientacijo karte.

V kroniki Tung-pao leta 1160 p. n. š. je omenjena magnetna naprava »fse-nam«. V 12. stol. je v francoskem spisu La bible de Guyot de Provins prvič omenjen kompas pod imenom kalamita (calamita = magnet). Arabci so imeli »jekleno ribico«. V 14. stoletju se pojavi vrtljiva magnetna igla na stožcu, imenovana busola (bussola = škatlica). Prvi kompas z rožo vetrov je ohranjen na sliki iz leta 1229.

Za planinsko rabo je dober kompas, ki ima vsaj eno stranico ohišja ravno (na primer žepni kompas, slika); boljša je pravokotna oblika in pokrov z ogledalom (Silva tip 15D-CL, M53) ter prozornim dnom s črtami. Za orientacijski tek so posebne izvedbe (Sport 40L, Silva in Recta – več izvedb). Nekateri kompasi imajo dve igli; druga polovična je nemagnetna in služi za merjenje naklonine. Geološki kompas ima vgrajeno vodno tehtnico.

Za kaj uporabljamo kompas? Za orientacijo karte (PV 1987/495), določanje azimuta, naklona. Seveda to uporabljamo v različnih okoliščinah in trenutni zahtevi ustrezno.

Bistveno vsakega kompasa je magnetna igla, ki ima vedno namensko različno označena konca. Običajno je posebno označen severni konec. Iгла se vodoravno prosto vrti na ostrih konci. Nadalje je v kompasu vrtljiv kompasnik, kjer so napisane oznake za strani neba (posebno poudarjena je oznaka severa!) in delitev na kotne enote (stopinje: 360, gradi: 400, tisoči (milliradiani): 6400 ali 6000; merska kotna skala, imenovana tudi limb). Delitev navaja proizvajalec v prospektu in to je pomembno pri nakupu ali naročilu; tudi dolžinske enote so narisane v določenem merilu, milimetrih ali inčah (inch). Običajno je vrisana stopinjska skala, lahko dvojna (na primer M53, zgoraj tisoči, spodaj stopinje; delitev po 2 ali 5 stopinj, po 2 grada, po 50 tisočev), kar je za hojo dovolj natančno.

Pri nas kompasov ne izdelujejo. V Priročniku za planince iz leta 1951 je opisana Bézardova busola. Imamo pa precej kompasov izdelave

Teleoptik Zemun (M49, M53, masa 125 g, ni-majo prozornega dna). Uvažali smo vzhodno-nemške (F 73, masa 70 g; Sport 4, Freiburger Präzisionsmechanik, Freiberg (Sachsen), Hainicher Strasse 2a), japonske in druge. Dobri so švedski firme Silva (Silva Sweden AB, Kuskvägen 4, S-191 47 Sollentuna, Sweden) ali švicarski Recta (Recta SA, Rue du Viaduc 3, 2501 Bienne, Switzerland). Ko ga kupuješ, premisli, za kaj ga boš uporabljal in ga temu primerno izberi.

B. J.

* * *

MINIATURA

LE ROŽE OSTANEJO

DARIO CORTESE

Poglej, tule so bile ovce! Veliko se jih je paslo tukaj, več sto. Sedaj ni več ne njih ne nas, že dolgo ne. Pajki so razpredli svoje mreže med tramovi, koprive rastejo na deskah. Edino brkata siva miška tukaj še naprej širi svoj rod. Vidiš, kako sprhnjeni so tile tramovi - pa tako močni so bili! Kamnite stene lezejo v nič. Streha: skodle so sprhnele, tistile tramovi tamle pa še kar vztrajajo. Ne bodo dolgo. Tvojemu rodu jih še lahko pokažem, naslednjemu jih ne bom mogel več.

Ven poglej! Kar vidiš, so same koprive, goste, da bi jih lahko žel. Pa je bila včasih trava tukaj. Potem, ko smo šli, so se sem še nekaj časa hodili past gamsi, sedaj tudi njih ni.

Čprav sem leto in dan tukaj, mi sonce in oblaki brišejo spomin. Vendar prav tukaj, kjer so se zdaj na kupu premešali tramovi in deske in sedaj prhnijo skupaj, smo nekoč delali sir. Vse police so ga bile polne, sedaj pa le še tramiči v steni stojijo na svojem mestu.

Daj, ko si že tukaj, poglej še sem! Nimam veliko družbe, veš, in se rad razdam vsakemu, ki pride mimo. O rožah rad govorim. Kako lepo rožnato cveti tole ciprje tukaj! Včasih ga ni bilo. Pravijo, da med prvimi zraste na pogorišču. Odnalno je v srcu, ki je prenehalo utripati in je sprhnelo, tako kot tele deske tukaj, kot bodo sprhneli tramovi in vse. Le rože ostanejo. Tamle raste divji bezeg, rdečilo naše krvi se je preliło v njegove plodove, v njem so naša življenja. Prešla so v te grme, v ciprje, v koprive, ki se bleščijo v jutranjem soncu. Mi pa smo odšli. Votle oči gledajo v Trento, le še iz oblakov stlane ovce se pasejo tukaj.

ANKETA

Glede ná ne prvič izrečeno ali namignjeno, tokrat pa javno napisano trditev urednika PV (PV 1993/št. 9/stran 375), da je le »želja nekaterih v planinskih krogih«, da bi Slovenci priplezali na vse osemtisočake (morda zato že letos za 100 let), prosim, da čim več bralcev PV izpolni spodnji vprašalnik in ga posreduje na Planinsko zvezo Slovenije, po možnosti najkasneje v 14 dneh. Odgovorite lahko s podpisom ali anonimno.

Komisija za odprave
v tuja gorstva
Načelnik:
Tone Škarja

VPRAŠANJE

Ali je po vašem mnenju pomembno, da Slovenci poskušamo preplezati vseh 14 osemtisočakov in je torej prav, da si med drugimi cilji KOTG prizadeva tudi za uresničenje tega? Željeni odgovor obkrožite, neželjenega prečrtajte.

DA

NE

Poslati na:

Planinska zveza Slovenije
KOTG - anketa 8000
Dvoržakova 9
61000 Ljubljana
Fax: 061/13 22 140

Ime in priimek
anketiranca _____

(ni obvezno)

To anketo objavljamo na posebno željo oziroma zahtevo Komisije za odprave v tuja gorstva pri Planinski zvezi Slovenije oziroma njenega načelnika Toneta Škarje, ne da bi natančno vedeli, kaj hočeta Komisija in njen načelnik s to anketo dokazati.